

Suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta – Videotallennustyöryhmän mietintö

Lausuntotiivistelmä

Suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta – Videotallennustyöryhmän mietintö

Lausuntotiivistelmä

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Oikeusministeriö

© 2021 tekijät ja oikeusministeriö

ISBN pdf 978-952-259-853-0

ISSN pdf 2490-1172

Taitto Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021

Suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta – Videotallennustyöryhmän mietintö Lausuntotiivistelmä

Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:12		Teema	Mietintöjä ja lausuntoja
Julkaisija	Oikeusministeriö		
Tekijä/t	Aleksi Heikkilä		
Kieli	suomi	Sivumäärä	84
Tiivistelmä	<p>Lausunnonantajat suhtautuvat pääosin myönteisesti työryhmän esittämään uudistukseen, jonka mukaan käräjäoikeudessa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehdään kuva- ja äänitallenne, ja sanottu todistelu otetaan vastaan muutoksenhakutuomioistuimessa tallennetta katsomalla. Valtaosa lausunnonantajista katsoo uudistuksen edistävän mietinnössä esitettyjen tavoitteiden saavuttamista.</p> <p>Kuva- ja äänitallenteiden niin kutsutun indeksoinnin edellytykset, laajuus ja vastuunjako jakavat lausunnonantajien näkemyksiä.</p> <p>Useat lausunnonantajat katsovat, että ehdotuksen, jonka mukaan eräissä tilanteissa suullinen todistelu voitaisiin esittää pääkäsittelyssä siihen viittaamalla siten, että muutoksenhakutuomioistuin perehtyisi todisteluun asianosaisten ja yleisön läsnä olematta, soveltamisalaa voisi laajentaa mietinnössä esitetystä.</p> <p>Enemmistö lausunnonantajista kiinnittää huomiota siihen, että uudistus lisää työtä käräjäoikeuksissa, jolloin käräjäoikeuksien henkilöstöresursseja on lisättävä.</p>		
Asiasanat	muutoksenhaku, oikeudenkäynti, prosessioikeus, digitaaliset tallenteet, todistelu		
ISBN PDF	978-952-259-853-0	ISSN PDF	2490-1172
Asianumero	VN/4330/2018		
Julkaisun osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-853-0		

Mottagande av muntlig bevisning genom en upptagning – Betänkande av arbetsgruppen för videoupptagning

Sammandrag av utlåtandena

Justitieministeriets publikationer, Betänkanden och utlåtanden 2021:12		Tema	Betänkanden och utlåtanden
Utgivare	Justitieministeriet		
Författare	Aleksi Heikkilä		
Språk	finska	Sidantal	84
Referat	<p>Remissinstanserna förhåller sig i huvudsak positivt till arbetsgruppens förslag till reform, enligt vilken det görs en bild- och ljudupptagning om den muntliga bevisning som tas emot vid tingsrätten, och denna upptagning tas emot som bevisning vid fullföljdsdomstolen. Största delen av remissinstanserna anser att reformen främjar uppnåendet av de mål som anges i betänkandet.</p> <p>Förutsättningarna för, omfattningen av och ansvarsfördelningen i fråga om så kallad indexering av bild- och ljudupptagningar delar remissinstansernas åsikter.</p> <p>Flera av remissinstanserna anser att tillämpningsområdet för det förslag, enligt vilket muntlig bevisning i vissa situationer kan läggas fram vid huvudförhandlingen genom att hänvisa till den så att fullföljdsdomstolen ska sätta sig in i bevisningen utan att parterna och allmänheten är närvarande, kunde utvidgas från det som föreslås i betänkandet.</p> <p>Majoriteten av remissinstanserna lyfter fram att reformen ökar arbetet vid tingsrätterna, varvid tingsrätternas personalresurser måste ökas.</p>		
Nyckelord	ändringssökande, rättegång, processrätt, digitala upptagningar, bevisning		
ISBN PDF	978-952-259-853-0	ISSN PDF	2490-1172
Ärendenr.	VN/4330/2018		
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-853-0		

Sisältö

1	Johdanto	8
1.1	Työryhmän mietintö ja lausuntokierros.....	8
1.2	Yhteenvedo lausunnoista.....	11
2	Käräjäoikeusmenettely	14
2.1	Yhteenvedon tekeminen rikosasiassa (ROL 5:10 b).....	14
2.2	Suullisen valmistelun toimittaminen rikosasiassa.....	15
2.3	Määräaika pääkäsittelyn toimittamiselle.....	15
2.4	Pääkäsittelyn jäsentäminen.....	16
2.5	Tallenteiden indeksointi.....	19
2.5.1	Indeksoinnin tarve ja laajuus.....	19
2.5.2	Indeksointikäytännöt.....	22
2.5.3	Kuka tekee indeksoinnin.....	24
2.5.4	Asianosaisten mahdollisuus seurata indeksoinnin tekemistä.....	27
2.6	Tallenteiden käyttäminen käräjäoikeudessa.....	28
2.7	Katselmuksen tallentaminen.....	30
2.8	Kirjallisen toisinnon tekeminen (OK 22:9).....	31
2.9	Prosessisuunnitelma.....	33
2.10	Kokoonpanosäätely.....	34
2.11	Oikeusapulain mukaisen avustajan määrääminen ja edellytysten arviointi.....	34
3	Hovioikeusmenettely	35
3.1	Valmistelu hovioikeudessa.....	35
3.2	Lisä- ja uudelleenkuuleminen.....	37
3.2.1	Yleistä.....	37
3.2.2	Lisäkuulemisen kynnys.....	38
3.2.3	Uudelleenkuulemisen kynnys.....	40
3.3	Kuulemisjärjestyksen muuttaminen.....	41
3.4	Viittausmenettely.....	41
3.5	Matkakäräjäistunnot.....	44
3.6	Muut ehdotetut muutokset hovioikeusmenettelyyn.....	45
3.6.1	1. asteen jutut.....	45

3.6.2	Jatkokäsittelylupaharkinta ja kirjallinen menettely	45
3.7	Hovioikeusmenettelyn edelleenkehittämissuhteet	47
4	Kuva- ja äänitallenteen laatiminen ylempien tuomioistuinten vastaanottamasta henkilötodistelusta	48
5	Menettely korkeimmassa oikeudessa	49
6	Menettely markkinaoikeudessa	50
7	Oikeudenkäynnin julkisuus ja tietosuoja	52
7.1	Yleistä	52
7.2	Videoiden luovutuskielto	52
7.3	Videoiden salassapito	54
7.4	Turvatakkatukset	56
7.5	Tallenteiden katsomistilat	58
7.6	Nykyään tehtävien äänitallenteiden julkisuus	59
7.7	Tietosuojaoikeudelliset vaatimukset	59
8	Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin reunaehdot	63
9	Taloudelliset vaikutukset	65
9.1	Yleistä	65
9.2	Käräjäoikeuksien resurssit	66
9.3	Indeksoinnin resurssivaikutukset	67
9.4	Hovioikeuksien resurssit	68
9.5	Tuomioistuinviraston resurssit	69
9.6	Videotallennusjärjestelmän hinta	69
9.7	Tallenteiden säilytysaika (OK 22:10)	70
9.8	Tallenteiden katsomistilat	71
10	Videotallennusjärjestelmän tekninen toteuttaminen	72
10.1	Tallenteiden laatu ja tekninen tuki	72
10.2	AIPAAan linkitys	73
11	Koulutustarpeet	74

12	Muut toteuttamisvaihtoehdot	75
12.1	Näyttömuutoksenhaun kieltäminen	75
12.2	Esitutkintatallenteiden hyödyntäminen	75
12.3	Litterointien hyödyntäminen kuva- ja äänitallenteiden sijaan	78
12.4	Äänitteiden hyödyntäminen	78
12.5	Tallenteiden tekeminen esitutkinnassa muussa tarkoituksessa kuin näyttönä käytettäväksi	79
13	Toteuttamisaikataulu	81
13.1	Tarve pilotoida	81
13.2	Käyttöönoton vaiheistusaika	82
14	Rikoslain ja pakkokeinolain muuttaminen	84

1 Johdanto

1.1 Työryhmän mietintö ja lausuntokierros

Oikeusministeriö asetti 2. joulukuuta 2019 työryhmän valmistelemaan hallitusohjelman mukaista ehdotusta lainsäädännöksi henkilötodistelun vastaanottamisesta muutoksenhakutuomioistuimessa kärjäoikeuden tekemältä kuva- ja äänitallenteelta.

Työryhmä ehdottaa toimeksiantonsa mukaisesti tehtäväksi muutoksia oikeudenkäyntimenettelyä koskevaan lainsäädäntöön siten, että kärjäoikeudessa vastaanotetusta suullisesta todistelusta tehdään kuva- ja äänitallenne, ja sanottu todistelu otetaan vastaan muutoksenhakutuomioistuimessa tallennetta katsomalla. Työryhmä ehdottaa lisäksi, että tallennettu suullinen todistelu eräissä tilanteissa olisi mahdollista esittää pääkäsittelyssä siihen viittaamalla siten, että muutoksenhakutuomioistuin perehtyisi todisteluun asianosaisten ja yleisön läsnä olematta.

Ehdotuksen tavoitteena on parantaa muutoksenhaussa tapahtuvan näytön arvioinnin oikeellisuutta, tehostaa muutoksenhakumenettelyä sekä vähentää muutoksenhausta asianosaisille ja todistajille aiheutuvia kustannuksia ja muuta haittaa. Lisäksi ehdotuksella pyritään vahvistamaan hovioikeuden roolia kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuutta kontrolloivana tuomioistuimena siirtämällä oikeudenkäynnin painopistettä entistä enemmän kärjäoikeuteen. Samalla edistettäisiin tietotekniikan hyödyntämistä oikeudenkäyntimenettelyssä. Ehdotuksella toteutettaisiin pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaa, jonka mukaan oikeudenkäynneissä näytön vastaanottaminen keskitetään kärjäoikeuksiin niin, että todistelu taltioidaan hovioikeuskäsittelyä varten. Lakiehdotukset on tarkoitettu tulemaan voimaan vuonna 2022. Uutta menettelyä sovellettaisiin ensin riita- ja hakemusasioissa.

Mietintö luovutettiin oikeusministeriölle 14. joulukuuta 2020.

Mietinnöstä pyydettiin lausunto seuraavilta 52 taholta. Lausunnon antaneet on merkitty *:llä. Lausuntoaika päättyi 19. helmikuuta 2021.

Valtiovarainministeriö*

Korkein oikeus*

Helsingin hovioikeus*

Itä-Suomen hovioikeus*

Rovaniemen hovioikeus*

Turun hovioikeus*

Vaasan hovioikeus*

Markkinaoikeus*

Työtuomioistuin

Etelä-Karjalan kärjäoikeus*

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus*

Etelä-Savon kärjäoikeus*

Helsingin kärjäoikeus*

Itä-Uudenmaan kärjäoikeus*

Kainuun kärjäoikeus

Kanta-Hämeen kärjäoikeus*

Keski-Suomen kärjäoikeus*

Kymenlaakson kärjäoikeus*

Lapin kärjäoikeus*

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus*

Oulun kärjäoikeus*

Pirkanmaan kärjäoikeus*

Pohjanmaan kärjäoikeus*

Pohjois-Karjalan kärjäoikeus*

Pohjois-Savon kärjäoikeus*

Päijät-Hämeen kärjäoikeus

Satakunnan kärjäoikeus

Varsinais-Suomen kärjäoikeus*

Ålands tingsrätt

Eduskunnan oikeusasiamies*
Ihmisoikeuskeskus
Tietosuojavaltuutettu*
Tuomioistuinvirasto*
Syyttäjälaitos, valtakunnansyyttäjän toimisto* (Syyttäjälaitos)
Valtioneuvoston oikeuskansleri* (Oikeuskansleri)

Aineistopankki-hanketoimisto* (Aipa-hanketoimisto)
Kansallisarkisto
Oikeusrekisterikeskus* (ORK)
Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskus Valtori

Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunnan oikeustieteiden laitos* (Itä-Suomen yliopisto)
Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta
Lapin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta
Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta

Julkiset oikeusavustajat ry*
Luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat ry
Oikeustoimittajat ry*
Suomen Asianajajaliitto* (Asianajajaliitto)
Suomen Haastemiehet JHL ry
Suomen Lakimiesliitto ry* (Lakimiesliitto)
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry*
Suomen Syyttäjähdistys ry* (Syyttäjähdistys)
Suomen tuomariliitto ry* (Tuomariliitto)

Kaiken kaikkiaan lausuntoja annettiin 45. Edellä mainittujen lisäksi lausunnon toimittivat seuraavat 6 tahoa

Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri
Oikeuspsykologian tutkimusryhmä, Åbo Akademi (Oikeuspsykologian tutkimusryhmä)
Raiskauskriisikeskus Tukinainen ry (Tukinainen ry)
Suomen Psykologiliitto ry (Psykologiliitto)

YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti)
OTM Anton von Schrowe

1.2 Yhteenveto lausunnoista

Korkein oikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Helsingin hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Eduskunnan oikeusasiamies, Oikeuskansleri, Lakimiesliitto, Syyttäjälaitos, Syyttäjähdistys, Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti, Itä-Suomen yliopisto, Julkiset oikeusavustajat ry, Psykologiliitto, Oikeuspsykologian tutkimusryhmä ja Tukinainen ry kannattavat/suhtautuvat myönteisesti mietinnössä esitettyyn uudistukseen suullisen todistelun vastaanottamisesta kuva- ja äänitallenteelta hovioikeudessa.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Pohjois-Karjalan kärjäoikeus, Tuomioistuinvirasto, Tuomariliitto, Valtiovarainministeriö, Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri ja Suomen Poliisijärjestöjen Liitto kannattavat uudistusta sillä edellytyksellä, että uudistuksen resurssitarpeet selvitetään tarkemmin ja riittävät resurssit taataan.

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Pirkanmaan kärjäoikeus, Pohjois-Savon kärjäoikeus ja Varsinais-Suomen kärjäoikeus suhtautuvat uudistukseen varauksellisesti ja katsovat, että uudistuksesta saavutettaviin hyötyihin nähden siitä aiheutuvat kustannukset ovat liian suuret.

Pirkanmaan kärjäoikeuden mukaan jatkovalmistelussa tulisi tarkastella sitä, voidaananko henkilötodistelu hovioikeuksissa ottaa vastaan pääsääntöisesti äänitteitä kuuntelemalla.

Markkinaoikeus, Asianajajaliitto, Aipa-hanketoimisto, ORK, Tietosuojavaltuutettu, Oikeustoimittajat ry ja OTM Anton von Schrowe eivät esitä yleistä uudistusta puoltavaa tai vastustavaa kantaa, vaan esittävät lausunnossaan kannanottoja tiettyihin uudistuksen yksityiskohtiin.

Enemmistö asiaan kantaa ottaneista lausunnonantajista, mukaan lukien ylemmät tuomioistuimet, kannattaa asian valmistelun ja pääkäsittelyn kehittämistä kärjäoikeu-

dessa koskevia säännösten muutosehdotuksia. Niiden katsotaan muun muassa selkeyttävän prosessia ja parantavan käräjäoikeuksien ratkaisuedellytyksiä. Osa lausunnonantajista kuitenkin huomauttaa asian jäsenllyyn käsittelyn toteuttamiseen, etenkin kuultavan kertomuksen esittämistapoihin sekä rikosprosessin luonteeseen liittyvistä käytännön haasteista, joihin esitetyn sääntelyn ei katsota vaikuttavan.

Kuva- ja äänitallenteiden indeksoinnin edellytykset, laajuus ja vastuunjako jakavat lausunnonantajien näkemyksiä. Hovioikeudet korostavat laadukkaan indeksoinnin tarvetta, kun taas enemmistö käräjäoikeuksista pitää indeksointia käräjäoikeuksien resurssien käytön näkökulmasta epätarkoituksenmukaisena indeksoinnilla saavutettaviin hyötyihin nähden.

Hovioikeuden lisä- ja uudelleenkuulemiskynnykseen kantaa ottaneet lausunnonantajat, etenkin hovioikeudet katsovat, että mainitun kynnyksen tulee olla riittävän korkea. Erityisesti *Korkein oikeus* ja *Helsingin hovioikeus* katsovat, että perusteluista tulisi ilmetä selkeämmin lisä- ja uudelleenkuulemisen edellytykset.

Kaikki viittausmenettelyyn kantaa ottaneet lausunnonantajat suhtautuvat viittausmenettelyn perusteisiin myönteisesti. Moni lausunnonantaja katsoo, että menettelyn soveltamisalaa tulisi laajentaa lisäämällä hovioikeuden harkintavaltaa menettelyn käytämisestä.

Enemmistö lausunnonantajista katsoo, että mietinnössä on löydetty onnistuneesti tasapaino oikeudenkäynnin julkisuuden edellyttämien vaatimuksien ja toisaalta videoitavien kuultavien yksityiselämän suojan kannalta. Ehdotus, jonka mukaan henkilöltä, joka saapuu tuomioistuimeen katsomaan käräjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta, voitaisiin ottaa pois kuvan tallentamiseen soveltuvat välineet, jakaa lausunnonantajien mielipiteet. Osa lausunnonantajista kannattaa ehdotusta, kun taas varsinkin enemmistö käräjäoikeuksista pitää ehdotusta sekä perusoikeusnäkökulmasta että käytännön toteutuksen kannalta ongelmallisena.

Enemmistö lausunnonantajista kiinnittää huomiota siihen, että uudistus lisää työtä käräjäoikeuksissa, jolloin käräjäoikeuksien henkilöstöresursseja on lisättävä. Asianosaisten oikeudenkäyntikulujen määrän todetaan voivan kasvaa käräjäoikeusvaiheessa, mutta toisaalta hovioikeudessa oikeudenkäyntikulujen määrän katsotaan mahdollisesti vähenevän. Uudistuksesta katsotaan syntyvän suuria kertaluontoisia kustannuksia tietojärjestelmän hankinnan lisäksi istuntosalien sähkö- ja kaapelointitöistä sekä laiteasennuksista. Lisäksi kustannuksia todetaan syntyvän järjestelmän käyttöönottokoulutuksesta sekä teknisestä ylläpidosta ja tuesta. Uudistuksen toteuttamisaikataulua pidetään kunnianhimoisena, joskin teknisen toteutuksen ja koulutuksen suunnittelun onnistuessa mahdollisena.

Mietinnössä esitetyistä muista toteuttamisvaihtoehdoista eniten kantaa otetaan esitutkintatallenteiden nykyistä laajempaan hyödynnettävyyteen. Enemmistö asiaan kantaa ottaneista lausunnonantajista ei pidä perusteltuna pyrkimystä menettelyyn, jossa todistelua pääsääntöisesti otettaisiin oikeudenkäynnissä vastaan esitutkinnassa tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta. Osa lausunnonantajista, etenkin syyttäjiä edustavat tahot, yksittäiset tuomioistuimet sekä oikeuspsykologian asiantuntijat suhtautuvat myönteisesti esitutkinnassa tehtyjen kuva- ja äänitallenteiden nykyistä laajempiin hyödyntämismahdollisuuksiin.

Muutamit lausunnonantajat esittävät jo voimassa olevaan sääntelyn puitteissa toteuttamiskelpoisia videoidun ja litteroidun materiaalin yhdistelmään perustuvia sujuvampia toimintamalleja, joita niiden mukaan tulisi käyttää ainakin laajoissa jutuissa.

2 Käräjäoikeusmenettely

2.1 Yhteenvedon tekeminen rikosasiassa (ROL 5:10 b)

Korkein oikeus, Helsingin hovioikeus, Etelä-Karjalan käräjäoikeus, Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus, Helsingin käräjäoikeus, Oulun käräjäoikeus, Asianajajaliitto, Syyttäjäyhdistys, Oikeuskansleri ja Itä-Suomen yliopisto kannattavat yhteenvedojen tekemisen lisäämistä niissä syyttäjän ajamissa rikosasioissa, joissa se olisi asian laajuuden tai muun erityisen syyn vuoksi tarpeen.

Rovaniemen hovioikeus ja Pirkanmaan käräjäoikeus katsovat, että kirjallisen yhteenvedon laatiminen tulisi perustua asian jäsennellyn käsittelyn tarpeeseen. *Pirkanmaan käräjäoikeus* toteaa, että laajoissa rikosasioissa tulee vastaan tilanteita, jossa pitkin matkaa valmistuu lisätutkintoja joistakin kysymyksistä.

Asianajajaliitto kiinnittää huomiota mietinnössä esitetyn lisäksi siihen, että valmistelu ennen pääkäsittelyä mahdollistaa erilaisten todisteluun liittyvien käsittelyratkaisua vaativien väitteiden ratkaisun ennen pääkäsittelyä, mikä pääkäsittelyn nopeutumisen ohella parantaa asianosaisten oikeusturvaa, koska he voivat todistelun nimeämisessä ottaa huomioon mahdolliset hyödyntämiskieltojen tms. vaikutukset omaan todisteluunsa/sen tarpeeseen. Jos erityisesti todisteluun liittyvää valmistelua tehostetaan, tulisi kiinnittää huomiota myös parhaan todistelun periaatteen toteutumiseen. Valmistelussa tuomioistuimella olisi parempi mahdollisuus harkita esimerkiksi välillisen todistelun eväämistä välittömämmän todistelun ollessa saatavilla, tai jonkun seikan riidattomuudesta seuraavaa tarpeettoman todistelun eväämistä. Tällä hetkellä OK 17 luvun 8 §:n todistelun eväämistä koskevat säännökset tulevat hyvin harvoin sovellettaviksi, mutta todistelun valmistelu ennen pääkäsittelyä antaisi tuomioistuimille nykyistä paremman mahdollisuuden harkita niiden soveltamista, kun ratkaisun antaminen ei tapahtuisi kesken pääkäsittelyä esitetyn väitteen vuoksi siten, että harkintaan käytettävissä oleva aika on varsin rajallinen.

2.2 Suullisen valmistelun toimittaminen rikosasiassa

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Asianajajaliitto, Oikeuskansleri ja Itä-Suomen yliopisto kannattavat sitä, että uudistuksen yhteydessä lisättäisiin etenkin laajojen rikosasioiden suullista valmistelua.

Eduskunnan oikeusasiamies ei vastusta pyrkimyksiä rikosasioiden valmistelun kehittämiseen, mutta suhtautuu kuitenkin varauksellisesti uudistusten tehoon.

Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri katsoo, että esitys kärjäoikeuskäsittelyn valmistelun kehittamisestä ja pääkäsittelyn turvaamisesta tarkoittaa käytännössä avustajan näkökulmasta sitä, että avustajalla on usein vain yksi mahdollisuus kuulustella osapuolia ja ennen kaikkia todistajia. Tämä vaatisi rikosasioiden osalta sitä, että esitutkintaa suoritetaan huolellisesti ja valmistellusti, jotta henkilöitä voidaan kuullaan laajasti asian kulusta. Ehdotamme, että myös näistä kuulusteluista tehdään videotallenteita, joihin voidaan tutustua ennen pääkäsittelyä tai siinä vaiheessa kun annetaan lausuntoja esitutkinnasta.

Vaasan hovioikeus esittää, että ROL 5:10:iä muutettaisiin vastaavasti kuten se ehdottaa oikeudenkäymiskaaren (OK) 5 luvun 24 §:n 1 momenttia muutettavaksi prosessisuunnitelman edellyttämällä tavalla.

2.3 Määräaika pääkäsittelyn toimittamiselle

Asianajajaliitto, Syyttäjäyhdistys ja Tuomariliitto kannattavat ehdotettua muutosta, jonka mukaan pääkäsittelyn aloittamista koskeva määräaika pitenee kahdesta viikosta kolmeen viikkoon, kun asiassa toimitetaan valmisteluistunto.

Helsingin kärjäoikeus ja Lapin kärjäoikeus kannattavat ehdotusta täsmennettynä siten, että pääkäsittely on aloitettava kolmen viikon kuluessa asian vireille tulosta.

Etelä-Savon kärjäoikeus ja Keski-Suomen kärjäoikeus pitävät ehdotettua määräaika liian lyhyenä.

Pirkanmaan kärjäoikeus katsoo, että vangitun jutun käsittelyn siirtäminen kolmen viikon päähän yhteenvedon tekemiseksi ei ole oikeansuuntainen ratkaisu syyttömyysolettaman ja vangitun aseman vuoksi.

Asianajaliitto pitää erittäin kannatettavana sitä, että vangitun asian käsittelyä ei tarvitse aloittaa 14 päivän kuluttua syytteen nostamisesta, koska laajoissa asioissa jäsennellyn pääkäsittelyn läpivieminen ei ole välttämättä mahdollista 14 päivän aikana.

Helsingin kärjäoikeus toteaa, että laajemmissa rikosasioissa pääkäsittelyä ei käytännössä koskaan saada pidettyä kahden (tai ehdotetun kolmen) viikon määräajassa, vaan määräajalla osoitetaan sitä ajankohtaa, jolloin pääkäsittely on aloitettava. Pienemmissä rikosasioissa pääkäsittely saadaan pidettyä samana päivänä kuin se on aloitettu, eikä sanamuodon muutos siten heikennä vangitun asemaa näissäkään asioissa.

Keski-Suomen kärjäoikeus pohtii miten ja miksi suullisen valmistelun järjestäminen poikkeaa niistä syistä, joilla voimassa olevan lain mukaan voidaan poiketa määräajasta. Toisekseen sekä voimassa olevan että ehdotettavan uuden ROL 5 luvun 10 § mukaan suullisen valmistelun perusteena olisi pääkäsittelyn keskittämisen turvaaminen. Näin ollen suullisen valmistelun pitäminen nimenomaan ei ole luonteeltaan toisenlainen vaan samanlainen kuin ne syyt, jotka voimassa olevassa laissa oikeuttavat poikkeamaan määräajasta. Tämä koskee erityisesti 3 momentissa mainittua ROL 5 luvun 10 §:ää, jossa mainitut valmistelutoimet varsin hyvin rinnastuvat valmisteluistunnon pitämiseen. Suullista valmistelua edellyttävät asiat ovat tyypillisesti niin laajoja, että kahden tai kolmenkin viikon aika syytteen vireilletulosta pääkäsittelyyn on usein riittämätön. Jos suullinen valmistelu toisin kuin 3 momentissa mainitut muut valmistelutoimet sidotaan ehdotetuin tavoin määräaikaan, on vaarana, ettei määräajasta uskalleta poiketa silloinkaan, kun siihen olisi esimerkiksi jutun laajuudesta johtuva 3 momentissa tarkoitettu ”muu tärkeä syy”. Tämä voi johtaa joko siihen, ettei valmisteluistunnon pitämiseen haluta käyttää niukasta ajasta johtuvia vähäisiä voimavaroja lainkaan, tai tiukassa määräajassa pidettävällä suullisella valmistelulla ei saavuteta sille asetettuja tavoitteita. Kärjäoikeus esittää ehdotuksesta poiketen, että valmisteluistunnon pitäminen lisättäisiin 3 momenttiin perusteeksi määrätä pidempi pääkäsittelyn aloittamisen määräaika.

2.4 Pääkäsittelyn jäsentäminen

Korkein oikeus, Rovaniemen hovioikeus, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Lakimiesliitto, Tuomariliitto ja Oikeuskansleri kannattavat asian valmistelun ja pääkäsittelyn kehittämistä kärjäoikeudessa koskevia säännösten muutosehdotuksia.

Helsingin kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus ja Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus kannattavat erityisesti tavoitetta parantaa laajojen rikosasioiden valmistelua.

Keski-Suomen kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus ja Tuomariliitto katsovat, että ehdotukset selkeyttävät prosessia ja parantavat kärjäoikeuksien ratkaisuedellytyksiä.

Vaasan hovioikeus pitää tärkeänä, että kärjäoikeus johtaisi prosessia niin, että todistelun vastaanottamisen rakenne on jäsennelty ja että istunnossa pysytään tehdyssä prosessisuunnitelmassa. Puheenjohtajan tai pääkuulustelun toimittajan tulisi kertoa selkeästi, että todistelussa siirrytään uuteen erilliseen todistusteemaan tai muuhun oman kokonaisuuden käsittävään osaan kuulemisessa. Tällöin pöytäkirjanpitäjä voisi tehdä tästä ajankohdan ilmaisevan merkinnän kuva- ja äänitallenteeseen. Kuuleminen voitaisiin toimittaa myös niin, että selkeän oman kokonaisuuden muodostavan laajan osan pääkuulustelua seuraisi sitä koskeva vastakuulustelu ja mahdolliset tarkentavat kysymykset. Asianosaisten kannanottoihin siitä, miten oikeudenkäynti tulisi järjestää, tulee kiinnittää huomiota, vaikka tuomioistuin on sidottu prosessilakiin ja on velvollinen sitä ja sen taustalla olevia menettelyperiaatteita noudattamaan.

Helsingin kärjäoikeus toteaa, että pienissä rikosasioissa, joita suurin osa kärjäoikeuksien käsittelemistä rikosasioista on ehdotettu jäsentelyvaatimus ei aiheuta muutosta nykyiseen käsittelytapaan.

Helsingin kärjäoikeus toteaa, että huomattavan laajoissa asioissa on tilanteita, joissa käsittelyn jäsennelty toteuttaminen voi edellyttää kuulemista useana istuntopäivänä. Kuultavalle voi olla helpompaa valmistautua ja osallistua useampaan esimerkiksi muutaman viikon välein tapahtuvaan eri teemoja koskevaan kuulusteluun kuin yhteen pitkään kuulusteluun, jossa käsitellään hyvin erilaisia teemoja asioissa, joissa voi osin olla myös eri asianosaisia. Huomattava on myös, että etäyhteyksien käyttö on omiaan vähentämään useammasta kuulemisesta kuultavalle aiheutuvaa haittaa.

Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus, Pirkanmaan kärjäoikeus ja Asianajajaliitto pitävät asian valmistelun ja pääkäsittelyn kehittämistä kärjäoikeudessa koskevia säännösten muutosehdotuksia tarpeettomina, koska jo nykyiset säännökset ohjaavat, että asia käsitellään jäsennellysti.

Turun hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Asianajajaliitto, Eduskunnan oikeusasiamies ja OTM Anton von Schrowe katsovat, että jäsennellyn käsittelyn toteuttamiseen liittyy tiettyjä haasteita.

Asianajajaliitto pitää mahdollisena, että yksittäiset tuomarit saattaisivat ehdotettujen lisäysten johdosta vaatia kuulustelujen yksityiskohtaista jäsentämistä säännönmukaisesti ja myös jutuissa, joissa tämä olisi epätarkoituksenmukaista.

Pohjanmaan kärjäoikeus toteaa, että teemakohtainen tai syytekohdittainen kuulemistapa tarkoittaisi pahimmassa tapauksessa sitä, että kuultavilla olisi lukuisia kuulemiskertoja saman tai useamman päivän aikana.

Kanta-Hämeen kärjäoikeus ja *Eduskunnan oikeusasiamies* toteavat, että oikeudenkäyntiavustajien tavoitteena oleva päämiehen edusta huolehtimisen tavoite on ristiriidassa asian jäsennellyn käsittelyn tavoitteen kanssa. Asian jäsenyys ei aina välttämättä ole rikosasian vastaajan edun mukainen tavoite. Henkilötodistelun arviointi on kokonaisharkintaa, jolloin merkitsevät seikat ovat tyypillisesti heidän kertomustensa eri osissa. *Eduskunnan oikeusasiamies* toteaa, että vastaaja voi valita prosessitaktisista syistä taktiikan, jonka pyrkimyksenä on asian epäselvä jäsentely ja uusien todisteiden ja väitteiden ripottelu vasta pääkäsittelyn kuluessa eikä siis ”korttien paljastaminen” ja asian aito valmistelu vielä kärjäoikeuden valmisteluistunnossa.

Myös *Turun hovioikeus* kiinnittää huomiota siihen, että vastakuulustelussa on asianosaisten näkökulmasta kysymys pääkuulustelun kontrolloimisesta ja lisäksi usein osapuolille syntyy lisäkysymysten tarvetta kuulemisen päätteeksi. Niin ikään esitutkintakertomuksiin viittaaminen rikosasioissa tapahtuu pääsääntöisesti kuulemisten lopuksi, mikä osaltaan sirpaloittaa kysymysten teemoja.

Kanta-Hämeen kärjäoikeus ja *Eduskunnan oikeusasiamies* toteavat, että oikeudenkäynnissä kuultavalla ei ole istuntosaliin tullessaan yleensä tietoa riitaisista tai riidattomista seikoista tai relevanttien oikeudellisten kysymysten etusijajärjestyksestä, vaikka nämä seikat olisivat asianosaisten ja tuomarin mielessä huolellisen valmistelun jälkeen hyvin jäsenyneitä.

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Asianajaliitto, Eduskunnan oikeusasiamies ja *OTM Anton von Schrowe* katsovat, että kuultava kykenee parhaimmillaan kertomaan tapahtumista omin sanoin johdonmukaisesti ja kronologisesti hyvinkin tarkasti eikä häntä silloin yleensä ole järkevää keskeyttää. Kertomusten keskeyttäminen ja pilkkominen etukäteen määriteltyjen teemojen perusteella voi pahimmillaan heikentää näyttöä ja vaarantaa tuomion oikeellisuuden.

Korkein oikeus, Helsingin hovioikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus ja *Asianajaliitto* katsovat, että pääkäsittelyn jäsentäminen edellyttää sitä, että tuomarit, syyttäjät ja asianosaisten avustajat jäsentävät kirjelmänsä ja todistajien kuulemisen nykyistä paremmin ja siten kuin menettelysäännöksissä on tarkoitettu. *Asianajaliitto* toteaa, että tästä syystä puolustuksen tiedonsaantioikeus on turvattava.

Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri katsoo, että riita-asioissa voidaan varmistaa tehokasta todistelun vastaanottamista sillä, että osapuolilla on oikeus valvotusti kuulla vastapuolta ja hänen todistajaa ennen oikeudenkäyntiä, mikä menettelytapa todennäköisesti myös edesauttaisi sovintoratkaisujen syntymistä.

Helsingin hovioikeus esittää, että säännökseen (ROL 11:6) lisättäisiin jäsenelty luettelo esitetyistä todisteista.

2.5 Tallenteiden indeksointi

2.5.1 Indeksoinnin tarve ja laajuus

Lausunnonantajien näkemykset indeksoinnin tarpeellisuudesta ja laajuudesta jakautuvat.

Helsingin hovioikeus, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus ja Eduskunnan oikeusasiamies kannattavat mietinnössä ehdotettua indeksointimenettelyä.

Rovaniemen hovioikeus kannattaa mietinnössä ehdotettua indeksointimenettelyä, mutta huomauttaa, että merkittävä osa kärjäoikeuksissa tehtävästä indeksointityöstä voi olla merkityksetöntä.

Helsingin kärjäoikeus pitää todistelutallenteen indeksointia tarpeellisena laajoissa kuulemisissa.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus ja Tuomariliitto katsovat, että indeksointi tulisi tehdä ainoastaan erittäin laajoissa jutuissa, joissa vastaanotetaan paljon suullista todistelua erilaisista todistusteemoista.

Helsingin kärjäoikeus toteaa, että kärjäoikeuksille jäisi melko laaja harkintavalta siinä, indeksoidaanko todistajankertomuksia, ja millä tavoin. Indeksointi tulisi olemaan tarpeen melko harvoissa jutuissa, lähinnä laajoissa kuulemisissa.

Eduskunnan oikeusasiamies katsoo, että ehdotetun järjestelmän stressitestinä tulisi käyttää laajoja ja vaikeita juttuja, joissa henkilötodistelun teemat eivät aina ole yhtä yksiselitteisiä kuin kattovuotoa koskevissa riidoissa.

Edellä mainitut lausunnonantajat perustelivat kantaansa seuraavasti.

Helsingin hovioikeus ja *Turun hovioikeus* katsovat, että indeksoinnin onnistuminen käräjäoikeudessa on välttämätön edellytys sille, että uudistuksen tavoitteet täyttyisivät hovioikeuden ja asianosaisten näkökulmasta.

Turun hovioikeus katsoo, että mikäli pääkäsittely on pidetty käräjäoikeudessa jäsennellysti ja henkilötodistelu otettu vastaan indeksointi laatien, muutoksenhakuvaiheessa tullaan varmuudella näkemään positiivisia vaikutuksia.

Vaasan hovioikeus katsoo, että indeksoinnista on hyötyä tarvittaessa jo käräjäoikeuden tuomion kirjoittamisessa. Samat hyödyt kertyvät osapuolille näiden hakiessa muutosta käräjäoikeuden ratkaisuun.

Vaasan hovioikeus katsoo, että indeksointi on tarpeellinen erityisesti, jos käsittelyn kohteena olevassa asiassa on useita kysymyksiä, jotka liittyvät täysin toisistaan erillisiin oikeussuhteisiin, syytekohtiin, todistusteemoihin tai tapahtumiin. Se on tarpeen myöskin silloin, kun todistusteema muodostaa itsenäisen kokonaisuuden, jolla ei ole merkityksellistä yhteyttä muihin seikkoihin.

Helsingin hovioikeus katsoo, että indeksoinnin merkitys tulisi esille ennen kaikkea laajemmissa asioissa ja varsinkin silloin, kun muutoksenhaku hovioikeudessa koskisi vain osaa asiasta tai kun osapuoli muusta syystä pitäisi tarpeellisena vedota vain osaan kuulusteltavan kertomuksesta. Näissä tapauksissa tallenteen asianmukainen indeksointi käräjäoikeudessa olisi edellytyksenä sille, että henkilötodistelu pystytään rajaamaan vastaavasti hovioikeudessa.

Lapin käräjäoikeus katsoo, että indeksointi on tarkoituksenmukaisinta toteuttaa siinä vaiheessa, kun todistelu otetaan vastaan käräjäoikeuden pääkäsittelyssä. Tämä edellyttää kuitenkin asian valmistelua niin, että pääkäsittely voidaan toimittaa jäsennellysti.

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että indeksointi ei liene tarpeen hyvin lyhyiden ja teemoiltaan suppeiden kuulemisten osalta.

Turun hovioikeus katsoo, että esimerkiksi pienissä rikosasioissa, joissa kuulemiset koskevat vain yksittäistä tapahtumaa, ei indeksointi ole muutoksenhaun näkökulmasta välttämätöntä.

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus, Etelä-Savon käräjäoikeus, Kanta-Hämeen käräjäoikeus, Keski-Pohjanmaan käräjäoikeus, Keski-Suomen käräjäoikeus, Pohjanmaan kä-

räjäoikeus, Pohjois-Karjalan kärjäoikeus ja Asianajajaliitto eivät pidä perusteltuna kärjäoikeuksissa tehtävää kuva- ja äänitallenteiden indeksointia tai suhtautuvat siihen vähintäänkin varauksellisesti.

Edellä mainitut lausunnonantajat perustelivat kantaansa seuraavasti.

Kanta-Hämeen kärjäoikeus ja Keski-Pohjanmaan kärjäoikeus katsovat, että hovioikeudessa voidaan nykytasaisen jäsentelyn perusteella perehtyä riittävän hyvin tallenteisiin.

Asianajajaliitto katsoo, että indeksointi olisi periaatteellisesti ongelmallinen, työläs ja kallis, eikä sillä saavutettaisi todellista hyötyä. Indeksointivaatimus voisi joissain asioissa käytännössä johtaa todistelun epätarkoituksenmukaiseen pilkkoutumiseen sekä haitata asioiden sujuvaa ja tarkoituksenmukaista käsittelyä sekä aiheuttaa viivästystä. Riittävää olisi, että uudistetussa menettelyssä asianosaiset ilmoittavat valituksessaan ja vastauksessaan hovioikeudelle, miltä osin kärjäoikeuden kuva- ja äänitallenteet henkilötodistelusta ovat merkityksellisiä ja yksilöivät kyseiset kohdat tarvittavalla tarkkuudella.

Pohjanmaan kärjäoikeus katsoo, että tuomioistuinten riippumattomuuden kannalta olisi ongelmallista, jos ylioikeudet ryhtyisivät omien tarpeittensa perusteella ohjaamaan kärjäoikeuden prosessinjohtoa antamalla kovin tarkkoja ohjeita indeksoinnista ja siitä, miten kuuleminen tulisi toteuttaa kärjäoikeudessa, jotta tallenteiden hyödyntäminen olisi mahdollisimman vaivatonta hovioikeudessa. Tarpeen mukainen ja kärjäoikeuden harkintaan jätettävä indeksointi johtaisi puolestaan helposti ylivarovaisuuteen asian ratkaisevan kärjätuomarin taholta, joka ei halua saada huonoa mainetta hovioikeudessa indeksoinnin laiminlyöväenä tuomarina.

Pohjois-Karjalan kärjäoikeus katsovat, että indeksointi tulisi lähinnä tehdä vain niissä asioissa, joissa valitetaan hovioikeuteen ja näissäkin valitusasioissa vain niissä, joissa on kysymys näytön arvioinnista. *Keski-Suomen kärjäoikeus* katsoo, että mikäli tekninen järjestelmä ei tue indeksointia kuulemisen kestäessä, indeksointia ei pitäisi tehdä muissa kuin muutoksenhaun kohteena olevissa asioissa, tällöinkin vasta silloin, kun pääkäsittelyn pitäminen hovioikeudessa on jo varsin todennäköistä.

Etelä-Savon kärjäoikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus ja Pohjois-Karjalan kärjäoikeus toteavat, että useimmissa asioissa indeksoinnin tekeminen olisi turhaa asioiden jäädessä lainvoimaiseksi.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus ja Tuomariliitto katsovat, että indeksoiminen suuntaa resursseja pois substanssitoiminnasta.

Keski-Suomen kärjäoikeus katsoo, että indeksoinnin merkitys ja tarve pitäisi suhteuttaa todistelun arvioinnin luotettavuuden kannalta merkityksellisiin seikkoihin korottamatta indeksointia itseisarvoiseen asemaan. Todistelutarkoituksessa kuullun henkilön kertomukseen on sen luotettavuuden arvioimiseksi varsin usein tutustuttava kokonaisuutena, tai ainakin selvästi laajemmin kuin vain esimerkiksi tiettyä muutoksenhaun kohteena olevaa syytekohtaa tai muuta oikeudenkäynnin kohdetta koskevasti.

Keski-Suomen kärjäoikeus katsoo, että indeksointi voitaisiin korvata tekemällä teemakohtaisia tallentamisia ja tallenteita niissä asioissa, joissa indeksointi olisi ollut tarpeen. Tällöin olennaisen tiedon etsiminen ei vaadi kovin suurta työpanosta niissä tilanteissa, joissa on riittävää tutustua vain osaan henkilön kärjäoikeudessa antamasta kertomuksesta.

Helsingin hovioikeus ja *Vaasan hovioikeus* katsovat, että kärjäoikeuden velvollisuudesta indeksoida tallenteet tulisi säätää laissa. Myös *Keski-Suomen kärjäoikeus* katsoo, että jos indeksointi kärjäoikeudessa katsotaan tarpeelliseksi, tulee sen tekemisestä säätää yksiselitteisesti laissa.

2.5.2 Indeksointikäytännöt

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Lakimiesliitto ja Eduskunnan oikeusasiamies kiinnittävät huomiota siihen, että todistajat eivät kerro tapahtumista teemoittain tai jäsennellysti, mikä jo lähtökohdaisesti hankaloittaa indeksointia. *Eduskunnan oikeusasiamies* katsoo, että on myös tiedostettava henkilötodistelun suorittajien mahdolliset kuulustelustrategiset ja -taktiset valinnat, kuulustelun mahdolliset yllätyselementit, jotka eivät perustellusti voi lähteä vastaavista lähtökohdista kuin mistä indeksoinnissa ilmeisesti puhutaan.

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus ja Asianajajaliitto katsovat, että jos indeksoinnin tavoittelu menee liian pitkälle, se saattaa vaarantaa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin.

Pohjanmaan kärjäoikeus katsoo, että mikäli teemoittain tai syytekohtittain tapahtuva indeksointi tarkoittaisi käytännössä sitä, että kärjäoikeus merkitsee tallenteelle kohdat, jossa kuulemisessa siirrytään teemasta toiseen tai uuteen syytekohtaan, kovin

suureen tarkkuuteen tällaisessa menettelyssä ei päästä. Käytännössä tällaisen kuulemisen toteuttaminen on vaikeaa ja edellyttää tarkkaan laadittua käsittelyjärjestystä ja ennen kaikkea sitä, että osapuolet sitoutuvat siihen. Tarkkojen käsittelyjärjestysten laatiminen etukäteen on perusteltua kuitenkin vain laajemmissa jutuissa.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että Ruotsin kokemusten valossa indeksointi esimerkiksi syytekohtittain ei olisi helppoa. Esimerkiksi talousrikoksissa samat tapahtumat voivatkin koskea sekä verorikosten että velallisten rikosten syytekohtia. Jos puheenjohtaja haluaa tarkastaa indeksoinnin asianmukaisuuden, hänen on katsottava video kokonaan itse. Muutoksenhakuvaiheessa hovioikeudella tai asianosaisilla ei välttämättä ole aihetta luottaa siihen, että kärjäsihteerin merkitsemät liput ovat oikeissa kohdissa. Tämä johtanee helposti koko videon katsomiseen hovioikeudessa.

Oulun kärjäoikeus toteaa, että jäsennellyä käsittelyä erityisesti vaativat asiat tulee tunnistaa valmistelussa siten, että tallentamisen tekninen toteutus on suunniteltu ennen pääkäsittelyä. Pienemmissä rikosasioissa undeksointi syytekohtittain olisi lähtökohtaisesti riittävä menettelytapa. Lisäksi vahingonkorvauksia koskevat osuudet asianomistajan kertomuksesta olisi mahdollista indeksoida.

Asianajajaliitto katsoo, että oikeusturvanäkökulmasta lienee mahdotonta, että kysymysten esittäminen kuultavalle voitaisiin torjua kärjäoikeusvaiheessa ainoastaan sillä perusteella, että käsiteltävään teemaan liittyvä kysely on suoritettu. Tallenteita editoimalla on mahdollista koota kutakin teemaa koskeva kysely omaksi kokonaisuudekseen, mutta toisaalta editointi saattaa johtaa väitteisiin siitä, että todistelu ei päättyisi hovioikeuteen autenttisenä tai kokonaan.

Oulun kärjäoikeus katsoo, että indeksointi tulee voida tehdä myös siten, että se tehdään kuultavan yhtäjaksoisen kuulemisen aikana, mikäli todistelua ei oteta vastaan teemakokonaisuuksittain.

Pohjanmaan kärjäoikeus toteaa, että yhtäjaksoisessa kuulemisessa tuomari joutuisi jatkuvasti puuttumaan kertomukseen, jotta indeksointi toteutuisi myös käytännössä, varsinkin vapaassa kerronnassa.

Turun hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus ja Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus katsovat, että ylimääräisen työn välttämiseksi indeksointi tulee tehdä kärjäoikeuden pääkäsittelyssä. *Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus* katsoo, että poikkeuksellisen isoissa jutuissa on ajankäytöllisesti edullisempaa, että edes alustava indeksointi tehdään pääkäsittelyn aikana.

Helsingin kärjäoikeus toteaa, että puheenjohtaja huolehtisi siitä, että niin indeksoinnin tekevä sihteeri kuin muutkin läsnä olevat tietäisivät, milloin kuulemisessa siirrytään uuteen teemaan tai syytekohtaan sen mukaan, miten kuuleminen jutussa on jäsennetty.

Vaasan hovioikeus katsoo, että oikeudenkäynnissä, jossa kuullaan laajasti todistajia, kärjäoikeuden kokoonpanossa on yleensä vähintään kaksi ammattituomaria ja yhden ammattituomarin istuessa lautamiesten kanssa säännönmukaisesti joko kärjäsihteeri tai notaari pöytäkirjanpitäjänä. Indeksointi pystyttäisiin merkitsemään istunnossa suoraan pöytäkirjaluonnokseen tai ainakin tavanmukaisesti laadittavaan memoriaaliin, josta ne olisivat siirrettävissä pöytäkirjaan.

Vaasan hovioikeus toteaa, että indeksointi olisi ilmoitettava joko kunkin kohdan kuulemisen ajankohdan alkamisajan kellonaikana tai nauhoituslaitteen ilmaisemana ajankohtana. Merkintä palvelisi asianosaisia ja hovioikeutta sekä joissakin tapauksissa kärjäoikeuttakin laajan todistajankertomuksen tallenteen käsittelyssä.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että videon indeksointi niin, että esimerkiksi sanahaulilla voitaisiin hakea tiettyä sanaa, henkilöä tai päivämäärää ei liene ole mahdollista. Näin ollen toimiva indeksointi voinee rajoittua vaan videon osien merkitsemiseen ja siihen perustuvaan sisällysluetteloon. Indeksointi voinee siis perustua vain tiettyjen syytekohtien tai teemojen manuaaliseen liputtamiseen videon aikajanalta.

Korkein oikeus katsoo, että tallentamisen ja indeksoinnin vaatavuus saattaa lisääntyä otettaessa vastaan osittain salassa pidettävää todisteluaineistoa, jolloin myös julkisuusnäkökohtiin tulisi mahdollisuuksien mukaan kiinnittää huomiota jo indeksoinnin yhteydessä.

2.5.3 Kuka tekee indeksoinnin

Kärjätuomari

Rovaniemen hovioikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus ja Tuomariliitto katsovat, että kärjäoikeuden puheenjohtaja ei voi tehdä indeksointia pääkäsittelyssä. *Kymenlaakson kärjäoikeus ja Tuomariliitto* katsovat, että indeksointi ei saa myöskään siirtyä puheenjohtajan jälkikäteen tehtäväksi.

Pohjois-Savon kärjäoikeus katsoo, että tuomarin pitäisi kärjäoikeuden istunnossa kyetä keskittymään ydintehtäväänsä.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus ja Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus katsovat, että menettelyssä on vaarana, että indeksointi tosiasiallisesti siirtyy puheenjohtajan tehtäväksi.

Itä-Suomen hovioikeus ja Pohjois-Karjalan kärjäoikeus katsovat, että indeksoinnin tulisi suorittaa henkilö, joka on läsnä suullista todistelua vastaanottaessa. Asian ja siinä esitettävän todistelun tuntee parhaiten asian ratkaiseva kärjätuomari.

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Varsinais-Suomen kärjäoikeus, Tuomariliitto ja Itä-Suomen yliopisto katsovat, että indeksointi on mahdollisesti liian vaativa tehtävä kärjäsihteerille!

Kärjäsihteerit

Itä-Suomen hovioikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus ja Pohjois-Karjalan kärjäoikeus katsovat, että indeksoinnin tekemisen henkilön on oltava läsnä suullista todistelua vastaanottaessa. Indeksoinnin käyttöönotto merkitsee sitä, että kärjäsihteerien läsnäolo pääkäsitelyissä on välttämätöntä. Nykyisillä kärjäsihteeriresursseilla se ei ole mahdollista.

Lapin kärjäoikeus katsoo, että indeksoinnista huolehtivalla kärjäsihteerillä tai muulla tuomaria avustavalla kärjäoikeuden virkamiehellä tulee olla riittävät taidolliset ja tiedolliset valmiudet kyseiseen tukipalveluun. Tuomarin tulee joka tapauksessa antaa indeksoinnista huolehtivalle henkilölle selkeät ohjeet merkintöjen tekemisestä.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus ehdottaa yhtenä vaihtoehtona, että indeksoinnista vastaisi parhaiten kärjäsihteerit.

Kärjänotaarit

Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Pohjois-Karjalan kärjäoikeus, Pohjois-Savon kärjäoikeus ja Varsinais-Suomen kärjäoikeus katsovat, että indeksointi ei voi kuulua kärjänotaarin tehtäviin, koska se ei miltään osin tue tuomioistuinharjoittelun tavoitteita. *Etelä-Karjalan kärjäoikeus* katsoo, että indeksointi vähentäisi halukkuutta hakeutua tuomioistuinharjoitteluun, jos se tulee osaksi kärjänotaareiden toimenkuvaa.

Varsinais-Suomen kärjäoikeus ja Itä-Suomen yliopisto katsovat, ettei kärjänotaarin lyhyt harjoittelu tuomioistuimessa useinkaan antane valmiuksia vaativien asioiden usein runsaan todistelumateriaalin oikeaan indeksointiin.

Pohjois-Karjalan kärjäoikeus toteaa, että kärjänotaareiden työn kohdistaminen pääkäsittelyjen seuraamiseen ja indeksointiin vähentäisi merkittävästi heidän työpanostaan heidän vastuullaan tällä hetkellä olevien rikos-, riita- ja hakemusasioiden käsittelyssä, mikä siirtäisi työpaineen näiltä osin kärjätuomareille.

Pohjanmaan kärjäoikeus katsoo, että kärjänotaareiden käyttäminen tallennustehtävässä ei ole realistista nykymuotoisen kärjänotaariharjoittelun puitteissa muutoin kuin satunnaisesti. Ruotsin tilanne ei ole kärjänotaarien osalta suoraan verrannollinen järjestelmäämme, koska tuomioistuinharjoittelu Ruotsissa on kaksivuotinen.

Itä-Suomen hovioikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus ja Pohjois-Karjalan kärjäoikeus katsovat, että nykyisillä kärjänotaariresursseilla indeksointia ei voi säilyttää kärjänotaarien tehtäväksi.

Helsingin kärjäoikeus puolestaan katsoo, että indeksointi sopisi koulutuksellisesti hyvin kärjänotaarien tehtäviin, mutta se edellyttäisi kärjänotaarien määrän lisäämistä.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus ehdottaa yhtenä vaihtoehtona, että indeksoinnista vastaisi harjoittelusuunnitelmaan sisältyvässä tilanteessa kärjänotaari puheenjohtajan ohjauksessa.

Hovioikeus

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Keski-Suomen kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Pirkanmaan kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus ja Pohjois-Karjalan kärjäoikeus katsovat, että hovioikeuden tulisi huolehtia indeksoinnista. Uudistuksella tuleva työajan säästö koituu pääsääntöisesti hovioikeudelle, joten uudistuksen aiheuttama merkittävä lisätyö olisi johdonmukaista antaa hovioikeuden tehtäväksi.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus vastustaa sitä, että kuva- ja äänitallenteen indeksointi säädettäisiin yksinomaan kärjäoikeuden velvollisuudeksi.

Kanta-Hämeen kärjäoikeus katsoo, että indeksoiminen on muutoksenhakijoiden ja hovioikeuden tehtävä.

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus ja Pohjanmaan kärjäoikeus katsovat, että hovioikeuden esittelijä voisi tehdä indeksoinnin. *Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus* toteaa, että hovioikeuden esittelijällä on yleensä enemmän työkokemusta ja ammattitaitoa, joten hän todennäköisesti onnistuisi paremmin erottelemaan tallennusaineistosta vaadittavat teemat tai syytekohdat.

Etelä-Pohjanmaan kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Pirkanmaan kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus ja Pohjois-Karjalan kärjäoikeus katsovat, että indeksoinnin tekeminen muutoksenhakuvaiheessa on mielekkäämpää, kun tuolloin jo tiedetään, miltä osin kärjäoikeuden ratkaisusta on valitettu. *Pohjanmaan kärjäoikeus* katsoo, että tällöin olisi riittävää, että kärjäoikeudessa eri kuultavien kertomukset erotellaan toisistaan samoin kuin salassapidettävät osiot erotetaan julkisista osioista. Muilta osin indeksointi hoidettaisiin hovioikeudessa. Tätä tukee myös mietinnön liitteenä oleva lakiehdotus oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 15 §:n muuttamisesta. Lakitekstisäkään ei näin ollen velvoiteta valittajaa suoraan ilmoittamaan todistelua tallenteelta.

2.5.4 Asianosaisten mahdollisuus seurata indeksoinnin tekemistä

Helsingin hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus, Asianajajaliitto, Tuomariliitto ja Eduskunnan oikeusasiamies katsovat, että jotta entistä jäsenyteenmäärän käsittelyn tavoite voisi toteutua, olisi olennaista, että asianosaiset voisivat jo muutoksenhakemuksissaan ja niihin annetuissa vastauksissa täsmällisesti osoittaa hovioikeudelle videoista ne kohdat, jotka hovioikeuden olisi katsottava.

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että oikeudenkäynnissä asianosaisilla tulisi olla reaaliaikainen mahdollisuus seurata tallenteiden indeksointia sen varmistamiseksi, että indeksointi vastaa sovittua. Tällä varmistettaisiin se, että asianosaisilla on mahdollisuus täyttää muutoksenhaussa esitetystä OK 25 luvun 15 §:ssä säädetty veloitteensa.

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että valitukset ja vastaukset voidaan laatia säännöksen edellyttämällä tavalla vain, jos asianosaiset ovat voineet seurata indeksoinnin toteutumista pääkäsittelyn aikana. Muussa tapauksessa kirjelmien laatiminen voi edellyttää tallenteiden kuuntelemista uudelleen.

Helsingin hovioikeus toteaa, että asian jatkovalmistelussa on välttämätöntä ratkaista kysymys siitä, millä tavoin turvataan se, että kärjäoikeudella, asianosaisilla ja hovioikeudella on käytettävissään sama tieto tallenteiden indeksimerkinnöistä eli jutun henkilötodistelun laajuudesta. Lienee tarkoituksena, että indeksimerkinnöistä vähintäänkin keskustellaan kärjäoikeuden istunnossa ja ne ilmenisivät esimerkiksi kärjäoikeuden ratkaisun todisteluettelosta tai pöytäkirjasta. Tätä tarkoitusta palvelisi esimerkiksi se, että oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 5 §:än lisättäisiin sääntelyä siitä, että kärjäoikeuden pöytäkirjasta ilmenisi, miten kuuleminen ja kuulemistallenne olisi jäsenelty ja indeksoitu tai miten jäsenelty ja indeksointi ilmenisi järjestelmästä.

Helsingin kärjäoikeus ehdottaa, että tallenteen indeksoimisesta ja sen tavasta tulisi tehdä merkintä pöytäkirjaan. Vähintään pöytäkirjassa pitäisi olla merkintä siitä, miten kuulustelu on jäsennelty ja miten jäsentäminen ilmenee tallenteelta. Tällöin hovioikeus voi jo valmisteluvaiheessa perehtyä indeksointitapaan harkitessaan, miten todistelu otetaan vastaan pääkäsittelyssä.

Asianajajaliitto katsoo, että avustajalla tulee olla mahdollisuus tutustua tallenteeseen, ja saada merkityksi ne aikavälit, joissa lausutaan valituksen kannalta olennaisista teemoista. Jos erillisiä äänitallenteita, jotka nykyisellään voidaan luovuttaa avustajalle, ei nauhoiteta, ja kuva- ja äänitallenteiden tutkiminen on ainoastaan rajoitetusti mahdollista, hankaloituu valituksen laatiminen henkilötodistelua koskevin osin olennaisesti. Jos uudistus ei vaikuta äänitallenteen saatavuuteen, avustajat pystyvät yksilöimään muutoksenhakuvaiheessa sen henkilötodistelun, johon vedotaan. Joka tapauksessa mahdollisuus tutustua henkilötodistelutallenteisiin tulisi taata missä tahansa tuomioistuimessa, koska ei ole epätavallista, että rikosasia käsitellään muussa, kuin avustajan kotipaikkakunnan tuomioistuimessa.

2.6 Tallenteiden käyttäminen kärjäoikeudessa

Vaasan hovioikeus pitää asianmukaisena työryhmän esitystä OK 6 luvun 12 §:n ja ROL 6 luvun 12 §:n muuttamisesta.

Vaasan hovioikeus esittää kuitenkin harkittavaksi sääntelyä, että menettelyn soveltamisala käsittäisi ratkaisumallin ongelmallisiin tilanteisiin, joissa kärjäoikeus ja hovioikeus päätyvät erilaiseen tulkintaan vanhentumiskysymyksessä. Joskus kärjäoikeus on ottanut vastaan näyttöä sekä vanhentumiskysymyksestä että pääasiasta, mutta päätenyt katsomaan saamisoikeuden vanhentuneeksi. Jos hovioikeus päätyy vanhentumiskysymyksessä päinvastaiseen tulkintaan, tämä johtaa yleensä asian palauttamiseen ja todistelun vastaanottamiseen uudestaan kärjäoikeudessa. Samanlainen palautustilanne saattaa syntyä silloin, kun vahingonkorvauksen perusteen ohella myös vahingon määrästä vastaanottanut kärjäoikeus päätyy katsomaan korvausperusteen puuttuvan, mutta hovioikeus katsoo sen olevan olemassa. Tällainenkin tilanne saattaa johtaa jutun palauttamiseen. Edelleen hovioikeus voi palauttaa jutun kärjäoikeuden puutteellisten perusteluiden vuoksi. Kaikissa edellä mainituissa tilanteissa kärjäoikeudessa tulisi esityksen sanamuodon mukaan aina järjestää uusi pääkäsittely, jossa todistelu otetaan vastaan videolta. Hovioikeudet ovat joissakin tapauksissa palauttaneet asian puutteellisten perusteluiden vuoksi lainmukaisesti perustellun tuomion antamiseksi eli oikeudenkäynnin vaiheeseen, jossa pääkäsittely on jo päättynyt ja kärjäoikeuden tehtävänä on ainoastaan kirjoittaa tuomio (esim. THO 2005:27 ja I-SHO

2019:3). Käräjäoikeuden olisi tällöin mahdollista ratkaista asian uutta pääkäsittelyä toimittamatta, jos käräjäoikeus katsoo siihen edellytyksiä olevan. Toisin sanoen virhe voidaan korjata kirjoittamalla asianmukaisesti perusteltu tuomio, mikä luonnollisesti edellyttää sitä, ettei tuomari vaihdu. Hovioikeuden mielestä tällainen oikeudenkäyntiä nopeuttava ja asianosaisten kustannuksia säästävä menettelytavan pitäisi olla mahdollinen kaikissa edellä mainituissa tapauksissa. Edellytyksenä tulisi kuitenkin olla, että hovioikeus toteaa palautuspäätöksessä tällaisen menettelyn olevan mahdollinen eli palautuspäätöksestä tulisi selkeästi ilmetä, että juttu palautetaan pääkäsittelyn päättämisen jälkeiseen oikeudenkäynnin vaiheeseen käräjäoikeudessa. Siitä, menettelläänkö näin, päättäisi kuitenkin, kuten nykyisinkin puutteellisten perusteluiden kohdalla, käräjäoikeus asianosaisia kuultuaan.

Vaasan hovioikeus katsoo, että asian ottaminen sääntelyn piiriin edellyttäisi jutun palauttamisen sääntelyä laajemmin. Tämä ei ole tarkoituksenmukaista, koska kysymys on osittaisuudistuksesta. Vaasan hovioikeus esittää, että säännös laadittaisiin yleiseen muotoon niin, että se koskee kaikkia tilanteita, joissa käräjäoikeus ei pysty ratkaisemaan asiaa välittömästi pääkäsittelyn jälkeen. Lisäksi tulisi harkita myös mahdollisuutta poikkeustapauksissa turvautua viittausmenettelyyn. Koska kysymys on menettelystä ensimmäisessä oikeusasteessa, olisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten täyttymisen varmistamiseksi syytä säätää viittausmenettelyn käytön edellytykseksi asianosaisten suostumus. Viime kädessä asia jäisi edelleen oikeuskäytännön ratkaistavaksi.

Korkein oikeus kiinnittää huomiota siihen, että asian palauttamisen syy voi muissakin, kuin mietinnön ehdotuksessa kuvatuissa tilanteissa olla tyypillisesti sellainen, että aiemmin vastaanotetun todistelun hyödyntäminen ei selvästikään voi tulla kysymykseen. Näin on esimerkiksi silloin, jos asia on palautettu aiemman tuomioistuinkäsittelyn tuomionvoipaisuuteen tai sen ratkaisukokoonpanon esteellisyyteen liittyvien kysymysten vuoksi. Kun näissä tilanteissa menettelyn uusintaminen on lähtökohtana, ei ole mielekästä erikseen edellyttää erityistä syytä todistelun vastaanottamiselle uudelleen. Olisi aiheellista harkita, tulisiko palautustilanteissa suullisen todistelun uudelleen vastaanottamisen edellytyksenä olla erityisen syyn sijasta se, että suullisen todistelun vastaanottamista kuva- ja äänitallenteilta ei voida pitää palauttamisen syy huomioon ottaen soveliaana.

Tuomariliitto pitää hyvänä sitä, että kuva- ja äänitallenteita tulee voida hyödyntää myös käräjäoikeudessa, kun todistajaa on kuultu pääkäsittelyn ulkopuolella. Tarkoituksenmukaista on myös se, että käräjäoikeudessa voidaan hyödyntää aikaisemmin tehtyä kuva- ja äänitallennetta kun pääkäsittely on ollut lykättynä niin pitkään, että kysymykseen tulee uuden pääkäsittelyn toimittaminen tai kun ylempi tuomioistuin palauttaa asian käräjäoikeuteen uudelleen käsiteltäväksi. Tuomariliitto kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että jos käräjäoikeus palautuksen jälkeen eri kokoonpanossa

hyödyntää tallenteita, asiassa ei lainkaan toimiteta täysmittaista suullista todistelun esittämistä.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus pitää perusteltuna sitä, että kärjäoikeus voisi eräissä tilanteissa ottaa vastaan suullista todistelua kärjäoikeudessa aikaisemmin tehdyttä kuva- ja äänitallenteelta.

Pohjanmaan kärjäoikeus katsoo, että kuva- ja äänitallenne palvelee kärjäoikeutta niissä asioissa, jotka hovioikeus palauttaa kärjäoikeuden uudelleen käsiteltäväksi mahdollistaen myös kärjäoikeuden osalta ratkaisun asiassa ensivaiheessa esitetyn suullisen todistelun perusteella.

Pirkanmaan kärjäoikeus katsoo, että perustelut eivät ota kantaa siihen, että palaute-tussa jutussa aikaisemmat käsittelijät ovat usein jääneitä jatkamaan käsittelyä ja asi-alle tulee toinen kokoonpano.

2.7 Katselmuksen tallentaminen

Lapin kärjäoikeus kannattaa katselmuksen tallentamisesta mietinnössä esitettyä.

Helsingin kärjäoikeus toteaa, että etukäteen tehty kuva- ja äänitallenne voisi tietysti myös korvata katselmuksen tai tehdä sen tarpeettomaksi.

Helsingin kärjäoikeus ehdottaa Ruotsissa käytössä olevan katselmusten tallentamis-menettelyn käyttöönoton harkintaa. Myös *Tuomariliitto* katsoo, että katselmuksen tal-lentamista kuva- ja äänitallenteelle perustelevat Ruotsin esitöissä esitetyt näkökohdat ovat varteenotettavia Suomessa.

Tuomariliitto esittää, että säännös (OK 22:7) kumottaisiin taikka että säädettäisiin kat-selmushavaintojen tallentamisesta tarvittaessa.

Etelä-Savon kärjäoikeus, *Pohjanmaan kärjäoikeus* ja *Tuomariliitto* katsovat, että maa-oikeusasioissa voi usein olla erittäin vaikeaa toteuttaa näytön vastaanottamista kuvallisesti.

Tuomariliitto toteaa, että laadukkaan kuva- ja äänitallenteen tekeminen katselmuskoh-teessa ei aina ole mahdollista. Tallenne ei välttämättä kaikissa tilanteissa kykene kor-vaamaan katselmuskohteesta saatavaa henkilökohtaista vaikutelmaa. Käytettävissä

olevassa laitteistolla, henkilökunnan osaamisella sekä suunnittelulla on kuitenkin tärkeä merkitys. Istuntosalissa tehtävän katselmuksen tallentamiseen ei useimmissa tapauksissa liity vastaavia ongelmia ja katselmuksen tallentaminen voitaisiin toteuttaa saleissa olevilla kiinteillä videolaitteilla.

Etelä-Savon kärjäoikeus katsoo, että maa-oikeusasioissa olisi mahdollista laatia äänitallenne kuva- ja äänitallenteen sijaan todistajien kertomusten vastaanottamisen tapahtuessa katselmuksen yhteydessä maastossa. *Tuomariliitto* puolestaan toteaa, että maa-oikeusasioiden tallentaminen jopa äänitallenteelle voi olla vaikeaa. Maa-oikeusasioissa olisi riittävää, että katselmushavainnot kirjattaisiin tuomioon ja ainoastaan tarvittaessa laadittaisiin tallenne, joksi useimmissa tapauksissa riittäisi hovioikeuden kaltainen äänitallenne ja tarvittaessa valokuvatallenne.

Helsingin kärjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että katselmuksia tehdään myös kärjäoikeudessa pidettävässä pääkäsittelyssä, jossa saatetaan tarkastella esimerkiksi rikoksentekevälinetä, tai asianomistajalle jääneitä arpia hänen kuulemisensa yhteydessä. Asianomistajaa kuultaessa tehtävä katselmus tallentuisi siten osaksi tämän kuulemisesta tehtävää kuva- ja äänitallennetta.

Rovaniemen hovioikeus ja *Pohjanmaan kärjäoikeus* kiinnittävät huomiota siihen että säännöksen (OK 22:6) sanamuodon mukainen tulkinta tarkoittaisi sitä, ettei katselmuksista voitaisi tehdä tallennetta. *Rovaniemen hovioikeus* esittää vielä harkittavaksi, tulisiko tallenteen tekeminen säätää mahdolliseksi myös muissa tilanteissa, jos tuomioistuin katsoo sen tarpeelliseksi.

2.8 Kirjallisen toisinnon tekeminen (OK 22:9)

Eduskunnan oikeusasiamies viittaa aikaisemmin asiassa lausumaansa ja toteaa, että, vaihtoehtona Ruotsin mallin suoralle seuraamiselle voitaisiin luoda videoiden ja litteroidun materiaalin yhdistelmään perustuvia sujuvampia toimintamalleja, joita käytettäisiin ainakin laajoissa jutuissa. Kertomusten kirjallinen litterointi (laissa käytetään termiä kirjallinen toisinto) ja sen hyödyntämiseen liittyvät hakuominaisuudet tarjoaisivat videoiden katselua merkittävästi nopeamman ja tehokkaamman tavan tutustua kärjäoikeudessa vastaanotettuun henkilötodisteluun.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että litterointien avulla asianosaiset voisivat jo muutoksenhakemuksissaan ja vastauksissaan osoittaa tarkasti ne kohdat, joissa todistaja tai muu kuultava heidän mielestään on erehtynyt tai valehdellut.

Eduskunnan oikeusasiamies katsoo, että litterointien tuottama ajan ja vaivan säästö olisi luonnollisesti suhteutettava siihen panokseen, joka tarvitaan litterointien tuottamiseen.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että litteroinnin lisääntyvä käyttäminen edellyttäisi tosiasiallisten mahdollisuuksien luomista oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 9 §:n soveltamisen aloittamiselle käräjäoikeuksissa.

Eduskunnan oikeusasiamies katsoo, että viittausmenettelyn käyttö olisi täsmällisempää, mikäli asianosaiset voisivat täsmällisesti viitata litterointien tarkkoihin kohtiin ja hovioikeus voisi sen perusteella videoita katsoessaan kiinnittää huomiota juuri niihin seikkoihin, jotka asianosaisten mielestä ovat olennaisia.

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus yhtyy Eduskunnan oikeusasiamiehen näkemyksiin litteroinnin hyödyntämisestä.

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus toteaa, että tekoälyn automaattisesti tuottama todistelun puhtaaksi kirjoittaminen korvaa tallenteiden indeksoinnin. Litterointi ja tekoälyn käyttö pitäisi nähdä toisiaan täydentävinä. Todistelu tulisi tallentaa kuva- ja äänimuotoon sekä antaa tekoälyn muuntaa kertomukset kirjoitettuun ja aikamerkittyyn muotoon. Myös *Vaasan hovioikeus* ja *Tuomariliitto* toteavat, että edellytykset kertomusten litteroinnille koneellisesti saattavat kehittyä hyvinkin nopeasti ja niiden hyödyntämiseen tulisi varautua menettelyn tulevaisuutta suunniteltaessa.

Vaasan hovioikeus katsoo, että litterointi voisi toimia apukeinona etsittäessä tallenteelta oikeaa kohtaa hyödynnettäessä tallennetta OK 26 luvun 12 §:n 3 momentin nojalla.

Pohjanmaan käräjäoikeus kannattaa, että indeksoinnin sijasta tai täydennyksenä voitaisiin käyttää nauhoituksen litterointia. Tätä kautta voitaisiin modernilla tavalla helpottaa aineiston selailemista ja todistelun aiheena olevan kohdan löytämistä.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että litterointi ei ole kuva- ja äänitallenteen vaihtoehto, vaan siihen liitettävä tekninen lisäominaisuus. Ilman sitä uudistuksella saavutettavat hyödyt jäävät tuomarin työn kannalta puolitiehen. Litteroinnin tulisi olla niin käräjäoikeuden kuin hovioikeuden käytössä. Se voitaisiin luovuttaa myös asianosaisille, koska kuva- ja äänitallennetta ei ehdotuksen mukaan luovuteta. Nykyisin oikeudenkäyntiavustajat usein tekevät litterointeja itse tuomioistuimen tekemistä äänitteistä, mikä lisää oikeudenkäynnin kustannuksia.

Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että litterointien tekemiseen ei voida käyttää henkilötyövoimaa eikä sellaista vaihtoehtoa tarvitse edes harkita, koska tehtävään on jo olemassa käyttökelpoista digitaalitekniikkaa. Nykyisin esitutkinnassa tehdään kuva- ja äänitallenne lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikosasioissa lapsen kuulemisesta. Niihin on useimmiten liitetty myös sanatarkka litterointi. Tällaisen litterointi vapauttaa tuomarin tekemästä kuulemastaan ja näkemästään omia muistiinpanoja ja mahdollistaa keskittymisen niistä tehtäviin johtopäätöksiin. Tämä jouduttaa olennaisesti tuomion laatimista ja lisää oikeusvarmuutta, koska tuomarin ei tarvitse erikseen tarkistaa tallenteelta tuomioon kirjoittamiensa lapsen kertomien yksityiskohtien oikeellisuutta.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että litteroinneilta olisi mahdollista tarkistaa nopeasti, ettei hovioikeudessa vastaanotettavasta suullisesta todistelusta jää hovioikeudessa puuttumaan jotakin olennaista käräjäoikeuden epäonnistuneen indeksoinnin vuoksi. Ehdotuksen mukaan vielä ei olisi olemassa luotettavia puheentunnistusohjelmia. Pelkästään tästä syystä vaihtoehdosta ei tule kuitenkaan vielä luopua. Litterointi ei olisi oikeudenkäyntiaineistoa kuva- ja äänitallenteen tavoin eikä voisi sitä korvata. Tuomarin työn apuvälineenä se olisi hyödyllinen, vaikka ohjelma ei vielä täydelliseen sanatarkkuuteen kykenisikään. Ohjelmia on jo otettu käyttöön esimerkiksi sairaanhoitopiireissä potilaskertomusten laatimisessa ja niitä voitaneen kehittää erikseen myös tuomioistuinten käyttöön.

2.9 Prosessisuunnitelma

Vaasan hovioikeuden mielestä prosessinjohtoa täsmentäviä säännösehdotuksia olisi syytä vielä selventää ja täsmentää niin, että tavoite (laajojen rikosasioiden valmistelun tehostaminen käräjäoikeudessa ja sen varmistaminen, että oikeudenkäynnin kohteena olevat tosiseikat ovat oikeudellisesti relevantteja ja että ne ovat näytöllisesti aidosti epäselviä) ilmenisi selvästi myös itse lakitekstistä. Käytännössä on voitu havaita, että aineistoltaan laajan ja hyvin jäsennellyn tuomion taustalla on huolellisesti laadittu prosessisuunnitelma, josta ilmenevät todistuskeinot ja niiden liittyminen käsiteltävänä olevan asian eri kysymyksiin. Jotta alioikeusmenettelyyn liittyvät odotukset toteutuisivat, prosessisuunnitelmasta ja yhteenvedosta olisi syytä ottaa lakiin nimenomainen säännös. Hovioikeus ei pidä riittävänä sitä, että asiaa on pääosin käsitelty ainoastaan esityksen perusteluissa.

Vaasan hovioikeus katsoo, että jo asiaa käräjäoikeudessa käsiteltäessä olisi tärkeää, että prosessisuunnitelma laaditaan yhdessä osapuolten kanssa ja siten myös asianosaiset tarvittaessa velvoitetaan ottamaan kantaa siihen, onko asia sen laatuinen, että sen käsittelyä tulisi erityisesti jäsenellä ja millä tavalla jäsentely olisi tarkoituksenmukaista tehdä. Tuomioistuimella säilyisi tietenkin viimesijainen prosessinjohtotehtävä,

mutta asian onnistunut jäsentely on edellytys myös onnistuneelle asianajolle. Vaasan hovioikeus esittää, että oikeudenkäymiskaaren (OK) 5 luvun 24 §:n 1 momenttia muutettaisiin em. prosessisuunnitelman edellyttämällä tavalla.

2.10 Kokoonpanosääntely

Tuomariliitto esittää harkittavaksi, että uudistuksen myötä puheenjohtajan prosessinjohtoon ja käräjäoikeuden vastuun näytön laadukkaasta vastaanottamisesta korostuessa nimenomaisesti säädettäisiin siitä, että yli kolme päivää kestävät pääkäsittelyt tulisi toimittaa kokoonpanossa, jossa on useampi lainoppinut tuomari. Myös *Lakimiesliitto* katsoo, että kolmen tuomarin kokoonpanon käyttöä voitaisiin laajentaa laajoissa sekä oikeudellisesti vaikeissa asioissa. *Tuomariliitto* toteaa, että asiaan tulisi kiinnittää huomiota myös Tuomioistuinviraston ja käräjäoikeuksien tulosneuvotteluissa.

Syyttäjälaitos toteaa, että prosessin keskittämisen vastapainoksi käräjäoikeuksien tulisi entistä useammin käsitellä kiistettyjä rikosasioita yhden tuomarin kokoonpanoa laajemmalla kokoonpanolla. Tällöin myös näytön arvioiminen tulisi kerralla tehdyksi useamman ammattituomarin toimesta ja se voisi paremmin vakuuttaa myös hävinneen osapuolen näyttöratkaisunkin oikeellisuudesta.

Tuomariliitto katsoo, että rikosasioissa OK 2:1,2:ssa tarkoitetusta kokoonpanosta päättämisen kuulumisesta puheenjohtajan toimivaltaan on esiintynyt epäselvyyttä, joten toimivalta olisi syytä tarkentaa väärinkäsitysten välttämiseksi jatkossa.

2.11 Oikeusapulain mukaisen avustajan määrääminen ja edellytysten arviointi

Julkiset oikeusavustajat ry katsoo, että ehdotus aiheuttaa todennäköisesti muutoksen oikeusapulain mukaisen avustajan määräämiseen ja edellytysten arviointiin. Muutoksen myötä on mahdollista, että avustajaa tarvitaan oikeudenkäynneissä aiempaa useammin.

Myös *Rovaniemen hovioikeus* katsoo, että uudistuksen myötä asianosaisen on entistä vaikeampaa hoitaa omaa asiaansa itse erityisesti muutoksenhakuvaiheessa, mikä johtanee tosiasialliseen ”avustajapakkoon” muutoksenhaussa.

3 Hovioikeusmenettely

3.1 Valmistelu hovioikeudessa

Korkein oikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Asianajajaliitto, Syyttäjälaitos ja Syyttäjähdistys katsovat, että tallenteiden vastaanottaminen hovioikeuden pääkäsittelyssä vain asianosaisten ilmoittamilta osin edellyttää ehdotus asettaa uusia vaatimuksia asianosaisilta hyvin jäsenneiltyjä valituksia ja vastauksia.

Vaasan hovioikeus katsoo, että valitus- ja vastauskirjelmissä tulisi selvästi ilmaista, missä tarkoituksessa pääkäsittelyn toimittamista vaaditaan (näyttöpääkäsittely vai ns. pienimuotoinen pääkäsittely) ja perustella pyyntö. Säännökseen tulisi sisällyttää myös vaatimus siitä, että valittaja ilmoittaa, miltä osin kuva- ja äänitallennetta voitaisiin hyödyntää viittausmenettelyssä (OK 26:15a.3). Epäselvyys valitusperusteiden tulkinnassa saattaa johtaa tarpeeseen täydennyttää valitusta tai jopa asian palauttamiseen hovioikeuteen, jos asiassa katsotaan olevan kysymys tällaisesta tilanteesta (KKO 2012:99). Pyynnön perusteluissa tulee erikseen ottaa kantaa näytön vastaanottamisen tarpeen ohella myös tarkoitukseen varata tilaisuus ajaa asiaansa suullisesti hovioikeudessa. Mikäli katsottaisiin, että viittaamisen menettely otettaisiin nyt ehdotetusta sääntelystä poiketen lähtökohtaiseksi todistelun esittämistavaksi, olisi säännöksessä edellytettävä valittajalta ja vastapuolelta lisäksi perusteluja sille, miksi viittausmenettely ei olisi hänen mielestään soveltuva menettely kyseisessä asiassa.

Vaasan hovioikeus katsoo, että OK 26 luvun 9 §:n kohdalla olisi syytä korostaa sen yhteyttä OK 25 luvun 15 §:n valituskirjelmän ja OK 26 luvun 4 §:n vastauskirjelmän sisältöä kokeviin säännöksiin ja korostaa hovioikeuden velvollisuutta valvoa sitä, että asianosaiset noudattavat valitus- ja vastauskirjelmissään niitä koskevia säännöksiä. Lisäksi olisi paikallaan todeta, että tämä käytännössä edellyttää aikaisempaa aktiivisempaa yhteydenpitoa asianosaisiin ja myös valmisteluistuntojen lisäämistä laajoissa asioissa.

Asianajajaliiton mielestä ehdotetussa 25 luvun 15 §:ssä tulisi edellyttää, että asianosainen ottaa kantaa kaikkiin niihin kysymyksiin, jotka hovioikeuden tulee 26 luvun 9 §:n mukaan päättää asian valmistelussa. Hovioikeuden valmistelua tehostava toimintatapa olisi, että asianosaisilta edellytettäisiin kaikkien todistelun vastaanottamisen kannalta relevanttien kysymysten arvioimista ja kannan esittämistä jo valituksessa ja vastauksessa hovioikeudelle. Asianajajaliitto ei yllä todetuista syistä näe aihetta sille, että asianosaisia ei edellytettäisi esittämään näissä kirjelmissään kantaansa myös siihen, miltä osin suullista todistelua esitettäisiin pääkäsittelyssä vain viittaamalla siihen.

Syyttäjälaitos ja Syyttäjäyhdistys puolestaan korostavat, että hovioikeuksien ei tule vaatia osapuolilta valituksissa ja vastauksissa enempää kuin se, että kuultavan henkilön kertomuksessa viitataan indeksoinnilla yksilöityyn teemaan tai seikkaan, johon halutaan hovioikeuden huomio kiinnittää.

Korkein oikeus katsoo, että todisteiden teemoittaminen tulee olemaan entistä tärkeämpää myös hovioikeudessa.

Korkein oikeus katsoo, että jotta hovioikeuden pääkäsittely voitaisiin toteuttaa ehdotetulla tavalla, asianosaisten tulisi jo valituskirjelmässä ja vastauksissa ja myös hovioikeuden valmistelussa kyetä erottelemaan uudelleenkuulustelu ja lisäkuulustelu toisistaan.

Helsingin hovioikeus katsoo, että kun otetaan huomioon mitä edellä 25 luvun 15 §:n kohdalla on esitetty olennaisen tallennekohdan yksilöintiin liittyvistä haasteista, saattaa olla vaarana, että asianosainen saa tiedon hovioikeuden virheellisestä käsityksestä vasta pääkäsittelyssä esittäessä todistelutallennetta.

Helsingin hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus ja Turun hovioikeus kiinnittävät huomiota valmisteluvaiheessa tehtäviin käsittelyratkaisuihin.

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että vaikeita vastaanotettavan näytön rajaamiskysymyksiä voi syntyä erityisesti tilanteissa, joissa käräjäoikeudessa esitetyn näytön uskottavuus on muutoksenhaussa riitautettu vain joiltakin osin. Henkilötodistelussa vastaanotettava kertomus muodostaa kuitenkin usein kokonaisuuden, josta voi olla vaikea erottaa yksittäisiä asian ratkaisemisen kannalta olennaisia osia. Yksittäisten tallenteiden osien vastaanottaminen voi ylipäätään vaikeuttaa kokonaisuuden hahmottamista ja lisätä väärinymmärryksen riskiä. Tällaisissa tilanteissa käytäntö voi muodostua sellaiseksi, että tallenteet otetaan hovioikeuden pääkäsittelyissä vastaan kokonaan. Hovioikeuden esittelijältä tai valmistelusta vastaavalta jäseneltä ei voida edellyttää koko henkilötodistelusta tehtyyn tallenteeseen tutustumista.

Helsingin hovioikeus ja Rovaniemen hovioikeus katsovat, että uudistus lisää valmisteluvaiheessa tehtävien käsittelyratkaisujen määrää ja luonteeltaan useat näistä ratkaisuista ovat sellaisia, että ne on tehtävä yhden jäsenen sijaan kolmijäsenisessä kokoonpanossa, mikä lisää hovioikeuden jäsenten työmäärää. *Helsingin hovioikeus* kiinnittää huomiota siihen, että nämä valmistelussa tehtävät ratkaisut voivat määrittää pääkäsittelyn sisältöä myös aineellisesti, mutta ratkaisuihin ei esitetä erillistä muutoksenhakuoikeutta.

Helsingin hovioikeus katsoo, että kysymyksiä valmistelusta vastaavan jäsenen ratkaisuvallasta tai päätöksentekojärjestystä yleensä on tarpeen selvittää lisää.

Turun hovioikeus puolestaan toteaa, että OK 26:9:stä ja OK:28.3:sta seuraa, että asian valmisteluun liittyvät päätökset ovat lähtökohtaisesti sellaisia, joista valmistelusta vastaava jäsen voi päättää yksin. Näin ollen muun ohella lisä- ja uudelleenkuulemiset sekä viittausmenettelyn käyttäminen hovioikeudessa on yhden jäsenen yksin päätettävissä.

Helsingin hovioikeus katsoo, että erityissäännöksen puuttuessa kysymys siitä, onko todistajan tarkoitus olla läsnä, kun häntä koskeva kuva- ja äänitallenne esitetään, lienee tarkoitettu jäävän arvioitavaksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 50 §:n 2 momentin todistajan läsnäoloa koskevien oikeusohjeiden mukaisesti.

3.2 Lisä- ja uudelleenkuuleminen

3.2.1 Yleistä

Asianajajaliitto ja *Tuomariliitto* pitävät lisä- ja uudelleenkuulemista koskevaa sääntelyä yleisesti perusteltuna.

Helsingin hovioikeus katsoo, että perusteluista tulisi ilmetä selkeämmin lisä- ja uudelleenkuulemisen edellytykset. Niiden käyttöalat tulee ilmaista siten, että asianosaiset pystyvät nimeämään todistelun asianmukaisella tavalla ja että hovioikeus pystyy tarvittaessa tekemään perustellun päätöksen todistelun rajaamisesta.

Korkein oikeus katsoo, että sääntelyn perusteluissa tulisi uudelleenkuulustelun ja lisäkuulustelun edellytysten osalta kiinnittää huomiota käsiteltävien asioiden laadusta johtuviin erilaisiin tarpeisiin henkilön uudelleen kuulemiselle tai lisäkysymysten esittämiselle. Osa riita-asioista ja varsinkin hakemusasioista, tyypillisesti ns. lapsiasiat, on sellaisia, joissa merkitystä asian ratkaisemiselle voi olla myös sillä, miten todistelun kohteena olleet olosuhteet ovat asian vireille tulon jälkeen kehittyneet. Tämä tulisi ottaa huomioon kuvattaessa sääntelyn perusteluissa niitä tilanteita, joissa edellytykset uudelleen kuulemiselle tai lisäkysymyksille voisivat täytyä. Näin vältettäisiin soveltamis-käytännön muodostuminen tarpeettoman joustamattomaksi.

3.2.2 Lisäkuulemisen kynnyks

Helsingin hovioikeus katsoo, että oikeuden painopisteen siirtämistavoitteen näkökulmasta lisäkuulemisen kynnyks vaikuttaa matalalta.

Helsingin hovioikeus katsoo, että uuden todistelun esittäminen hovioikeudessa edellyttäisi todennäköisesti lisäkysymysten tekemistä muille kuulusteltaville tai näiden kuulemista uudelleen ja lisäksi mahdollista uutta vastanäyttöä. Tällaisissa tilanteissa pääkäsittelyn lykkääminen tai peruuttaminen on varsin todennäköistä. Siihen nähden, että uuden näytön esittäminen hovioikeudessa ei ole harvinaista, tämä voi merkitä käsitteilyaikojen pitenemistä.

Turun hovioikeus ja *Tuomariliitto* katsovat, että jotta kuulemisten painopiste säilyy tavoitellulla tavalla käräjäoikeuksissa, tulee kynnyks lisäkuulemiselle hovioikeudessa olla riittävän korkea.

Turun hovioikeus katsoo, että lisäkuulemisen kriteeri ”jos se on tarpeen” on sanamuodoltaan tarkoituksenmukainen. Lisäkysymysten tulisi olla uusia. Asianosaisilta on voitava edellyttää riittäviä perusteita lisäkuulemiselle.

Tuomariliitto esittää harkittavaksi, että ainakin riita-asioissa kynnyks muusta syystä tehtävälle lisäkuulemiselle olisi korkeampi kuin Ruotsissa. Tämä korostaisi sitä, että muutoksenhaku tuomioistuimen rooli ei ole toteuttaa todistelun vastaanottamista paremmin vaan kontrolloida alioikeusaineiston perusteella, onko käräjäoikeuden näytönarviointi ollut tuon aineiston perusteella oikeaan osunut.

Helsingin käräjäoikeus ja *Asianajajaliitto* katsovat, että kynnyks lisäkuulemiseen ei saisi olla kovin korkea.

Asianajajaliitto katsoo, että lisäkuulemisen evääminen voisi johtaa vastaajan oikeusturvan kannalta kestävämpiin lopputuloksiin. Esimerkiksi vastaajan vaihtaessa avustajaa käräjä- ja hovioikeuden käsittelyn välillä, syntyy lähestulkoon poikkeuksetta tilanne, jossa uusi avustaja joutuu esittämään lisä- tai ainakin eri kysymyksiä kuultaville, kuin aikaisempi avustaja. Usein myös tuomioiden perusteluissa on saatettu käsitellä henkilötodistelua siten, että hovioikeusvaiheessa on välttämätöntä täydentää kuultaville esitettäviä kysymyksiä.

Asianajajaliitto ennakoi, että käsiteltävän asian laatu ja laajuus vaikuttavat olennaisesti siihen, onko muutoksenhaku vaiheessa tarpeen täydentää kysymyksenasettelua.

Oikeusturvanäkökulmasta voitaneen ajatella, että mitä vakavammasta rikoksesta/an-karammasta seuraamuksesta on kyse, sitä varovaisemmin tulisi suhtautua todistelukeinojen rajoittamiseen.

Asianajajaliitto esittää, että yksi lähestymistapa ns. kynnysongelman ratkaisemiseen olisi jatkokäsittelyluvan myöntämisessä valittu tuomitun rangaistuksen ankaruuteen perustuva jaottelu.

Asianajajaliiton mukaan pitäisi olla mahdollista, että henkilöä kuultaisiin hovioikeudessa henkilökohtaisesti vain tietyiltä osin sellaisten kysymysten osalta, jotka ovat olleet esillä jo kärjäoikeudessa. Henkilökohtaisen kuulemisen osuus tulisi yleisestikin pyrkiä saamaan mahdollisimman pieneksi ja pyrkiä käyttämään laajuudeltaan rajattuja kuulemisia kokonaisuudessaan tehtävien uudelleen kuulemisten sijaan. *Rovaniemen hovioikeus* katsoo, että jos lisäkysymykset liittyvät yksilöityyn teemaan, koko tallenteen esittäminen on tarpeetonta.

Julkiset oikeusavustajat ry katsoo, että asianosaisen, joka on esiintynyt kärjäoikeudessa ilman avustajaa, tulisi saada mahdollisuus suullisen todistelun esittämiseen hovioikeudessa matalammalla kynnyksellä.

Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri toteaa, että mikäli syntyisi talenteen kuuntelemisen jälkeen tarvetta tarkentaa todistelua tai tehdä täsmentäviä kysymyksiä esim. tilanteessa, jossa kärjäoikeus on jutun osapuolen näkemyksen mukaan ymmärtänyt väärin todistajan kertomuksen tai tulkinnut sitä väärin, tulisi sallia todistajan uudelleen kuuleminen. Todistajan kehonkielen liikkeet eivät myöskään aina ilmene tallenteesta siten, kun ne ovat paikan päällä ilmenneet. Monet tekniset asiat ja niiden ymmärtäminen ja sisäistäminen ovat usein riippuvaisia myös ratkaisuntekijän tavasta hahmottaa asiakokonaisuuteen liittyviä lainalaisuuksia, minkä vuoksi todistajan lisäkuuleminen muutoksenhakutuomioistuimessa voi olla tarpeellista.

Turun hovioikeus toteaa, että tilanteissa, joissa lisäkysymysten tekeminen hovioikeudessa on tarpeen, nämä tulisi esittää lähtökohtaisesti puhelimitse, mikäli jutun ja lisäkysymysten luonne sen sallii.

Korkein oikeus katsoo, että koska rikosasioissa on sallittua esittää hovioikeudessa preklusion estämättä kokonaan uuttakin todistelua, se voi osaltaan lisätä tarvetta myös kärjäoikeudessa jo vastaanotetun todistelun täydentämiseen.

Korkein oikeus katsoo, että pääkäsittelyssä hovioikeuden prosessinjohtovastuu korostuu, kun hovioikeuden tulisi tarkkailla esimerkiksi sitä, että lisäkysymysten esittämistä

varten henkilökohtaisesti paikalle kutsutulle henkilölle esitettävät lisäkysymykset todellakin ovat uusia. Hovioikeuden tulisi myös huolehtia siitä, että lisäkysymysten esittämistä varten paikalle kutsuttua henkilöä ei kuulustella uudelleen.

3.2.3 Uudelleenkuulemisen kynnyks

Helsingin hovioikeus katsoo, että oikeuden painopisteen siirtämistavoitteen näkökulmasta uudelleenkuulemiselle ehdotettu kynnyks vaikuttaa matalalta.

Turun hovioikeus ja *Tuomariliitto* katsovat, että jotta kuulemisten painopiste säilyy tavoitellulla tavalla käräjäoikeuksissa, tulee kynnyks uudelleenkuulemiselle hovioikeudessa olla riittävän korkea.

Turun hovioikeus katsoo, että uudelleenkuulemiselle ehdotettu kriteeri ”erityisestä syystä” (OK 26 luku 15 a § 1 mom.) on uudistuksen tavoitteiden toteutumisen kannalta kynnyksenä riittävän korkea.

Helsingin hovioikeus pitää asianosaisten oikeusturvan kannalta tärkeänä, että hovioikeus voi viime kädessä toimittaa täysimittaisen pääkäsittelyn henkilökohtaisesti kuultavine todistajineen ainakin poikkeustilanteissa. Huomiota on erityisesti kiinnitettävä siihen, että esityksessä mainituissa tilanteissa valmistelusta vastaava jäsen tai esittelijä ei katsomatta tallenteita voi havaita, onko käräjäoikeuden käsittely mainitulla tavalla epäonnistunut tai onko asia mietinnössä kuvatulla tavalla muuttunut niin paljon, että käräjäoikeudessa esitetty kertomus on menettänyt merkityksensä asian ratkaisemisen kannalta. Asianosaisten on kyettävä valituksessa ja vastauksessa perustelemaan uudelleenkuulustelupyynnönsä vakuuttavasti, mutta asianosaiset eivät katsomatta videotallenteita käräjäoikeuskäsittelyn jälkeen voi tietää, onko tallenteissa esimerkiksi teknisiä ongelmia. Vaarana on, että uudelleenkuulustelutarpeeseen johtavat käräjäoikeuskäsittelyn puutteet tai kuulusteltavan kertomuksen epärelevanssi ilmenevät vasta pääkäsittelyssä esittäessä tallenteita, ja pääkäsittely on peruutettava tai sitä on lykättävä. Säännöksessä tarkoitettu erityinen syy tulee aiheuttamaan erilaista tulkintaa ja käytäntö muodostunee vähitellen oikeuskäytännön kautta.

Asianajaliitto esittää, että todistajan uudelleen kuuleminen tulee voida rajoittaa koskemaan vain osaa hänen käräjäoikeudessaan antamasta kertomuksesta ja muilta osin todistajan kertomus otetaan vastaan tallenteelta.

Helsingin hovioikeus toteaa uusiin seikkoihin ja todisteisiin vetoamisen osalta, että lisä- ja uudelleenkuulemiset voinevat tulla kysymykseen vain preklusion sallimissa puitteissa.

Psykologiliitto ja *Tukinainen ry* huomauttavat, että osa seksuaalirikosten uhreista haluaa osallistua asiansa käsittelyyn alusta loppuun asti. On myös mahdollista, että käräjäoikeuden käsittelyssä ei ole varsinaisesti tapahtunut virhettä, mutta asianomistaja ei ole pystynyt kertomaan vielä asiasta riittävästi rikoksen aiheuttaman psyykkisen traumatisoitumisen takia.

3.3 Kuulemisjärjestyksen muuttaminen

Asianajaliiton mielestä suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta ei anna aiheetta kuulemisjärjestyksen muutokselle hovioikeudessa. Normaalina henkilötodistajien kuulemisjärjestystä voidaan ongelmitta noudattaa myös uudistuksen jälkeen. Nyt ehdotettu muutos voisi käytännössä johtaa joissain, lähinnä erittäin laajoissa jutuissa suullisen todistelun epätarkoituksenmukaiseen pirstoutumiseen hovioikeudessa.

3.4 Viittausmenettely

Kaikki asiaan kantaa ottaneet lausunnonantajat (*Korkein oikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Kanta-Hämeen käräjäoikeus, Asianajaliitto, Syyttäjälaitos, Syyttäjähdistys* ja *Tuomariliitto*) suhtautuvat mietinnössä esitettyyn viittausmenettelyn perusteisiin myönteisesti.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että viittausmenettelyn käyttö on rajattu ehdotuksessa onnistuneesti. Viittausmenettely parantaa näytön arvioinnin laatua hovioikeudessa.

Turun hovioikeus pitää tärkeänä sitä, että harkintavalta viittausmenettelyn käyttämisestä on jätetty tuomioistuimelle. *Tuomariliitto* korostaa asianosaisten kuulemisen tärkeyttä hovioikeuden arvioidessa viittausmenettelyn soveliaisuutta.

Vaasan hovioikeuden mukaan viittausmenettely mahdollistaa sen, että todistelusta esille nousevat kysymykset tulevat aiempaa paremmin keskustelun kohteeksi jo pääkäsittelyssä, jolloin osapuolet voivat loppulausunnoissaan kiinnittää erityistä huomiota tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin ja esille nostamiin näkökohtiin.

Korkein oikeus, Turun hovioikeus ja *Tuomariliitto* katsovat, että viittausmenettely nopeuttaisi asioiden käsittelyä muutoksenhakuasteessa ja vähentäisi asianosaisille muutoksenhausta aiheutuvia oikeudenkäyntikuluja.

Enemmistö asiaan kantaa ottaneista lausunnonantajista (*Korkein oikeus, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Kanta-Hämeen käräjäoikeus, Asianajajaliitto, Syyttäjälaitos* ja *Syyttäjähdistys*) kuitenkin katsoo, että viittausmenettelyn käyttöala voisi olla laajempi/pääsääntöinen, asianosaisten hyväksyntään osittain perustuva menettelytapa sekä soveltamisedellytyksiltään joustavampi.

Asianajajaliitto katsoo, että viittausmenettelyn tulisi lähtökohtaisesti olla riita-asiassa mahdollista aina, kun yksikään asianosainen ei sitä vastusta. Asianajajaliitto ennakoii, että rikosasioissa viittausmenettely on ongelmallinen, ellei erikseen säännellä sitä, miten osapuolille annetaan mahdollisuus saada tieto toistensa viittauksista, täydentää niitä, ja mahdollisesti vielä esittää väite siitä, että ristiriitaiset viittaukset synnyttävät tarpeen esittää kuultavalle lisäkysymyksiä.

Vaasan hovioikeus katsoo, että viittausmenettelyn olisi oltava mahdollinen joustavasti siten, että pääkäsittelyssä ei olisi välttämättä kaikkia OK 26 luvun 24 §:ssä edellytetyjä pääkäsittelyn eri vaiheita eli hovioikeuden alkutoimia, asiaesittelyä ja kirjallista todistelua.

Vaasan hovioikeus toteaa, että tapauksissa, jossa valituksessa esitetään ainoastaan väitteitä todistajan havainnontekomahdollisuuksista sisällöltään riidattoman näytön riittävydestä asianosaiset pystyvät helposti asiaesittelyvaiheessa ja loppulausunnossa ajamaan asiaansa eikä heidän läsnäolostaan ole saatavissa merkittävää lisäarvoa. Jos hovioikeus harkitsee sen soveliaaksi ja tarpeelliseksi asian selvittämisen kannalta, on mahdollista, että viittausmenettelyssä vastaanotettujen tallenteiden jälkeen siirrytään sellaisiin todistelutallenteisiin, joiden osalta on tarpeen varata osapuolille ennen loppulausuntoja tilaisuus kiinnittää hovioikeuden huomiota tiettyihin tallenteilta ilmeneviin yksityiskohtiin. Kaikkein laajimmissa jutuissa tulisi olla mahdollisuus katsoa tiettyjen todistajien kertomus osapuolten läsnä ollessa ja muut viittausmenettelyllä.

Syyttäjälaitos katsoo, että erityisesti myös pienissä jutuissa, hovioikeusprosessissa tulisi olla mahdollista, että pääkäsittelyssä otetaan vastaan samalla kertaa valitukset ja vastaukset sekä kirjallinen todistelu, kuullaan ne henkilöt joiden kuuleminen on hovioikeudessa henkilökohtaisesti tarpeen, sekä vain viittaamalla vedotaan muiden kuultavien kertomuksiin, jonka jälkeen annetaan loppulausunnot.

Syyttäjälaitos katsoo, että ehdotettua laajempaa viittaustekniikan käyttömahdollisuutta puoltaisivat myös Ruotsista saadut kokemukset siellä tehdyn uudistuksen vaikutuksesta hovioikeuden käsittelyjen keston.

Vaasan hovioikeus katsoo, että jos Ruotsissa omaksuttua soveliaisuusarviointia pidetään liian epäselvänä ja halutaan säännökseen enemmän ohjaavuutta, tulisi laajuuden rinnalle ottaa asian laatu, todistelun merkitys ja asianosaisten esiin tuomat muut seikat. Käsittelyn kestäessä enintään yhden päivän virka-aikana, viittausmenettelyn käyttö voisi edellyttää ainakin pääsääntöisesti asianosaisten suostumusta. Enintään kolmen päivän käsittelyissä annettaisiin suuri painoarvo asianosaisten kannanotoille ja jutussa esitetyn todistelun riitautuksen perusteille sekä jutun merkitykselle asianosaisille. Yli kolmen päivän pääkäsittelyissä viittausmenettelyä käytettäisiin yleensä, ellei sen käytölle ole aivan poikkeuksellista jutun laadusta ja todistelun kohteesta johtuvaa estettä. *Korkein oikeus* pitää perusteltuna, että viittausmenettelyä voitaisiin käyttää niissä asioissa, joissa todistelua otetaan vastaan useampana kuin yhtenä päivänä.

Vaasan hovioikeus toteaa, että tapauksissa, joissa jutun ajaminen hovioikeudessa onnistuu suppeasti kirjallisessa valmistelussa, tulisi voida harkita, että todistelu otetaan vastaan viittausmenettelyssä jo ennen suullista pääkäsittelyä ja että pääkäsittelyssä keskitytään mahdollisesti vain täydentävän näytön vastaanottamiseen sekä näytön arviointiin ja oikeudelliseen harkintaan. Huomiota tulisi tuolloin kiinnittää jutussa esiin tulevien todistelukysymysten laatuun ja asianosaisten kantaan. OK 26 luvun 24 §:ssä tulisi tämän mukaisesti säätää viittausmenettely mahdolliseksi muutoinkin kuin vain suullisen todistelun osalta.

Korkein oikeus, Helsingin hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Helsingin käräjäoikeus, Asianajajaliitto, Syyttäjälaitos, Syyttäjähdistys ja Tuomariliitto kiinnittävät huomiota joihinkin viittausmenettelyyn liittyviin haasteisiin/epäkohtiin.

Korkein oikeus katsoo, että suullisen todistelun vastaanottaminen viittausmenettelyllä voi olla ongelmallista ottaen huomioon, että hovioikeuden pääkäsittelyn toimittamista koskevaa sääntelyä ei ole ollut tarkoitus muuttaa.

Helsingin hovioikeus katsoo, että perusteluista tulisi ilmetä selkeämmin viittaamismenettelyn soveltamisen edellytykset.

Helsingin hovioikeus pohtii, millä tavoin voidaan vastaanotettavan henkilötodistelun laajuuden osalta kontrolloida sitä, täyttääkö viittausmenettely Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaiset oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimukset.

Itä-Suomen hovioikeus pohtii, miten viittausmenettelyä käytettäessä toimitaan tilanteessa, jossa hovioikeuden jäsenillä on tarve esittää kuultavalle omia kysymyksiä tämän kertomuksessa havaituista epäselvyyksistä. Tämä tarve ilmenee yleensä vasta

henkilön kertomusta vastaanotettaessa eikä siihen siten voida aina varautua jo asian valmistelussa, mikä heikentää hovioikeuden edellytyksiä tehdä käräjäoikeutta parempaa näytön arviointia.

Rovaniemen hovioikeus pohtii, onko viittausmenettelyn johdosta suullisen ja kirjallisen tuomioistuinmenettelyn erillään pitämiseksi esitetystä laajuudesta tarvetta.

Rovaniemen hovioikeus ja *Helsingin käräjäoikeus* katsovat, että viittausmenettelyn käyttäminen edellyttää oikeudenkäyntiaineiston jäsentelyn sekä henkilötodistelusta tehtyjen tallenteiden indeksoinnin onnistumista käräjäoikeudessa.

Asianajajaliitto, *Syyttäjälaitos* ja *Syyttäjähdistys* katsovat, että perusteluiden lausumat viitaustekniikan rajallisesta soveltamisalasta tulevat aiheuttamaan tarpeettomia kuluja asianosaisille, koska laajuudeltaan tavanomaisemmissa asioissa he joutuvat ottamaan kuluriskin siitä työstä, joka avustajilla menee käsittelyssä tallenteiden kuuntelun seuraamiseen.

Tuomariliitto katsoo, että asianosaisten kustannukset voivat viittausmenettelyn myötä myös kasvaa, jos käräjäoikeudessa vastaanotettuun näyttöön tutustutaan uudelleen ennen pääkäsittelyä, jotta sieltä voidaan nostaa esiin relevantteja kohtia.

3.5 Matkakäräjäistunnot

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että uudistus vähentää jonkin verran matkakäräjien määrää. Paikallisesti istuntosali- ja kapasiteetin rajallisuus edellyttää kuitenkin käytännössä myös matkakäräjien järjestämistä. Matkakäräjien järjestämisellä myös esitetyn uudistuksen jälkeen voidaan lisäksi vähentää oikeudenkäynnistä asianosaisille aiheutuvia kustannuksia ja muuta haittaa.

Varsinais-Suomen käräjäoikeus katsoo, että etäyhteyksien käytön laajentaminen vähentänee ylipäättään tarvetta hovioikeuden matkakäräjien toimittamiseen.

Turun hovioikeus katsoo, että mietinnössä esitetty arvio matkakäräjien määrän vähenemisestä on varsin varovainen ja että vähennys saattaa olla tuntuvasti suurempi. Kun uudistuksen myötä hovioikeudessa henkilökohtaisesti kuultavien henkilöiden määrä laskee murto-osaan nykyisestä, kokoonpanojen tarve matkustaa toiselle paikakunnalle tulee olemaan aiempaa harvinaisempi.

3.6 Muut ehdotetut muutokset hovioikeusmenettelyyn

3.6.1 1. asteen jutut

Vaasan hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että hovioikeudessa on jonkin verran ensimmäisen asteen pääkäsittelyitä, joissa olisi järjestelmän johdonmukaisuuden vuoksi paikallaan muodostaa oikeudenkäyntiaineisto samalla tavalla kuin kärjäoikeuden ensimmäisenä asteena käsittelemän jutun aineisto. Jos taltiointi vaatii etaoikeudenkäyntivarustelusta poikkeavan varustuksen, kaikkiin hovioikeuden istuntosaleihin ei olisi tämän takia tarpeen hankkia erikseen tallennusta varten kameroita vaan tarvittaessa voitaisiin käyttää näissä tilanteissa paikallisen kärjäoikeuden saleja.

Syyttäjähdistys katsoo, että ei ole olemassa perusteita, miksei järjestelmä olisi käytössä myös hovioikeuksien ensimmäisenä asteena käsiteltävissä jutuissa. Prosessioikeuden näkökulmasta on järkevää samanlainen menettely kaikissa oikeuksissa.

3.6.2 Jatkokäsittelylupaharkinta ja kirjallinen menettely

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että kuva- ja äänitallennetta tulisi voida käyttää lupaharkinnassa samassa laajuudessa kuin äänitallennetta nykyisin. Todisteissa on nykyisin paljon erilaisia ääntä- ja kuvaa sisältäviä tallenteita, joihin hovioikeuden tulee jatkokäsittelylupaharkinnassa tarvittaessa perehtyä. Niitä on mahdotonta lukea joko kirjallisiksi tai suullisiksi todisteiksi. Sama koskee suullisesta kuulemisesta oikeudenkäynnissä tehtyä tallennetta.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että hovioikeudella täytyy olla mahdollisuus perehtyä jo lupaharkinnassa myös suullisen todistelun kuva- ja äänitallenteeseen rajoituksetta, jos sillä voidaan välttää aiheeton uusi pääkäsittely hovioikeudessa ja varmistaa kärjäoikeuden ratkaisun oikeellisuus jatkokäsittelylupaa myöntämättä.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että kuva- ja äänitallenteen käyttäminen nykyiseen tapaan on lupaharkintaa, jos siinä päädytään luvan epäämiseen. Täystutkintaan tulee siirtyä vasta, jos tallenteeseen perehdyttäessä syntyy epäily kärjäoikeuden lopputuloksen oikeellisuudesta. Vaatimus täystutkintaan siirtymisestä pelkästään tallenteeseen perehtymiseksi on selkeästi jatkokäsittelylupajärjestelmän perusteiden vastaista.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että samanlainen ongelma koskee tallenteen käyttämistä kirjallisessa menettelyssä (OK 26:12). Tallenteelta voitaisiin tarkistaa edelleen, vastaako tuomioon suullisesta todistelusta tuomioon kirjattu tosiasiallisesti esitettyä. Koska säännöksen sanamuodosta ei ilmene perusteluihin kirjattu kielto käyttää vastaapuolen suullista lausumaa tallenteelta miltään osin, vastapuolen kertomuksesta saanee tallenteelta ehdotuksen mukaan edelleen tarkistaa sen, onko se kirjattu käräjäoikeuden tuomioon oikein.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että ehdotettua 26:12.2:n muutosta ei tule toteuttaa, vaan kirjallinen menettely on määriteltävä niin tässä kuin OK 25a:14:ssä niin, että se mahdollistaa tallenteiden käyttämisen rajoituksetta niin jatkokäsittelylupaharkinnassa kuin kirjallisessa täystutkinnassa. OK 26:12.3:n rajoituksella tallenteen käyttämisestä pelkästään selonottotarkoituksessa siitä, onko kerrottu kirjattu tuomioon oikein, on sijansa vielä nykyisessä menettelyssä, jossa äänitallenne ei voi korvata suullisen todistelun vastaanottamista henkilökohtaisesti pääkäsittelyssä. Ehdotetussa menettelyssä, jossa kuva- ja äänitallenne korvaa kokonaan henkilökohtaisen kuulemisen pääkäsittelyssä, tällä rajauksella ei ole enää tarkoitusta, joten rajauksesta on luovuttava eikä sitä saa edellä lausutuin perustein sisällyttää jatkokäsittelylupamenettelyyn.

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus katsoo, että hovioikeuden tulee voida käyttää tallenteita myös jatkokäsittelyluvan myöntämisestä harkitessaan kuten Itä-Suomen hovioikeus on tuonut lausunnossaan esille.

Korkein oikeus ja *Helsingin hovioikeus* pitävät ongelmallisena menettelyä, jossa hovioikeus jo jatkokäsittelylupamenettelyssä hyödyntäisi kuva- ja äänitallenteita ja perehtyisi suulliseen todisteluun kirjallisessa menettelyssä. Se olisi omiaan hämärtämään kirjallisen ja suullisen hovioikeusmenettelyn välistä eroa.

Korkein oikeus kiinnittää huomiota siihen, että jatkokäsittelyluvan myöntämiselle säädetyn tarkistusperusteen edellytysten täytyminen saattaa olla hyvin lähellä aina silloin, kun joltain osin syntyy tarve perehtyä käräjäoikeudessa vastaanotettuun henkilötodisteluun.

Helsingin hovioikeus toteaa, että noudatettaessa viittausmenettelyä asianosaiset eivät missään asian käsittelyn vaiheessa tulisi tietoisiksi siitä, mitä todistelua hovioikeus on tallenteilta katsonut, mikä on ongelma asianosaisten oikeusturvan kannalta.

3.7 Hovioikeusmenettelyn edelleenkehittämisehdotukset

Vaasan hovioikeus korostaa, että hovioikeusmenettelyä koskevia säännöksiä ei saisi laatia liian sitoviksi vaan niihin tulisi jättää joustomahdollisuuksia vaikeasti ennakoitavien erityistilanteiden ja teknisen kehityksen hyödyntämisen varalle. menettelyä

Helsingin hovioikeus pitää toivottavana, että joko tämän hankkeen yhteydessä tai muutoin lähitulevaisuudessa arvioidaan uudelleen näyttömuutoksenhauulle asetettua kynnystä. Tältä osin Helsingin hovioikeus viittaa arviomuistiosta antamaansa lausuntoon.

Itä-Suomen hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että mietinnössä ei ehdoteta muutoksia siihen, millaisilla uhilla valittaja ja tämän vastapuoli kutsutaan hovioikeuden pääkäsittelyyn. Kun tarkoitus on ottaa myös asianosaisen todistelutarkoituksessa antama kertomus vastaan tallenteella, herää kysymys, onko näiden henkilökohtainen läsnäolo hovioikeuden pääkäsittelyssä enää pääsääntöisesti tarpeen. Siksi olisi välttämätöntä arvioida uudelleen OK 26 luvun säännökset kutsuista hovioikeuden pääkäsittelyyn ja seuraamuksista asianosaisen poissa ollessa. Ilman tällaista arviointia pääkäsittelyjä joudutaan edelleen peruuttamaan, koska asianosaisetkin lyövät toisinaan laimin heille asetetun velvollisuuden saapua pääkäsittelyyn.

Turun hovioikeus kiinnittää huomiota oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §:n 2 momenttiin. Selvää on, että mikäli kuuleminen tapahtuu puhelimitse, kuulustelun keskeistä sisältöä ei ole kirjattava pöytäkirjaan. Pykälän sanamuoto on kuitenkin ehdotetussa kirjoitusasussaan omiaan johtamaan harhaan kyseisessä tilanteessa. Turun hovioikeus esittää pohdittavaksi, olisiko lainkohdassa tarpeen olla selventävä säännös puhelinkuulemista koskien. Samaa pykälää koskien hovioikeus toteaa pitävänsä tarkoituksenmukaisena, että termi ”sanatarkasti” on poistettu säännöksestä.

Itä-Suomen hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että ehdotuksessa ei ole arvioitu puhelinkuulemisen käyttöä hovioikeudessa. Ehdotus jättää avoimeksi sen, otetaanko hovioikeudessa puhelinkuulemisesta vastaan äänitallenne vai onko henkilö kuultava uudestaan puhelimitse hovioikeudessa. Koska suullinen todistelu on tarkoitus ottaa hovioikeudessa vastaan kokonaisuudessaan tallenteelta, olisi johdonmukaista, että näin tehtäisiin myös puhelinkuulemisen osalta. Samassa yhteydessä on välttämätöntä tehdä mahdolliseksi se, että pääkäsittelyssä voitaisiin esimerkiksi ennen loppulausuntoja tarvittaessa ottaa asianosaisten läsnä ollessa puhelinyhteys tallenteelta kuultuun henkilöön siinä tapauksessa, että hovioikeuden jäsenillä on esittää hänelle kertomuksesta johtuvia tarkentavia kysymyksiä. Jollain tavalla tuomarin kyselyoikeuden toteuttaminen on joka tapauksessa turvattava hovioikeudessakin.

4 Kuva- ja äänitallenteen laatiminen ylempien tuomioistuinten vastaanottamasta henkilötodistelusta

Korkein oikeus ja *Turun hovioikeus* pitävät arvioita asianmukaisina, joilla perustellaan ehdotusta, jonka mukaan hovioikeuden uudelleen vastaanottamasta henkilötodistelusta tai lisäkysymyksistä (taikka vasta hovioikeudessa vastaanotetusta henkilötodistelusta) ei laadittaisi kuva- ja äänitallennetta vaan kuten nykyisinkin ainoastaan äänitallenne.

Vaasan hovioikeus puolestaan katsoo, että olisi johdonmukaista, että hovioikeuden uudelleen vastaanottamasta henkilötodistelusta tai lisäkysymyksistä laadittaisiin kuva- ja äänitallenne.

Korkein oikeus katsoo, että sääntely merkitsee sitä, että jos hovioikeuden välittömästi vastaanottama henkilötodistelu osoittautuisi korkeimmassa oikeudessa merkitykselliseksi, kuuleminen olisi tarpeellisin osin suoritettava uudelleen korkeimmassa oikeudessa. Tämä vastaisi nykytilannetta, eikä siihen ole huomautettavaa.

Itä-Suomen yliopisto katsoo, että henkilötodistelua hovioikeudessa ei ole tarpeen tallentaa, koska KKO:ssa järjestetään verrattain vähän suullisia käsittelyjä. Jos KKO:ssa poikkeuksellisesti järjestetään suullinen kuuleminen, ei todistajien ja asianosaisten sinne kutsuminen aiheuta mittavia kuluja.

Syyttäjälaitos toteaa, että erilaisilla järjestelyillä tai järjestelmillä lienee todennäköisesti mahdollista tehdä myös hovioikeuksissa kuva- ja äänitallenteet niistä harvinaisista henkilökohtaisista kuulemisista, joita niissä jatkossa järjestetään. Erityisesti lisäkuuleminen voitaneen usein järjestää etäkuulemisina, jolloin tallentamisessa lienee kysymys sellaisesta ohjelmallisesta järjestelystä, joka oikeushallinnossa joka tapauksessa hankitaan tuomioistuimen käyttöön. Mutta ainakin, jos tällainen tallenne hovioikeudessa tehdään, sen on oltava riittävä myös mahdollista korkeimman oikeuden käsittelyä varten.

5 Menettely korkeimmassa oikeudessa

Korkein oikeus katsoo, että korkeimman oikeuden osalta tehdyt ehdotukset ovat yhdenmukaisia hovioikeusmenettelyä koskevien ehdotusten kanssa. Mikäli niitä pidetään aiheellisina, johdonmukaisuussyyt sekä ehdotetulle sääntelylle asetettujen tavoitteiden saavuttaminen edellyttävät vastaavan sääntelyn omaksumista myös korkeimmassa oikeudessa siltä osin kuin kysymys on kärjäoikeudessa tallennetun henkilötodistelun vastaanottamisesta.

Korkein oikeus katsoo, että korkeimman oikeuden prejudikaattitehtävän kannalta on osoittautunut tärkeäksi, että suullisen käsittelyn toimittamista korkeimmassa oikeudessa koskevat normit on muotoiltu riittävän väljästi siten, että asian käsittely ja myös näytön vastaanottaminen on voitu tarkoituksenmukaisella tavalla kohdentaa niihin kysymyksiin ja siinä laajuudessa kuin korkeimman oikeuden käsiteltäväksi otettujen kysymysten ratkaisemisen on katsottu kulloinkin vaativan. Ehdotettu sääntely ei toisikaan korkeimman oikeuden osalta muutoksia siihen, milloin suullinen käsittely olisi järjestettävä ja mitä todistelua siinä otettaisiin vastaan. Muutokset koskisivat vain sitä menettelyä, jossa kärjäoikeudessa vastaanotettu henkilötodistelu otettaisiin vastaan korkeimman oikeuden suullisessa käsittelyssä.

6 Menettely markkinaoikeudessa

Korkein oikeus katsoo, että huomiotta näyttäisi jääneen se, että markkinaoikeudessa käsitellään riita-asioina myös teollis- ja tekijänoikeudellisia asioita, joita koskevaan sääntelyyn (laki oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa 4 luku) ei ehdoteta muutoksia. Näin voimaan jäisi myös lain 4 luvun 17 §:n säännös, jonka mukaan teollis- ja tekijänoikeudellisten asioiden käsittelyyn sovellettaisiin oikeudenkäymiskaaren säännöksiä, jos muuta ei ole säädetty. Kun henkilötodistelun tallentamisen osalta ei muuta ole säädetty, tästä seuraisi, että sovellettavaksi tulisi myös ehdotettu oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 6 §. Pykälän mukaan teollis- ja tekijänoikeudellisissa asioissa olisi tehtävä kuva- ja äänitallenne.

Korkein oikeus katsoo, että henkilötodistelun tallentamisesta ja tallenteen hyödyntämisestä muutoksenhaussa on perusteltua säätää samalla tavoin sekä markkinaoikeudellisissa asioissa että teollis- ja tekijänoikeudellisissa riita-asioissa. Asian jatkovalmistelussa on kuitenkin aiheellista arvioida, merkitseekö se, että markkinaoikeudessa käsitellään markkinaoikeudellisten asioiden lisäksi myös teollis- ja tekijänoikeudellisia riita-asioita, että kuva- ja äänitallenteen tekemistä myös markkinaoikeudessa olisi pidettävä perusteltuna korkeimmassa oikeudessa tapahtuvaa muutoksenhakua silmällä pitäen.

Korkein oikeus katsoo, että myös immateriaalioikeudellisissa riita-asioissa markkinaoikeuden antamaan ratkaisuun haetaan muutosta korkeimmasta oikeudesta, jos se myöntää valituslupan. Näitä asioita tulee korkeimman oikeuden käsittelyyn selvästi enemmän kuin markkinaoikeudellisia asioita. Niissä myönnetään myös useammin valituslupa kuin markkinaoikeudellisissa asioissa. Lisäksi markkinaoikeudessa voidaan immateriaalioikeudellisten riita-asioiden yhteydessä käsitellä myös muita riita-asioita. Selvä valtaosa markkinaoikeuden ratkaisemista riita-asioista ei kuitenkaan tule korkeimmassa oikeudessa käsiteltäväksi siksi, ettei valituslupaa joko haeta tai sitä myönnetä. Niissäkin riita-asioissa, joissa valituslupa myönnetään, korkeimmassa oikeudessa ei enää yleensä oteta vastaan henkilötodistelua, vaan kysymys on asian oikeudellisesta arvioinnista.

Korkein oikeus katsoo, että silloin, kun markkinaoikeuden vastaanottamaa henkilötodistelua otetaan vastaan myös korkeimmassa oikeudessa, asian käsittelyä olisi omiaan edesauttamaan, jos näyttö voitaisiin ottaa vastaan markkinaoikeudessa tehdyiltä kuva- ja äänitallenteelta. Tämä olisi myös johdonmukaista niiden ehdotuksen tavoitteiden kanssa, jotka liittyvät todistelun laatuun, eri instanssien väliseen työnjakoon sekä todistelusta asianosaisille ja kuultaville aiheutuvaan vaivaan ja kustannuksiin. Tältä osin huomioon on otettava vielä se, että immateriaalioikeudellisissa asioissa mm.

henkilötodisteluun liittyvät asianosaisten oikeudenkäyntikulut ovat usein varsin huomattavat. Muissa riita-asioissa edellä mainittujen tavoitteiden saavuttamisen on katsottu edellyttävän, että ensiasteessa vastaanotettu henkilötodistelu otetaan muutoksenhakuvaiheessa tarvittaessa vastaan lähtökohtaisesti kuva- ja äänitallenteelta. Vastaavat tavoitteet ja niihin liittyvät näkökohdat soveltuvat henkilötodistelun vastaanottamiseen haettaessa muutosta myös markkinaoikeuden riita-asiassa antamaan ratkaisuun. Kuva- ja äänitallenteen tekemistä vastaan puhuu kuitenkin se, että vain vähäinen osa markkinaoikeudessa käsiteltävistä riita-asioista päättyy korkeimman oikeuden käsittelyyn. Kuva- ja äänitallennetta ei siten tosiasiallisesti hyödynnettäisi muutoksenhaussa kuin vähäisessä määrin.

Markkinaoikeus toteaa, että mietinnössä mainituista syistä voidaan pitää perusteltuna sitä, että oikeudenkäymiskaaren mukainen oikeudenkäyntimenettely markkinaoikeudessa rajataan kokonaan ehdotusten ulkopuolelle.

Markkinaoikeus kiinnittää huomiota siihen, että rajattaessa kaikki oikeudenkäymiskaaren mukaiset käsittelyt videotallennuksen ulkopuolelle markkinaoikeuden osalta, tämä markkinaoikeuden näkemyksen mukaan edellyttää paitsi säännöstason muutoksen tekemistä oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 5 lukuun, kuten työryhmän mietinnössä ehdotetaan, niin myös säännöstason muutosten tekemistä oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 4 lukuun, joka koskee muun ohella tekijän- ja teollisoikeudellisia riita-asioita, joissa tulee toimitettavaksi pääkäsittely samalla tavalla kuin riita-asian käsittelyssä käräjäoikeudessa.

7 Oikeudenkäynnin julkisuus ja tietosuoja

7.1 Yleistä

Turun hovioikeus katsoo, että mietinnössä on löydetty onnistuneesti tasapaino oikeudenkäynnin julkisuuden edellyttämien vaatimuksien ja toisaalta videoitavien kuultavien yksityiselämän suojan kannalta.

Oikeuskansleri katsoo, että mietinnössä on kattavasti käyty läpi esitetyn menettelyn suhdetta perustuslaissa turvattuun oikeusturvaan, yksityisyyden suojaan, henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja julkisuusperiaatteeseen. *Pohjois-Karjalan kärjäoikeus* katsoo, että tallenteen julkisuusnäkökulmia on arvioitu mietinnössä kattavasti.

Varsinais-Suomen kärjäoikeus katsoo, että henkilötodistelun esittäminen hovioikeudessa yleisön läsnäolematta entisestään heikentää oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumista, jota jo nyt heikentävät etäyhteyksillä toteutetut oikeudenkäynnit.

Pirkanmaan kärjäoikeus kiinnittää huomiota siihen, että etäyhteyttä käytettäessä osallistuja voi tallentaa kuvaa.

Turun hovioikeus pitää tärkeänä, ettei kuultavan suostumusta videotallenteen tekemiselle edellytetä.

7.2 Videoiden luovutuskielto

Kymenlaakson kärjäoikeus, Lakimiesliitto, Syyttäjälaitos, Syyttäjäyhdistys, Tuomari-liitto ja OTM Anton von Schrowe kannattavat ehdotusta, jonka mukaan julkisestakin kuva- ja äänitallenteesta, joka on tehty kärjäoikeudessa, voitaisiin antaa tieto vain luovuttamalla tallenne tuomioistuimessa nähtäväksi.

Vaasan hovioikeus pitää selvänä, että kuvatallenteita ei yksityisyyden suojan takia tule luovuttaa yleisölle eikä yksityiselle asianosaiselle, mutta kuvatallenteiden luovuttamista ammattimaisille toimijoille sillä ei ole yksimielistä kantaa.

Tuomariliitto pitää välttämättömänä, että luovutuskielto koskee myös asianosaisia, jotta kuulusteltava ei tuntisi pelkoa tai paineita tallenteen oikeudettomasta levittämisestä, joka voisi vaikuttaa tämän kertomukseen.

Tukinainen ry katsoo, että suljetuin ovin käsitellyissä suullisissa pääkäsittelyissä tai kun asianomistajana on muutoin edellä kerrotuin tavoin alaikäinen tai muu haavoittuvassa asemassa oleva henkilö, kuva- tai äänitallennetta ei saa luovuttaa nähtäväksi muille kuin prosessin asianosaisille.

Korkein oikeus ja *Vaasan hovioikeus* katsovat, että esitetty rajoitus voi jossain määrin vaikeuttaa asianosaisten perehtymistä tallennetun todistelun merkityksellisiin yksityiskohtiin, mikä heikentäisi asianosaisten edellytyksiä yksilöidä todistelun keskeiset osat muutoksenhakuastetta varten. *Vaasan hovioikeus* katsoo, että jos rajausta tapahtuisi syyttäjien tai tuomioistuimen aloitteen perusteella, avustajien tosiasiallisesti rajoitetut mahdollisuudet ajaa päämiehensä asiaa voisivat heikentää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin (fair trial) toteutumisen mahdollisuutta.

Tuomariliitto esittää vaihtoehdoksi toimivaa asiakasportaalia, jossa yleistä luotettavuutta nauttivat lupalakimiehet ja asianosaiset voisivat käydä ilman kopiointimahdollisuutta tutustumassa niihin ja samalla suorittaa tarkemman indeksoinnin.

Lakimiesliitto katsoo, että julkisuus voidaan turvata mahdollisuudella tutustua tallenteisiin paikan päällä. *Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus* puolestaan pohtii, onko yleisölle pakko tarjota mahdollisuutta videotallenteiden jälkikäteiseen katsomiseen, kun oikeudenkäynnin julkisuus tältä osin toteutuu käräjäoikeuden pääkäsittelyssä, johon jokaisella on lähtökohtaisesti aina oikeus saapua.

Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri katsoo, että oikeudenkäyntiavustajalle tulisi mahdollistaa oikeus katsoa videotallenteita myös muualla kuin käräjäoikeudessa. Avustaja voi vaihtua käräjäoikeuskäsittelyn jälkeen, jolloin uudella avustaja pitää olla mahdollisuus katsoa videotallenteita heti toimeksiannon saatuaan, mikä tulisi onnistua kustannustehokkaasti ja sujuvalla tavalla. Ei tulisi lähteä siitä lähtöolettamasta, että avustaja arvioidessaan sitä, voidaanko asiassa valittaa hovioikeuteen, matkustaa pitkään matkaan tuomioistuimen kansliaan katsoakseen videotallenteita vaan tallenteiden katselu tulee mahdollistaa teknisellä katseluyhteydellä.

Tukinainen ry katsoo, että laadukas äänitallenne pelkästään tai asianomistajan kasvot peittävä kuva- ja äänitallenne olisi riittävä vastaajan käyttöön hänen pyytäessään tallennetta nähtäväkseen käräjäoikeuden kansliassa. Näin tulisi toimia ainakin seksuaalirikosasioissa asianomistajan yksityisyyden suoja huomioiden, mutta myös muiden

esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 24 §:n 3 momentin tarkoittamien henkilöiden kohdalla. Vastaajan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ei vaarantuisi näin meneteltäessä. Tuomioistuimen jäseniä varten kuva- ja äänitallenne olisi käytävissä aivan normaalisti. Tallenteesta tulisi silti laatia myös kirjallinen yhteenveto.

Tuomioistuinvirasto katsoo, että kuva- ja äänitallenteiden luovutusta rajaavaa säännöstä voisi täsmentää sillä, ehdotetun sääntelyn perusteella jää osin epäselväksi mihin nimenomaiseen säännökseen kuva- ja äänitallenteiden tosiasiallinen luovuttaminen rekisterinpitäjältä toiselle voisi perustua, kun otetaan huomioon tehty rajaus luovuttamisen osalta. Myös viranomaisten väliset tietojen luovutukset (ml. muutoksenhakuinstanssit) pohjautuvat viime kädessä julkisuuslaeista johdettaviin luovutussäännöksiin sekä toisaalta tietosuojasäännöksistä tuleviin käsittelyoikeuksiin, jotka linkittyvät muun muassa viranomaisen lakisäätöihin tehtäviin. Esityksessä ei myöskään ole arvioitu tilanteita, onko olemassa tilanteita, joissa kuva- ja äänitallenne olisi tarpeen ottaa ”ulos” itse tallennusjärjestelmästä, esimerkiksi sen vuoksi, että se on tarpeen antaa poliisille osaksi esitutkinta-aineistoa. Käyttötarkoituksen muutoksella on myös vaikutuksia säilytysaikaan.

7.3 Videoiden salassapito

Pirkanmaan kärjäoikeus katsoo, että kuvan tallentamisen ongelmana oikeudenkäynnin julkisuuden näkökulmasta on, että istunnossa julkinen ja kaikkien läsnä olevien nähtävissä sekä kuultavissa oleva todistelu muuttuu tallentamisella rajoitetusti julkiseksi kuvan osalta.

Tietosuojavaltuutettu toteaa, että kun ehdotuksen tavoitteena näyttäisi olevan se, ettei kuva- ja äänitallenteita sellaisenaan luovuteta tuomioistuimen ulkopuolelle nimenomaan yksityisyyden suojan vahvistamiseksi, tulisi tallenteiden julkisuus joko poistaa tai säätää tallenteiden osalta mahdollisesta käyttötarkoitussidonnaisuuden kannalta yhteensopivasta tai jopa käyttötarkoituksesta poikkeavasta käsittelystä erikseen siten kuin rikosasioiden tietosuojalain 5 §:n 2 momentissa tai tietuoja-asetuksen 6 artiklan 4 kohdassa edellytetään.

Itä-Suomen yliopisto pitää salassapidosta säätämistä mahdollisena.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus pohtii, onko tallenteen pakko olla julkinen ja tulisiko kärjäoikeudelle olla mahdollisuus asettaa sen julkisuuteen liittyviä määräyksiä epäiltäessä niiden tulevaa väärinkäyttöä.

Tietosuojavaltuutettu toteaa, että kyseessä ei ole yksistään kuulusteltavan yksityisyyden suojaamisesta vaan yksilön ilmaisuvapautteen (todistajakertomus) liittyvästä luotamuksesta, ettei todistajalausunnot sellaisenaan päädy käytettäväksi muualla ja muussa yhteydessä todistajan vapauksien ja koskemattomuuden rajoittamiseen ja jopa niiden loukkauksiin. Se, että tallennetta ei sellaisenaan luovuteta, ei takaa sitä, etteikö tällaista henkilötiedollista aineistoa voitaisi käyttää käyttötarkoituksen kannalta yhteensopimattomissa tarkoituksissa.

Oulun kärjäoikeus ja *Pohjois-Karjalan kärjäoikeus* esittävät harkittavaksi kuvaa sisältävän tallenteen rajaamista yleisöjulkisuuden ulkopuolelle. Oikeudenkäynnin julkisuus toteutuu kärjäoikeuden ja hovioikeuden lähtökohtaisesti julkisissa pääkäsitelyissä. Kuultavan yksityisyyden suoja ja parhaimman mahdollisen todistelun turvaaminen puhuvat sen puolesta, että kuvaa sisältävään tallenteeseen tutustumisoikeus rajoitettaisiin asianosaisiin.

Kanta-Hämeen kärjäoikeus katsoo, että tallenteiden julkisuus on ongelma oikeudenkäynnissä kuultujen henkilöiden yksityisyyden kannalta. Mikäli pelkästään äänen tallentaminen ehdotuksen toteuttamiseksi olisi riittävää, ei ongelmaa olisi. Kärjäoikeus viittaa tätä koskeviin lausuntoihin ja pitää niissä esitettyjä perusteluja varteenotettavina.

Kanta-Hämeen kärjäoikeus katsoo, että tallenteiden säätäminen laajasti salassa pidettäväksi vaikeuttaisi niiden käyttöä ehdotuksen keskeisten tavoitteiden mukaisesti.

Tukinainen ry kiinnittää huomiota siihen, että seksuaalirikoksissa asian arkaluonteisuuden vuoksi asianomistajan henkilöllisyys pyydetään ja myös määrätään useimmiten salaiseksi 60 vuoden ajaksi tuomion muilta osin jäädessä julkiseksi, mikä pitää huomioida seksuaalirikosten, kaikkien väkivaltarikosten ja ihmiskaupan asianomistajien osalta entistä tarkemmin, koska kuva- ja äänitallenteet tulisivat olemaan oikeudenkäyntiaineistoa.

Tukinainen ry toteaa, että henkilön henkilöllisyys yksityisyyden suojan näkökulmasta katsoen kattaa myös asianomistajan kasvokuvan, joten tallenteen salaus tältä osin myös julkisuudelta on tärkeää. Tuomioistuimen laatima julkinen seloste olisi sen sijaan nykyiseen tapaan aina kenen tahansa saatavilla myös suljetuin ovin käsitellyissä oikeudenkäynneistä.

Tukinainen ry katsoo, että, tallenteesta tulisi voida peittää/mustata/sumentaa asianomistajan kasvot silloin, kun tallenteen näkee vastaaja. Asianomistajan kasvojen peittäminen videolta tulisi olla mahdollista aina silloin, kun asia käsitellään tai on käsitelty

suljetuin ovin ja aina myös alaikäisen ja muun haavoittuvassa asemassa olevan asianomistajan kohdalla. Tietoisuus siitä, että vastaaja tunnistaa asianomistajan videolta, vaarantaa esimerkiksi lapsen, nuoren tai mielenterveyskuntoutujan halukkuuden tai kyvyn kertoa asiasta ylipäätään tai pelottomasti kaikista yksityiskohdista.

Itä-Suomen yliopisto katsoo, että tulisi säilyttää mahdollisuus tutustua tallenteisiin myös muilla kuin asianosaisilla. Esimerkiksi tutkimusluvalla tutkijoiden pitäisi voida saada analysoida sitä, miten videotallenne vaikuttaa mahdollisesti kertomukseen.

7.4 Turvatarkastukset

Turun hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus, Tuomariliitto, Oikeuskansleri, Itä-Suomen yliopisto ja Tukinainen ry kannattavat ehdotusta, jonka mukaan henkilöltä, joka saapuu tuomioistuimeen katsomaan kärjäoikeudessa tehtyä kuva- ja äänitallennetta, voitaisiin ottaa pois kuvan tallentamiseen soveltuvat välineet.

Turun hovioikeus pitää todennäköisenä, että pyyntöjä tallenteiden katsomisesta tulisi varsin harvoin, koska pelkän äänitallenteen tilaaminen olisi edelleen mahdollista.

Oikeuskansleri katsoo, että ehdotetun sääntelyn toimivuuden kannalta on hyvä, että kuvan tallentamiseen soveltuvalla välineellä tarkoitettaisiin mitä tahansa välinettä, jolla on mahdollista tallentaa kuvaa.

Oikeuskansleri pohtii, olisiko oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuintuomissa annettuun lakiin tarpeen lisätä säännös, joka kieltäisi katsottavan tallenteen tai sen osan tallentamisen ottaen huomioon tekniikan kehittyminen tulevaisuudessa.

Oulun kärjäoikeus katsoo, että tulisi selvittää teknisiä keinoja valo- ja videokuvaamisen estämiseksi sekä harkita sitä, edellyttääkö tallenteella olevan henkilön yksityisyyden suojan tehokas toteutuminen valokuvaamisen tai videoinnin säätämistä sellaiseen rangaistavaksi. Vastaavanlaiseen kysymyksenasetteluun on jouduttu nykyäänkin esim. silloin, kun pääkäsittelyä on tallennettu ilman puheenjohtajan lupaa.

Tukinainen ry toteaa, että turvatarkastusten kontrollin tiukentaminen mm. seksuaalirikoksia koskeissa tilanteissa on pakollista. Tallennetta katsottaessa pitää varmistaa myös kärjäoikeuden henkilökuntaan kuuluvan henkilön läsnäolo.

Turun hovioikeus katsoo, että tallenteen katsomistarkoituksessa kärjäoikeuteen saapuva henkilö voitaisiin ohjata erilliseen turvatarkastukseen ilman, että turvatarkastuksiin liittyvä työmäärä lisääntyisi merkittävästi.

Rovaniemen hovioikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Pirkanmaan kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Varsinais-Suomen kärjäoikeus, Eduskunnan oikeusasiamies ja Oikeustoimittajat ry kiinnittävät huomiota ehdotukseen liittyviin epäkohtiin.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Pirkanmaan kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Varsinais-Suomen kärjäoikeus, Eduskunnan oikeusasiamies ja Oikeustoimittajat ry pitävät ehdotusta perusoikeusnäkökulmasta ongelmallisena.

Pirkanmaan kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus ja Eduskunnan oikeusasiamies katsovat, että ehdotus olisi oikeudenkäynnin julkisuuden toteutumisen kannalta ongelmallinen. *Pirkanmaan kärjäoikeus ja Oikeustoimittajat ry* kiinnittävät huomiota siihen, että yksityisyyden suojan loukkaaminen tai salaa kuvaaminen on jo nyt rangaistavaa.

Eduskunnan oikeusasiamies pitää tärkeänä, että kynnys julkisen oikeudenkäynnin seuraamiseen on mahdollisimman matalalla. Käytännössä videoita katsoisivat usein toimittajat. Kun oikeudenkäyntien julkisuus käytännössä toteutuu paljolti toimittajien työn kautta, kaikki ylimääräiset toimittajan työtä haittaavat esteet on syytä minimoida. Teknisten välineiden poistamista ainakaan toimittajilta, asianajajilta tai muilta avustajilta, jotka ovat tulleet katsomaan videoita, ei voitaisi pitää perusteltuna.

Rovaniemen hovioikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Oulun kärjäoikeus, Eduskunnan oikeusasiamies ja Oikeustoimittajat ry katsovat, että älypuhelinien ja muiden vastaavien laitteiden ottaminen pois esimerkiksi kärjäoikeuden turvatarkastuksessa voi olla käytännössä haasteellista/mahdotonta. Oikeudenkäyntiavustajien muistiinpanoväline soveltuu myös valo- ja videokuvaamiseen.

Helsingin kärjäoikeus pohtii, miten tarkastukset ajoitetaan ja missä ne tehdään, miten turvatarkastuksen tekijöille saadaan tieto tällaisesta tarkastustarpeesta, ja missä poisotetut välineet säilytetään tallenteen katsomisen aikana. Kärjäoikeus ei voi henkilön saapuessa tuomioistuimeen ja hänelle turvatarkastusta tehtäessä tiedustella, mitä tarkoitusta varten hän on tuomioistuimeen tulossa.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että mikäli ehdotuksen mukaiset tarkastukset suoritettaisiin heti oikeustaloon saavuttaessa normaalin turvatarkastuksen yhteydessä, olisi kaikilta taloon saapuvilta tiedusteltava, olivatko he mahdollisesti tulossa taloon katsomaan videoita vai kenties seuraamaan julkisia istuntoja tai asioimaan talossa muuten. Tällainen tiedustelu ei olisi omiaan edistämään sujuvaa asioimista oikeustalossa eikä myöskään oikeudenkäyntien julkisuutta.

Oikeustoimittajat ry ehdottaa, että säännöstä muutetaan niin, että turva- ja henkilöntarkastus voitaisiin tehdä vain silloin, kun on perusteltua syytä epäillä kiellon rikkomista.

Oikeustoimittajat ry huomauttaa, että turvatarkastuksilla tavoiteltavaan päämäärään päästäisiin myös vähemmän perusoikeuksiin puuttuvilla keinoilla, esimerkiksi sijoittamalla katselupäätte niin, että se on kansliahenkilökunnan valvonnan alla.

7.5 Tallenteiden katsomistilat

Rovaniemen hovioikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus ja Varsinais-Suomen kärjäoikeus katsovat, että tallenteiden katsomistilan tulee olla sellainen, että tallenteiden katsomista voidaan valvoa ja seurata.

Kymenlaakson kärjäoikeus toteaa, että kiellosta tallentaa kuvaa olisi viestittävä selkeästi samoin kuin tapahtuvasta valvonnasta.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus katsoo, että jos tutustuminen tapahtuu istuntosalissa, on sen ajaksi järjestettävä valvonta jo salien tekniikan hinnan sekä niihin mahdollisesti kohdistuvan ilkeiden vuoksi.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus ja Varsinais-Suomen kärjäoikeus toteavat, että tuomioistuimen istuntosalit eivät sovellu tallenteeseen tutustumiseen, koska niitä ei siihen voida korkean käyttöasteen takia varata ja myös koska salit eivät ole valvottavissa muutoin kuin, että valvoja on paikalla koko ajan samassa istuntosalissa.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että katselupisteen kuvaruudulla voisi näkyä esimerkiksi päivämäärä ja kellonaika tai muu yksilöllinen tunnusmerkki, joka mahdollisesti laittomalta tallenteeltakin voitaisiin yhdistää henkilöön, joka kyseisenä ajankohdana kävi katsomassa alkuperäistä videota.

7.6 Nykyään tehtävien äänitallenteiden julkisuus

Helsingin käräjäoikeus ja *Lapin käräjäoikeus* toteavat, että jälkikäteinen mahdollisuus rikosilmoituksen tekemiseen yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisenä ei riitä suojaamaan kuultavaa äänitallenteiden väärinkäytöltä.

Helsingin käräjäoikeus ja *Lapin käräjäoikeus* viittaavat kuva- ja äänitallenteesta tehdyn pelkän äänitallenteen julkisuuden säilyttämiseen liittyen tietoonsa saamiinsa tapauksiin, joissa äänitallenteiden levittäminen on merkinnyt yksityisyyden loukkaamista ja kuultavaan kohdistuvan vihapuheen lisääntymistä sosiaalisessa mediassa. Yksittäistapauksissa äänitallenteiden lataaminen sosiaaliseen mediaan on johtanut siihen, että oikeudenkäynnin aikana on vaadittu muuten julkista kuulemista salaiseksi sillä uhalla, ettei kuultava muuten halua kertoa asian ratkaisuun vaikuttavista seikoista.

Helsingin käräjäoikeus ja *Lapin käräjäoikeus* katsovat, että tuomioistuimille voitaisiin säätää oikeus asettaa ehtoja äänitallenteiden käytölle niiden luovuttamisen yhteydessä.

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus pohtii, olisiko kuullun henkilön kertomuksen jälkikäteinen julkisuus mahdollista toteuttaa esimerkiksi äänitallenne luovuttamalla.

Itä-Suomen yliopisto katsoo, että äänitallenteiden levittäminen ei ole oletettavasti suuri ongelma, koska kyseessä on käräjäoikeuden omaisuus eivätkä muut saa oikeudenkäynnissä kuvata ilman lupaa.

7.7 Tietosuojaoikeudelliset vaatimukset

Tietosuojavaltuutettu ja *Tuomioistuinvirasto* toteavat, että mietinnössä esitettävän järjestelmän tulisi täyttää sekä yleisestä tietosuojalainsäädännöstä tulevat vaatimukset (esim. tiesuoja-asetus EU 679/2016 ja sitä täydentävä kansallinen lainsäädäntö) että rikosasioiden tietosuojasäätelyn vaatimukset (laki henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden yhteydessä 1054/2018).

Tietosuojavaltuutettu katsoo, että tietosuojalainsäädäntö edellyttää vastuullisen rekisterinpitäjän määrittelyä. *Tuomioistuinvirasto* toteaa, että Tuomioistuinviraston rooli suhteessa henkilötietojen käsittelyyn on selkeytettävä (TSA 4 art. 7 ja 8 kohdat, 26 art. ja 28 art.). Eesityksen perusteluista syntyy vaikutelma, että Tuomioistuinvirasto käyttää sellaista vaikutusvaltaa järjestelmässä tapahtuvaan henkilötietojen käsittelyyn,

joka on tyypillistä rekisterinpitäjälle. Mikäli käytettävän järjestelmän osalta syntyy tätä kautta yhteisrekisterinpitäjyys, olisi syytä harkita, että yhteisrekisterinpitäjyyteen liittyvät tehtävät ja vastuut kirjattaisiin auki myös lainsäädännön tasolla.

Tietosuojavaaluttettu toteaa, että laillisuusvaatimuksesta voidaan päätellä, että käyttötarkoitus liittyy lainkäyttöön ja erityisesti suullisen näytön vastaanottamiseen ja käsitteilyyn koko oikeusprosessin ajan. Mikäli nämä tarkoitukset ja niiden kanssa yhteensopivat tarkoitukset ovat selviä, ei ole tarvetta säätää rikosasian tietosuojalain 5 §:n 2 momentin edellyttämällä tavalla muista käyttötarkoituksista. Tässä yhteydessä olisi kuitenkin tarkasteltava myös julkisuuslaeista johtuvia yksilön ja yksityiselämää suojaavia luovutuskieltoja siis salassapitoa ja tuomioistuin-toiminnan avoimuuden yhteensovittamista siten kuin tietosuoja-asetuksen 86 artiklassa ja vastaavasti tietosuojadirektiivin (2016/680) johdanto-osan 16 kohdassa mahdollistetaan.

Tietosuojavaaluttettu toteaa, että tarpeellisuus liittyy käsiteltäviin tietotyyppeihin tai sisältöihin. Kun on kyse enemmän tai vähemmän vapaamuotoisesta kertomustyyppisestä henkilötiedosta (kertoo havainnoistaan, jotka voivat koskea myös toista henkilöä) on oikeudenkäymiskaaren säännöksillä pyritty varmistamaan se, että todistaja kertoo käsiteltävästä asiasta ja ettei asian kuulumattomia tai eksyttäviä taikka muuten sopimattomia kysymyksiä tehdä (OK 17:48;6).

Tietosuojavaaluttettu toteaa, että toinen tarpeellisuuteen liittyvä vaatimus liittyy käsittelyn ajalliseen rajoittamiseen, mikä on kirjattu rikosasian tietosuojalain 6 §:n 2 momenttiin. Näiltä osin ehdotus sisältääkin nimenomaan kyseessä olevien tallenteiden säilyttämisaikaa koskevan säännöksen (OK 22:10 ja OK 26:27). Perusteet säännöksen muutokselle ovat järkeenkäypiä (säilyttämisaika alkaa lainvoimaiseksi tulosta), mutta säännös on muotoiltu siten, ettei sitä voida pitää varsinaisesti säilyttämisaikaa rajoittavana vaan kyse säilyttämisajan vähimmäisajasta, jota on ehdotuksessa tarkasteltu muun muassa tallennusvälinekapasiteetin ja kustannusten kannalta. Kun säilyttämisen enimmäisaikaa ei ole ehdotettu eikä siten säilyttämisen enimmäisaikaan voidaan käsittelyn tarpeellisuuden perusteella arvioida, tulisi säilyttämisen enimmäisajan arvioinnin perusteeksi asettaa ehdotettu vähimmäisaika. Enimmäisaikojen perusteella voitaisiin tallenteiden hävittäminen jopa automatisoida ja siten hallita järjestelmän edellyttämää tallennusvälinekapasiteettia.

Tietosuojavaaluttettu toteaa, että virheettömyyden osalta on kyse todistajakertomusten luotettavuudesta ja paikkansapitävyydestä. Se, että oikeudenkäynnin osapuolet kiistävät todistajakertomuksista ilmenevät tapahtumat kuuluvat tuomioistuinmenettelyyn ja kontradiktorisen periaatteen mukaan osapuolia on kuultava toisensa esittämisestä lausumista ja väitteistä. Lisäksi voidaan katsoa, ettei lainkäytössä tietoa, joka perustuu todistajan kertomukseen, voida sellaisenaan pitää käsittelyn tarkoituksen

kannalta virheellisenä, vaikka myöhemmin tiedot osoittautuvat paikkansapitämättömiksi (ks. HE 31/2018 vp s.40 ja 51). Näiltä osin on kyse tuomioistuimen toimivallasta arvioida mitä voidaan pitää asiassa toteennäytettynä.

Tietosuoja-valtuutettu toteaa, että tiedon virheettömyyteen tai täsmällisyyteen liittyy myös rikosasian tietosuojalain 8 §:n vaatimus erilaisten henkilöroolien erottelusta, koska heidän oikeudellinen asemansa on suullisen todistelun näkökulmasta erilainen ja erilaisissa rooleissa yksilön suojan intressit ovat erilaisia. Tyypillisiä henkilörooleja ovat epäilty, todistaja, asianomistaja sekä asiantuntija. Tietosuojaudistuksen myötä henkilötietojen käsittelyssä ja suojassa on otettava huomioon yksityisyyden suojan lisäksi muutkin oikeudet ja vapaudet esimerkiksi tässä yhteydessä todistajan henkilökohtainen koskemattomuus, minkä takia erottelu on perusteltua näissä tallenteissa esiintyvien henkilöiden kannalta.

Tietosuoja-valtuutettu viittaa henkilötietojen käsittelyn turvallisuuden osalta rikosasian tietosuojalain 5 lukuun ja esimerkiksi erityiseen 19 §:stä ilmenevään käytön luokitukseen.

Tietosuoja-valtuutettu katsoo, että yleinen läpinäkyvyysvaatimus on ehdotuksen mukaan huomioitu sillä, että kuulustelun tallentamisesta ilmoitetaan etukäteen. Tämä kuulustelutilanteeseen liittyvän informoinnin lisäksi tulisi ottaa huomioon rikosasian tietosuojalain 22 §:n keinot, jolla yleistä läpinäkyvyyttä on tarkoitus lisätä.

Tietosuoja-valtuutettu katsoo, että henkilökohtaisten tiedollisten oikeuksien osalta ehdotuksessa on esitetty rajoituksia tietosuoja-asetuksen 15 artiklan oikeuteen saada pääsy itseään koskeviin henkilötietoihin. Tästä ehdotetaan säännöstä oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettuun lakiin, mikä oikeussystemaattisesti on erikoinen ratkaisu. Ehdotettu säännös sisältyisi lain 13 §:ään jossa säädetään asiakirjan antamistavoista, jossa on viittaus julkisuulain 16 §:ään. Säännökset koskevat julkisena pidettävän asiakirjan antamisen tapoja eikä ne siten liity julkisuuslain 11 ja 12 §:ssä säädettyihin asianosaisen tiedonsaantioikeuksiin. Julkisuuslain 11 §:n 2 momentissa tarkoitetut rajoitusperusteet vastaavat ainakin joiltakin osin tietosuoja-oikeudellisia tarkastusoikeuden rajoitusperusteita (ks. tieto-suojalaki 34 § ja rikosasian tietosuojalaki 28 §).

Tuomioistuinvirasto katsoo, että järjestelmän hankintaa suunniteltaessa on erityistä syytä kiinnittää erityisesti huomioita sisäänrakennetun ja oletusarvoisen tietosuojan toteutumiseen valittavassa järjestelmässä, esimerkiksi säilytysaikojen toteutumisen varmistamisessa. Erityisesti rikosasioiden tietosuojalain puolelta tulevat vaatimukset automaattisesta käsittelystä kertyvistä lokitiedoista (19 §) sekä muutoinkin vaatimukset tietojen suojaamisesta (32 §) on huomioitava järjestelmää valitessa. On myös

pohdittava, kuinka käytännössä toteutetaan vaatimus eräiden henkilötietojen erottelemisestä (rikosasioiden tietosuojalaki 8 §) nyt kysymyksessä olevassa järjestelmässä. Myös julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) vaatimukset on huomioitava niiltä osin, kun vaatimukset ulottuvat nyt kysymyksessä olevaan kuva- ja äänitallennejärjestelmään (mm. tietoturvallisuutta koskevat vaatimukset).

Tuomioistuinvirasto katsoo, että todistelussa syntyvien tallenteiden käsittelyä on julkisuutta ja salassapitoa koskevien säännösten ohella tarkasteltava tietosuoja-säännöksiä vasten. Tietosuoja-asetuksen 10 artikla lähtee siitä, että rikostuomioihin ja rikkomuksiin liittyvät henkilötietojen käsittely on tietosuoja-asetuksen 10 artiklan mukaisesti mahdollista tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaisilla perusteilla, silloin kun se tapahtuu viranomaisen valvonnassa. Näin se, että pääsy kuva- ja äänitallenteisiin tutustuminen on järjestetty nyt ehdotetulla tavalla tuomioistuimessa, voi tukea paremmin myös oikeudenkäynnin julkisuutta koskevia tavoitteita, kun tietopyyntöjen yhteydessä käsittelyperusteita on enemmän käytettävissä. Rikostuomioiden ja rikkomuksia koskevien tietojen käsittely on mahdollista myös kansallisen lainsäädännön nojalla, kuten tietosuojalain 7 §:ssä mainituissa tilanteissa. On tärkeä huomata, että rikostuomioita ja rikkomuksia koskevat henkilötiedot ovat korotetun suojausvaatimuksen piirissä tietosuojalain 7 §:n 2 momentin mukaisesti (viittaa tietosuojalain 6 §:n 2 momenttiin). Myös tämän vuoksi myös nyt esitetyt rajoitukset tietojen antamistavan osalta lainvastaisen henkilötietojen käsittelyn ennaltaehkäisemiseksi vaikuttavat pääosin tarkoituksemukaisilta. Rekisteröidyn tarkastusoikeuden toteuttamistapaa koskevat rajaukset ovat myös tarpeen esityksen perusteluissa mainituista syistä johtuen.

Helsingin käräjäoikeus toteaa OK17:46:n osalta, että pelkkä tieto tallentamisesta ei suoraan kerro kuultavalle, että häntä myös kuvataan.

8 Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin reunaehdot

Helsingin hovioikeus toteaa, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen (EIT) ratkaisukäytännön perusteella on epäselvää, vastaako rikosasian vastaajan kertomuksen vastaanottaminen tallenteelta menettelyllisesti sitä, että tuomioistuin suoraan arvioi vastaajan henkilökohtaisesti esittämää näyttöä siitä, että hän ei ole tehnyt väitettyä tekoa. Mainittu näkökohta on tärkeä siltäkin kannalta, että eräs ehdotetun järjestelmän keskeinen etu olisi pääkäsittelyn peruuntumatta jääminen silloin, kun juuri rikosasian vastaajaa ei tavoiteta kuultavaksi hovioikeuteen. Erityisen tulkinnanvaraista on, voidaanko vastaajan todistelutallenteeseen perehtymistä pitää EIT:n ratkaisukäytännön valossa riittävänä kuulemistapana, jos syyte käräjäoikeudessa on hylätty ja syyttäjä vaatii valituksessaan vankeusrangaistusta.

Itä-Suomen hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että mietinnön mukaan kuva- ja äänitallenne voisi EIT:n kannanotoista huolimatta korvata vastaajan henkilökohtaisen kuulemisen hovioikeudessa, koska ehdotettu menettely poikkeaisi ”olennaisesti” Espanjassa noudatetusta menettelystä, millä tarkoitettaneen sitä, että tallenne otettaisiin vastaan suullisessa pääkäsittelyssä eikä sitä ratkaistaisi kirjallisessa menettelyssä. Itä-Suomen hovioikeuden mukaan EIT:n käytännöstä poikkeavaa käsitystä on vaikea ymmärtää, koska EIT ei ratkaisussaan (*Gómez Olmeda v. Espanja* 29.6.2016) kiinnittänyt lainkaan huomiota siihen, millaisessa menettelyssä tai tilaisuudessa tallennetta oli Espanjassa ylemmässä oikeudessa katsottu, vaan EIS:n 6 artiklan loukkaus oli tapahtunut siinä, että tuomioistuin oli perustanut syyksilukemisen tallenteeseen varaa-matta vastaajalle tilaisuutta henkilökohtaiseen kuulemiseen. Mietinnössä pyritään pitää väkinäisesti yllä erottelua suullisen ja kirjallisen menettelyn välillä, vaikka olisi tunnistettava, että se on nykyaikaisessa digitalisoidussa oikeudenkäynnissä menettänyt entisenlaisen erottelukykynsä. Kun näin ollen mietinnön keskeisen ehdotuksenkaan (viittausmenettely) mukaan sillä, millaisessa menettelyssä tai tilaisuudessa tallennetta katsotaan, ei ole merkitystä, miksi sillä voisi tai pitäisi olla merkitystä EIT:n mielestä? Edellä selostetusta tapauksesta johtuu kuitenkin, että tilanteessa, jossa syyksilukeminen tapahtuu syyttäjän valituksesta vasta hovioikeudessa ja arvioitavana on vastaajan tahallisuus ja tämä pyytää henkilökohtaista kuulemistaan, hovioikeuden on järjestettävä suullinen todistelu tallenteen vastaanottamisen asemesta. Mietinnössä selostettu Viroa koskeva EIT:n tapaus ei muuta tätä arviota, koska siinä vastaaja oli nimenomaisesti luopunut kuulemisestaan syyttäjän haettua muutosta.

Euroopan kriminaalipoliitiikan instituutti katsoo, että mietinnössä käsitellään ansiokkaasti sitä, miten videolle kuuleminen ja toisaalta videolta todistelun vastaanottaminen

vaikuttavat näytönarviointiin, ml. uskottavuusarviointiin, ja myös mahdollisesti kuultavan käyttäytymiseen (esim. jännittäminen). Lähtökohtaisesti tarvitaan enemmän tutkimusta siitä, miten asianosaiset, todistajat (ml. asiantuntijatodistajat), oikeusavustajat, syyttäjät ja tuomarit kokevat toisaalta todistelun nauhoittamisen ja toisaalta todistelun vastaanottamisen videolla, ml. miten videota arvioidaan ja tulkitaan mahdollisesti eri tavalla kuin läsnäolotodistelua.

Tukinainen ry katsoo, että oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumista olisi syytä arvioida enemmän asianomistajan kannalta. Asianomistajat ovat usein ilman oikeusavustajaa poliisikuulustelussa, ja rikoksen psyykkiset seuraukset voivat aiheuttaa ongelmia kaikkien yksityiskohtien esille tuomisessa vielä esitutkintavaiheessa. Seksuaalirikos on voinut traumatisoida uhrin ja vaurioittaa hänen toimintakykyään. Sen vuoksi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen osalta on tärkeää, että asianomistaja voi aina osallistua henkilökohtaisesti oman asiansa käsittelyyn käräjäoikeudessa riippumatta siitä, onko hänen kuulustelukertomuksensa videoitu esitutkinnaissa. Sama oikeus tulee säilyttää asianomistajalla muutoksenhakutuomioistuimessa. Vaikka useimmat asianomistajat haluavat käyttää oikeuttaan olla olematta läsnä oikeudessa, on myös niitä henkilöitä, jotka haluavat siihen osallistua. Usein esteenä on vain riittävän tuen ja asianmukaisen tiedon puute. Yhä edelleen asianomistajaa myös saatetaan pelotella oikeudenkäynnillä ja liioittelemalla sen raskautta.

Tukinainen ry katsoo, että asianomistajalle kuuluvaa oikeutta osallistua suulliseen pääkäsittelyyn ja oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin tulisi arvioida uudistuksen jatkokäsittelyssä tarkemmin vielä muutoksenhakuvaiheen osalta. Asianomistajalla tulisi säilyttää mahdollisuus osallistua suulliseen pääkäsittelyyn fyysisesti läsnä olemalla hänen aina niin halutessaan myös hovioikeudessa. Prosessi uudistus ei saisi sulkea pois tätä mahdollisuutta, vaikka tallenteen käyttäminen monen asianomistajan kohdalla onkin tervetullut uudistus.

Oikeuskansleri katsoo, että uudistus edistäisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusta joutuisuuden ja oikeudenkäynnin kustannusten näkökulmasta sekä lisää oikeusvarmuutta ja siten oikeusturvaa.

9 Taloudelliset vaikutukset

9.1 Yleistä

Lausunnonantajat katsovat, että uudistuksella on myönteisiä taloudellisia vaikutuksia erityisesti käräjäoikeuden ratkaisuun muutosta hakevien oikeudenkäynnin osallisten näkökulmasta.

Korkein oikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Turun hovioikeus, Lapin käräjäoikeus ja Tuomariliitto katsovat, että ehdotettu järjestelmä vähentää oikeudenkäynnin osallisten ajankäyttöä ja kustannuksia. *Itä-Suomen hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus ja Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus* katsovat, että viittausmenettely/viittausmenettelyn käyttöalan laajentaminen voisi merkittävästi pienentää muutoksenhaun kustannuksia.

Rovaniemen hovioikeus, Lapin käräjäoikeus, Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus, Varsinais-Suomen käräjäoikeus, Syyttäjälaitos ja Tuomariliitto katsovat, että uudistuksen myötä asianosaisten oikeudenkäyntikulut voivat toisaalta käräjäoikeudessa kasvaa asiamiesten osallistuessa entistä tiiviimmin asian valmisteluun.

Uudistuksesta katsotaan syntyvän suuria kertaluontoisia kustannuksia videotallennusjärjestelmän hankinnan lisäksi istuntosalien salien sähkö- ja kaapelointitöistä sekä laiteasennuksista. Lisäksi kustannuksia todetaan syntyvän järjestelmän käyttöönotto-koulutuksesta sekä teknisestä ylläpidosta ja tuesta.

Lausunnonantajat katsovat, että uudistuksella on merkittäviä vaikutuksia tuomioistuinlaitoksen resursoinnin näkökulmasta. Enimmäkseen uudistuksen katsotaan lisäävän valtion menoja, varsinkin uudistusta käyttöönotettaessa, mutta toisaalta uudistuksella katsotaan olevan myös mahdollisia pitkän aikavälin säästövaikutuksia.

Helsingin käräjäoikeus katsoo, että koska käräjätuomareiden, käräjäsihteereiden ja syyttäjien pääkäsittelyihin käyttämä työaika kasvaa, uudistus ei välttämättä laske oikeudenkäynneistä syntyviä kuluja kokonaisuudessaan, vaikka hovioikeudessa syntysikin säästöjä.

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että uudistuksen myötä säästyvien todistelukustannusten määrä ei ole kovinkaan merkittävä.

Lapin käräjäoikeus ja Tuomariliitto kiinnittävät huomiota siihen, että pääkäsittelyjen keston pidentyminen lisäisi oikeusavusta aiheutuvia kustannuksia.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto katsoo, että mietinnössä esitetyt henkilöstökustannusarviot vaikuttavat alimitoitetuilta.

Vaasan hovioikeus ja *Lakimiesliitto* katsovat, että riittävällä resursoinnilla uudistus tuottaa pitkällä aikavälillä säästöjä.

Korkein oikeus ja *Turun hovioikeus* katsovat, että kuva- ja äänitallenteiden käyttö muutoksenhakuasteissa todennäköisesti lyhentäisi oikeudenkäyntien kestoa.

Turun hovioikeus katsoo, että tulkkien tarve ja tulkkaukset hovioikeudessa vähenevät jossain määrin.

Tuomioistuinvirasto katsoo, että ehdotettu uudistus edellyttäisi toteutuessaan laaja-alaista resursointia osaamisen kehittämisen toimenpiteiden osalta ennen uuden lainsäädännön voimaantuloa ja muutoksen tukemista sekä osaamisen ylläpitoa myös lain voimaantultua.

Tuomioistuinvirasto katsoo, että järjestelmän koulutuskustannukset ovat hankkeen kokonaiskustannuksiin nähden suhteellisen pienet, nyt tehdyn arvion mukaan noin 70.000 euroa, mutta koulutukseen osallistuminen tulee vaatimaan merkittävässä määrin tuomioistuinten henkilöstön työaikaa.

Tuomariliitto pitää mietinnön kustannusarvioita ja taloudellisten vaikutusten arviointia alimitoitettuna. Muutoksiin tarvittavat lisämäärärahat on varattava tuomioistuinten toimintamäärärahojen ulkopuolelta. Jatkovalmistelussa tulisi vielä tarkemmin arvioida avustavan henkilökunnan määrän ja osaamisen riittävyyttä muun muassa taloudellisten vaikutusten arvioinnin näkökulmasta.

9.2 Käräjäoikeuksien resurssit

Korkein oikeus, *Rovaniemen hovioikeus*, *enemmistö käräjäoikeuksista*, *Lakimiesliitto*, *Suomen Poliisijärjestöjen Liitto* ja *Tuomariliitto* katsovat, että uudistus lisää työtä käräjäoikeuksissa, jolloin käräjäoikeuksien henkilöstöresursseja on lisättävä.

Kymenlaakson käräjäoikeus ja *Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus* katsovat, että käräjäoikeuksilla tulee olla riittävät resurssit esimerkiksi riittävän vahvojen kokoonpanojen käyttämiseen aina kun se on tarpeen.

Rovaniemen hovioikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus ja Varsinais-Suomen kärjäoikeus katsovat, että yhteenvetojen laatiminen ja valmistelustuntujen toimittaminen tulevat valmistelutoimina lisääntymään merkittävästi, mikä on omiaan pidentämään asioiden käsittelyaikoja sekä kärjätuomareiden lisäämään kärjätuomareiden työmäärää. *Varsinais-Suomen kärjäoikeus* katsoo, että tuomarilla tulee olla mahdollisuus hyödyntää oikeuden istunnossa kärjäsihteeriä tai assistenttia salitekniikan, etäyhteyksien ja muun tekniikan käytön osalta.

Helsingin kärjäoikeus ja *Lapin kärjäoikeus* pitävät todennäköisenä/mahdollisena, että avustajat tulevat esittämään kärjäoikeuden pääkäsittelyssä varmuuden vuoksi asiaa valottavaa näyttöä laajasti. *Helsingin kärjäoikeus* toteaa, että vaihtoehtoisesti kuulustelujen täydentämistä koskevat pyynnöt voivat kärjäoikeuksissa lisääntyä.

Tuomariliitto katsoo, että kuulustelujen tallentamisesta ja indeksoinnista sekä näihin uusiin työvaiheisiin liittyvien yhdenmukaisten työtapojen kehittämisestä tulee erityisesti uuden järjestelmän käyttöönoton alussa aiheutumaan merkittäväkin lisätyötä sekä kärjä- että hovioikeuksissa. *Oulun kärjäoikeus* katsoo, että indeksoinnin myötä uudistuksessa on syytä kiinnittää erityistä huomiota valmistelun ja prosessijohdon kehittämiseen.

9.3 Indeksoinnin resurssivaikutukset

Rovaniemen hovioikeus, enemmistö kärjäoikeuksista, Lakimiesliitto ja Itä-Suomen yliopisto katsovat, että indeksointi lisäisi merkittävästi kärjäoikeuksissa tehtävää työtä, mikä vaatisi lisää resursseja. *Etelä-Savon kärjäoikeus* ja *Pohjois-Karjalan kärjäoikeus* katsovat, että indeksoinnin säätäminen kärjäoikeuksien tehtäväksi lisäisi merkittävästi kärjäoikeuksissa tehtävää työtä siitäkin huolimatta, että indeksointi tehtäisiin vain tarvittaessa.

Tuomariliitto toteaa, että jos indeksointia ei voida toteuttaa itsenäisesti kansliahenkilökunnan toimesta, se vaatii myös lisää tuomariresursseja.

Kanta-Hämeen kärjäoikeus ja *Kymenlaakson kärjäoikeus* katsovat, että lisähenkilöstön palkkaaminen kärjäoikeuksiin indeksointia varten ei ole järkevää.

Asianajajaliitto ei pidä realistisena sitä, että kärjäoikeuksien resurssit riittäisivät siihen, että indeksointi pystyttäisiin hoitamaan toimivalla tavalla.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että mietinnössä ei ole riittävästi arvioitu indeksoinnin edellyttämää lisähenkilöstön määrää kärjäoikeuksissa.

Vaasan hovioikeus ei yhdy mietinnössä esitettyihin arvioihin indeksoinnin vaatimista lisäresurssitarpeista. Useimmissa tavanomaisissa rikosasioissa todistajan kuulemiset ovat varsin lyhyitä, kestäen tyypillisesti 10-20 minuuttia. Tällaisissa jutuissa ja monen todistajan kohdalla laajemmissakin jutuissa suurin osa todistajankertomuksista ovat täysin tai ainakin niin suurelta osin relevanttia aineistoa, että panostus tallenteiden osittaiseen kuuntelemiseen ei ole lainkaan tarpeen.

Vaasan hovioikeus katsoo, että indeksoinnin resurssiongelmat liittyvät enemmän tiettyihin laajasti kuultuihin todistajiin, jotka ovat joko ulkopuolisia asiantuntijoita tai asianosaisiin läheisessä suhteessa olevia henkilöitä.

9.4 Hovioikeuksien resurssit

Helsingin hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus ja Tuomioistuinvirasto katsovat, että hovioikeuden lainkäyttöhenkilökunnan työmäärä voi lisääntyä merkittävästi asioissa, joissa oikeudenkäyntiaineiston jäsentely, indeksointi tai prosessinjohto eivät ole onnistuneet.

Helsingin hovioikeus ja Rovaniemen hovioikeus pitävät todennäköisenä, että henkilötodistelun vastaanottamista koskevien koko ratkaisukokoonpanolla tehtävien käsittelyratkaisujen määrä tulee hovioikeudessa merkittävästi lisääntymään. *Helsingin hovioikeus* katsoo, että tämä tarkoittaa tosiasiaassa käsittelyaikojen pidentymistä.

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että uudistus vähentää jonkin verran hovioikeuden kansliahenkilökunnan työtä, koska pääkäsittelyyn kutsuttavien kuultavien määrä vähennee ja toisaalta pääkäsittelyjä peruuntuu entistä vähemmän.

Vaasan hovioikeus katsoo, että pitkällä aikavälillä hyvin toteutettuna uudistus voi kuitenkin merkittävästi parantaa hovioikeuden mahdollisuuksia ratkaista asia laadukkaasti. Myös hovioikeustyö voi pysyä mielenkiintoa herättävänä, jos oikeudenkäyntiaineisto saadaan kohdistettua tarkoituksenmukaisella tavalla.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että mietinnössä esitetyt arviot viittausmenettelyn vaikutuksista pääkäsittelyjen lyhenemiseen eivät ole asianmukaisia, koska tallenteen katsominen vie aivan saman ajan kuin sen valmistamiseen on käytetty. Viittausmenettely ei lyhennä pääkäsittelyn kestoa hovioikeuden kannalta.

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että viittausmenettelyn käyttöalan laajentaminen voisi merkittävästi tehostaa hovioikeusprosessia.

Helsingin hovioikeus toteaa, että videotallenteisiin siirtyminen pidentää pääkäsittelyjen kestoja, kuten on tapahtunut Ruotsissa. Esitetystä menettelystä ei näyttäisi olevan odotettavissa ainakaan työmäärän vähentymistä hovioikeuksissa. Tämä on otettava huomioon arvioitaessa sitä, miten uudistus vaikuttaa hovioikeuksien resurssitarpeeseen. Muutoksenhakukynnystä voi jonkin verran madaltaa myös muutoksenhakumenettelyn keventyminen asianosaisen näkökulmasta.

Tuomariliitto katsoo, että hovioikeuksien lainkäyttöhenkilöstöä ei ole perustetta ryhtyä vähentämään uudistuksen vuoksi, koska hovioikeudet jo nykyisellään ovat aliresursoituja.

9.5 Tuomioistuinviraston resurssit

Tuomioistuinvirasto katsoo, että tallentamisen toteuttaminen edellyttää sitä, että suunnitteluun, organisointiin, selvittämiseen, linjaamiseen, kohteiden kartoittamiseen, hallintointiin jne. saadaan riittävästi resursseja. Hankkeen toteuttaminen tulee vaatimaan paitsi Tuomioistuinvirastolta resursseja, myös Oikeusrekisterikeskukselta ja Valtorilta riittäviä henkilöresursseja, mikä seikka on otettava huomioon. Aiempien hankkeiden osalta on ohjauksen vaatima työmäärä usein aliresursoitu.

9.6 Videotallennusjärjestelmän hinta

ORK katsoo, että videotallennusjärjestelmän kertaluontoisten suunnittelu- ja rakentamiskustannusten kokonaismäärän tarkennettu arvio on noin 5 140 000-7 890 000 euroa. Videotallennusjärjestelmän vuosittaisten ylläpito- ja palvelukustannusten kokonaismäärän tarkennettu arvio on noin 3 030 000-4 340 000 euroa.

ORK ja *Tuomioistuinvirasto* toteavat, että kustannusarvioon liittyy edelleen runsaasti epävarmuustekijöitä. Videotallennuksen piiriin kuuluvien istuntosalien tarkka määrä ei ole tiedossa. *ORK* toteaa, että aikataulupaineet aiheuttavat epävarmuutta saleihin tehtävien muutostöiden kustannusten arviointiin. Järjestelmän käyttöönotto vuoden 2022 aikana tarkoittaa muutostöiden osalta sitä, että työtä voidaan joutua tekemään myös virka-ajan ulkopuolella (iltatyöt, viikonlopputyöt), jotta tarvittavat istuntosalit saadaan salitekniikan osalta varusteltua.

Tuomioistuinvirasto toteaa, että tallennusjärjestelmän rakentamista edellyttävien kääri-
jaoikeuksien istuntosaleja on huomattavasti mietinnössä arvioitua enemmän. Lisäksi

varustelua saattavat edellyttää myös hovioikeuden ja korkeimman oikeuden istuntosalit. Varustelun kohteena olevien salien määrän kasvaessa on huomioitava myös sen mahdollinen vaikutus toteutuksen aikatauluun.

Valtiovarainministeriö toteaa, että muutoksista aiheutuvat kustannukset on lähtökohteisesti katettava valtiontalouden kehyspäätösten ja valtion talousarvioiden mukaisten määrärahojen ja henkilötyövuosimäärien puitteissa.

Valtiovarainministeriö kiinnittää huomiota siihen, että epäselväksi jää, mikä taho mietinnössä mainituista toimisi hankintayksikkönä. Ehdotusta on perusteltua arvioida tarkemmin Oikeusrekisterikeskuksen toteuttaman markkinakartoituksen tietojen perusteella.

Valtiovarainministeriö toteaa, että tulisi selvittää mahdollisuutta hyödyntää jo video-kuulemista varten hankittuja laitteistoja myös nyt tarkoitetun suullisen todistelun tallentamiseksi sekä järjestelmien toteuttamiseen liitettävissä olevia keinoja rationalisointi-hyötyjen kokonaisvaltaisemmaksi saavuttamiseksi, kuten mahdollisuutta automatisoidun indeksoinnin toteuttamiseksi tai todistelun automatisoidun litteroinnin toteuttamiseksi.

9.7 Tallenteiden säilytysaika (OK 22:10)

AIPA-hanketoimisto kannattaa mietinnössä ehdotettua ratkaisua siitä, että videotallenteet olisivat määräaikaaisesti säilytettäviä ottaen huomioon niiden säilytyksestä aiheutuvat merkittävät kustannukset.

Rovaniemen hovioikeus ja *Tuomioistuinvirasto* katsovat, että rekisteröidyn oikeuksiin liittyvien kysymysten sekä henkilötietojen käsittelyyn sisältyvän riskin vuoksi täsmällisemmän säilytysajan määrittäminen olisi/voisi olla tarpeen. *Rovaniemen hovioikeus* katsoo, että säännös ei täytä täsmällisyyden vaatimusta eikä se myöskään riittävästi turvaa yksityisyyttä.

Oikeustoimittajat ry ehdottaa, että velvollisuus tallenteen ääniraidan säilyttämiseen pidennettäisiin vähintään viiteen vuoteen. Ääniraitojen säilyttäminen ei vie kohtuuttomasti tilaa, mutta tallenteet voivat osoittautua jopa vuosien päästä olennaisiksi sekä suurelle yleisölle – myös toimittajille – että asianosaisten oikeusturvan toteutumiseksi.

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että ajankohdasta säädettäessä on otettava huomioon myös ylimääräisen muutoksenhaun määräajat ja mahdolliset muut erityistilanteet kuten esimerkiksi perätöntä lausumaa koskeva esitutkinta.

Keski-Suomen kärjäoikeus toteaa, että ylimääräinen muutoksenhaku ja laillisuusvalvonta eivät tyypillisesti ajoitu kovin lähelle käsittelyn päättymistä eivätkä siten välttämättä kuuden kuukauden sisään asian lainvoimaiseksi tulosta. Useinkaan sanotut toimenpiteet eivät myöskään suoraan tai edes välillisesti liity seikkoihin, joihin tallenteilla olisi saatavissa vastauksia. Ehdotuksessa vaihtoehdoksi kuuden kuukauden säilytysajalle esitetään vain lainvoimaiseksi tulon ajankohtaa pohtimatta esimerkiksi Ruotsissa omaksuttua kuuden viikon säilytysaikaa, joka vähentäisi vuotuisia kustannuksia usean kärjätuomarin palkkakustannusten verran. Myös *Etelä-Karjalan kärjäoikeus* kiinnittää huomiota Ruotsissa omaksutun säilytysajan tarkastelutarpeeseen.

Keski-Suomen kärjäoikeus katsoo, että esitetty säilytysaika tarkoittaa tosiasiallisesti melkoisen hinnan maksamista siitä, että muutamissa harvoissa ylimääräisen muutoksenhaun ja laillisuusvalvonnan tapauksissa saatavilla olisi tallenteet, joiden merkitys kyseisissä menettelyissä voi kuitenkin olla vähäinen tai olematon. *Etelä-Karjalan kärjäoikeus* katsoo, että tallenteiden säilytysaikoja lyhentämällä saataisiin aikaan huomattavia säästöjä

9.8 Tallenteiden katsomistilat

Itä-Suomen hovioikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus, Itä-Uudenmaan kärjäoikeus, Kanta-Hämeen kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Pohjanmaan kärjäoikeus, Pohjois-Karjalan kärjäoikeus ja Varsinais-Suomen kärjäoikeus katsovat, että muutos edellyttäisi tallenteeseen tutustumisen edellyttämien tilojen rakentamisen tuomioistuimiin ja valvonnan vaatiman lisähenkilöressin. *Kanta-Hämeen kärjäoikeus* katsoo, että tiloja tarvittaisiin huomattavan paljon. *Tuomioistuinvirasto* toteaa, että erillisen tilan rakentaminen tallenteiden katsomista varten voisi olla joissakin tapauksissa tarpeellista.

10 Videotallennusjärjestelmän tekninen toteuttaminen

Tuomioistuinvirasto pitää olennaisena sitä, ettei lainsäädäntö määrittele teknisen toteuttamisen yksityiskohtia, vaan jättää vapauden toteuttaa teknisesti järkevä, helposti ylläpidettävä ja kustannustehokas järjestelmä.

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että hovioikeuksiin tulee sijoittaa välitallennuspalvelimet sujuvan oikeudenkäynnin varmistamiseksi. Lähtökohtaisesti hovioikeuksien istuntosaleihin ei ole tarpeen asentaa käräjäoikeuksien istuntosaleihin asennettavan kaltaista tallennustekniikkaa. Tarvittavan tekniikan asentaminen voi kuitenkin olla paikallisesti perusteltua, mikäli hovioikeuden istuntosaleja käytetään myös käräjäoikeuksien pääkäsitelyissä.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto katsoo, että videotallennus tulisi olla mahdollisimman pitkälle automatisoitua, koska jatkuva laadun tarkkailu kuulemisen aikana puheenjohtajan ja käräjäsihteerin toimesta ei ole mahdollista. Mietinnössä ei olla otettu riittävän selkeästi kantaa siihen, kenen vastuulla järjestelmän tekninen toteutus lopulta olisi oikeudenkäynnin aikana, eikä siihen, millaisiin toimenpiteisiin ryhdytään, jos tavanomainen tekninen avustaminen ei riitä esimerkiksi jonkun teknisen häiriön poistamiseen.

Turun hovioikeus ja *Etelä-Savon käräjäoikeus* katsovat, että videotallenteiden tekemiseen että indeksointiin liittyvien teknisten ratkaisujen tulee olla mahdollisimman yksinkertaisia ja vaivattomia niin, etteivät ne häiritse prosessinjohtoa istunnoissa.

Varsinais-Suomen käräjäoikeus katsoo, että esityksessä on jäänyt huomiotta etäyhteyksien käytön merkittävä laajentuminen oikeuden istuntojen kohdalla. Oikeuden istuntosalissa henkilötodistajan paikkaan suunnattu kamera yhä harvemmin tallentaa kuvaa kuultavasta, joka on yhteydessä oikeuden istuntoon etäyhteydellä.

10.1 Tallenteiden laatu ja tekninen tuki

Turun hovioikeus, *enemmistö käräjäoikeuksista*, *Asianajajaliitto*, *Lakimiesliitto*, *Tuomariliitto* ja *Suomen Poliisijärjestöjen Liitto* korostavat, että kuva- ja äänitallenteiden tulee olla erittäin laadukkaita, järjestelmän tulee olla helppokäyttöinen, tietoturvallinen ja toimintavarma sekä tekninen tuki saatavilla.

Etelä-Savon kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus ja Itä-Uudenmaan kärjäoikeus katsovat, että uudistuksen onnistuminen edellyttää myös sen huomioimista, että etäyhteydellä istuntoihin osallistuminen on yleistynyt merkittävästi.

Helsingin kärjäoikeus ja Tuomariliitto katsovat, että tallenteiden laadun ja hyödynnettävyyden kannalta keskeistä merkitystä on kuulusteltavasta käytettävällä kuvakulmalla, kameran ja mikrofonin etäisyydellä kuulusteltavaan sekä salin valaistuksella.

10.2 AIPaan linkitys

Aipa-hanketoimisto katsoo, että ehdotettu uudistus tietotekniikan hyödyntämisestä oikeudenkäyntimenettelyssä tukee osaltaan myös AIPA-hankkeen tavoitteita.

AIPA-hanketoimisto toteaa, että olisi hyvä selvittää, voidaanko ehdotettu videotallennusjärjestelmä ja sen kuva- ja äänitallenteet integroida AIPA-hanketoimiston yhteyteen niin, että käyttäjä voi avata nämä toiminnot AIPA-hanketoimiston kautta. AIPA-hanketoimisto ehdottaakin harkittavaksi, että AIPA-järjestelmän ja erillisen videotallennejärjestelmän välillä olisi linkitys tallenteisiin ja niiden yksilöintitietoihin, jos tämä harkitaan toiminnallisesti ja kustannuksiltaan tarkoituksenmukaiseksi.

Vaasan hovioikeus käsittää, että ns. Aipa-salivarustelun yhteydessä oikeussalien kaapeloinnissa pyritään ottamaan jo huomioon videointimahdollisuus. Siten kysymys olisi ilmeisesti lähinnä laiteasennuksista. Hovioikeus esittää epäilyksensä siitä, onko salivarustelun tekeminen useassa vaiheessa yhdessä paikassa kustannustehokasta vai olisiko edullisempaa pyrkiä tekemään varustelu yhdellä kerralla oikeustaloittain.

Tuomariliitto pitää tärkeänä tallennusjärjestelmän integroimista AIPA-järjestelmään niin, että sitä voidaan hallinnoida ja todistelutallenteet sisällyttää siihen.

Tuomariliitto esittää harkittavaksi sitä, että indeksointi kärjäoikeudessa toteutettaisiin automaattisella aikaperusteisella indeksoinnilla ja että muutoksenhakijat velvoitettaisiin valituksessaan ja vastapuoli vastauksessaan tekemään tarkempi indeksointi tai muu vastaava viittaaminen. Tämä edellyttäisi AIPA-järjestelmän toimivuuden edellyttämää asiakasportaalia.

11 Koulutustarpeet

Korkein oikeus, Rovaniemen hovioikeus, Turun hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Oikeuskansleri ja Länsi- ja Sisä-Suomen oikeusapu- ja edunvalvontapiiri katsovat, että uudistus edellyttäisi riittävän prosessinjohtokoulutuksen järjestämistä.

Korkein oikeus ja Vaasan hovioikeus katsovat, että uudistus edellyttäisi myös hovioikeuksien koulutusta. *Korkein oikeus* katsoo, että hovioikeudessa esitettävien lisäkysymysten sisällöllisen uutuuden valvontaan liittyvät prosessinjohtotoimet saattavat olla käytännössä haastavia, mikä korostaa koulutuksen järjestämisen tarpeellisuutta.

Helsingin hovioikeus, Itä-Suomen hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Tuomioistuinvirasto ja Oikeuskansleri katsovat, että uudistus edellyttäisi syyttäjien ja oikeudenkäyntiavustajien kouluttamista toimintatapojen yhdistämiseksi sekä oikeudenkäyntiavustajien sitouttamiseksi uuteen menettelyyn.

Korkein oikeus, Rovaniemen hovioikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Etelä-Savon kärjäoikeus, Tuomioistuinvirasto, Tuomariliitto ja Suomen Poliisijärjestöjen Liitto katsovat, että uudistus edellyttäisi videotallennusjärjestelmän käyttökoulutusta.

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Lakimiesliitto, Tuomariliitto, Aipa-hanketoimisto ja Suomen Poliisijärjestöjen Liitto kiinnittävät yleisesti huomiota uudistuksen luomiin koulutustarpeisiin.

Tuomioistuinvirasto katsoo, että lainsäädäntömuutos aiheuttaa tarpeen rakentaa oma kolmitasoinen koulutusohjelmansa, joka sisältäisi koulutusta lainsäädännöstä, prosessuaalisesta ja työtapoja koskevasta muutoksesta sekä tekniikan käytöstä. Koulutusten painopiste on uudistuksen voimaantulon yhteydessä (noin 6 kk ennen voimaantuloa) kuitenkin siten, että salitekniikan tulee olla käytettävissä koulutusten yhteydessä. Uudistuksen jälkeinen seurantavaiheen koulutus voidaan toteuttaa tuomioistuimien valtakunnallisen koulustoittoiminnan ja -budjetoinnin kautta. Salitekniikan käyttöosaamisen liittyvä koulutus tulee integroida osaksi tuomioistuinten omia perehdytysohjelmia ja salitekniikan opastusta.

Tuomioistuinvirasto toteaa, että uudistuksen koulutus tulee kestämään noin viisi kuukautta.

12 Muut toteuttamisvaihtoehdot

12.1 Näyttömuutoksenhaun kieltäminen

Pohjois-Karjalan kärjäoikeus katsoo, että vaihtoehtoinen tapa uudistukselle olisi näyttömuutoksenhaun kieltäminen tai ainakin sen mahdollisuuden kaventaminen nykyisestä.

Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Itä-Suomen yliopisto ja Julkiset oikeusavustajat ry katsovat, ettei näyttömuutoksenhaun kieltäminen ole realistinen vaihtoehto.

Julkiset oikeusavustajat ry kiinnittää huomiota siihen, että näytön arviointi on olennainen osa oikeudenkäyntiä ja asian käsittelyä. Jos näytön arviointi on tehty virheellisesti, oikeudellinen arviointi asiassa ei perustu mihinkään.

Itä-Suomen yliopisto katsoo, että näyttömuutoksenhaun kieltäminen edellyttäisi koko muutoksenhakujärjestelmän uudelleen arviointia.

12.2 Esitutkintatallenteiden hyödyntäminen

Rovaniemen hovioikeus, Turun hovioikeus, Helsingin kärjäoikeus, Lapin kärjäoikeus, Varsinais-Suomen kärjäoikeus, Asianajajaliitto, Itä-Suomen yliopisto, Julkiset oikeusavustajat ry ja Tukinainen ry yhtyvät yhtyvät mietinnössä esitettyyn näkemykseen, jonka mukaan ei ole perusteltua pyrkiä menettelyyn, jossa todistelua pääsääntöisesti otettaisiin oikeudenkäynnissä vastaan esitutkinnassa tehdyttä kuva- ja äänitalenteelta.

Helsingin kärjäoikeus ja Lapin kärjäoikeus katsovat, että esitutkinnassa tehtyihin kuulusteluihin ja niiden tallentamistapoihin on kiinnitettävä kuitenkin nykyistä enemmän huomiota, jotta esitutkintakertomuksen oikeellisuutta koskevan arviointi voitaisiin tehdä nykyistä paremmin. *Helsingin kärjäoikeus ja OTM Anton von Schrowe* toteavat, että asianosaisten ja todistajien kertomuksia koskevan arvioinnin oikeellisuus on suoraan riippuvainen siitä, kuinka tarkkaan kertomukset peilaavat kuultavien tekemiä havaintoja tapahtumista ja miten erotetaan todistajanpsykologisissa tutkimuksissa havaitut kuulustelijan ja kuulusteltavan välisen dialogin psykologiset vaikutukset kuultavien muistiin.

Helsingin kärjäoikeus katsoo, että jotta näytön arvioinnin kohteena olevat kuultavien kertomukset olisivat mahdollisimman autenttiset tai autenttisuutta ainakin voitaisiin nykyistä paremmin arvioida oikeudenkäynnissä, kuulustelu pitäisi tehdä hyvin pian tapahtuman jälkeen ja oikeuden kokoonpanolla tulisi olla käytössään tallennettu tai sanasta sanaan litteroitu kuulustelu. Kuulusteluista tulisi vähintään tehdä äänitallenne, joka tarvittaessa olisi oikeudenkäynnissä hyödynnettävissä. Vaikka tallenne esitettäisiin pääkäsitelyssä, olisi todistajan kuitenkin aina oltava myös paikalla kontradiktorisuuden toteutumiseksi.

Itä-Suomen hovioikeus, Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Lakimiesliitto, Syyttäjälaitos, Syyttäjähdistys, Psykologiliitto, Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti, Oikeuspsykologian tutkimusryhmä ja OTM Anton von Schrowe kannattavat kuva- ja äänitallenteiden pääsääntöistä tekemistä esitutkinnasta tai suhtautuvat vähintäänkin/joltakin osin myönteisesti esitutkinnassa tehtyjen kuva- ja äänitallenteiden nykyistä laajempiin hyödyntämismahdollisuuksiin.

Syyttäjälaitos ja Psykologiliitto katsovat, että esitutkintavaiheessa tehtyjen kuulustelutallenteiden hyödyntäminen osana oikeudenkäyntiä tulisi mahdollistaa samoilla perusteilla kuin kärjäoikeudessa tehtyjen kuva- ja äänitallenteidenkin käyttämistä perustellaan.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Psykologiliitto ja Oikeuspsykologian tutkimusryhmä katsovat, että esitutkintatallenteiden hyödyntämisellä voitaisiin huomattavasti lisätä saadun todistelun luotettavuutta ja olisi paremmin mahdollista arvioida tuomioistuimessa kuultavan henkilön kertomuksen uskottavuutta.

Oikeuspsykologian tutkimusryhmä katsoo, että tallentaminen olisi monen haavoittuvassa tilanteessa olevan uhrin ja asianosaisen intressissä. *Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti* toteaa, että traumatisoituneen henkilön voi olla hyvin vaikea toistaa kertomuksensa tai kuulemistilanne voi olla uhrille uudelleen traumatisoiva kokemus.

Syyttäjälaitos, Itä-Suomen yliopisto ja Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti katsovat, että esitutkintatallenteiden käyttäminen palvelisi tilanteita, joissa asianosaiset tai todistajat ovat lähteneet ulkomaille tai heitä ei yrityksistä huolimatta tavoiteta.

Lakimiesliitto katsoo, että esitutkintakertomusten tallentamista ja hyödyntämistä tulisi todistelussa aluksi kokeilla rajatuissa asiaryhmissä.

Itä-Suomen hovioikeus pitää selvänä, että vastakuulustelua ei voida siirtää esitutkintaan, vaan se on tehtävä oikeudenkäynnissä, jolloin kuultavan olisi oltava läsnä kärjä-

jäoikeuden pääkäsittelyssä vastakuulustelua varten. Tällaisessa menettelyssä syyttäjä esimerkiksi esittäisi esitutkintamateriaalista ainoastaan ne kohdat, joihin hän on syytteensä perustanut, eikä tietenkään koko esitutkintaa kuten ehdotuksessa kaavailaan. Toisin sanoen syyttäjä esittäisi pääkuulusteluna tallenteelta ne esitutkintakuulustelun kohdat, jotka hänen on nykyisessä menettelyssä joka tapauksessa varauduttava lukemaan pöytäkirjasta siltä varalta, että kuultava muuttaa kertomustaan. Tällaisessa menettelyssä pääkäsittelyn kesto kärjäoikeudessa lyhenisi olennaisesti, kun syyttäjän ei tarvitsisi enää ensin kontrolloida, kykeneekö kuultava toistamaan esitutkintakerptomuksensa. Sen muuttamisen mahdollisuus olisi tässä vaihtoehdossa kokonaan suljettu pois ja syyksi lukeva tuomio perustuisi tutkijan kuultavalta kuulemastaan esitutkintapöytäkirjaan kirjoittaman tulkinnan asemesta kuultavan omasanaiseen kertomukseen, jonka antamisen olosuhteet olisivat tallenteelta tuomioistuimen kontrolloitavissa.

Syyttäjälaitos katsoo, että esitutkintallennetta tulisi voida käyttää silloin, kun asianosaiset siihen suostuvat ja tuomioistuin katsoo sen soveliaaksi kaikki asiaan vaikuttavat seikat huomioon ottaen. Koska laajennus perustuisi vapaaehtoiseen oikeudesta luopumiseen, sille ei olisi ihmis- tai perusoikeuksista johtuvaa estettä.

Tukinainen ry pitää puolestaan tärkeänä, että asianomistajalle, jonka kuulustelu on esitutkinnassa tallennettu kuva- ja äänitallenteelle, varattaisiin aina mahdollisuus osallistua henkilökohtaisesti kärjäoikeuden suulliseen pääkäsittelyyn esitutkinnassa tehdystä ilmoituksesta huolimatta.

Euroopan kriminaalipoliitiikan instituutti esittää pohdittavaksi, olisiko muidenkin rikostyyppien tai uhriryhmien (kuten täysi-ikäiset seksuaalirikosten uhrin, ihmiskaupan uhrin tai lähisuhdeväkivallan uhrin) suojelemisen ja uudelleen traumatisoitumisen ehkäisemisen näkökulmasta mahdollista käyttää laajemmin esitutkinnan videotallennetta suullisen todistelun sijasta. Esimerkiksi voitaisiin harkita hybridimallia, jossa esitutkintakuulustelusta tehdään kuva- ja äänitallenne, ja lisäksi syytetyille/tämän avustajalle varataan mahdollisuus esittää kysymyksiä. *Oikeuspsykologian tutkimusryhmä* katsoo, että joissakin rikosjutuissa voitaisiin ensin katsoa tallennetta ja vasta sitten esittää lisäkysymyksiä, esimerkiksi raiskauksen uhrien kohdalla, jotka usein kokevat oikeudenkäynnin odottelun hyvin raskaaksi – osin sen takia, että he joutuvat pitämään tapahtunutta aktiivisesti mielessä, etteivät unohtaisi yksityiskohtia.

Syyttäjähdistys katsoo, että todistajien kohdalla yksinkertaisissa asioissa, joissa kuultava asia ja teema ovat hyvin selkeitä, tulisi olla mahdollista käyttää heidän esitutkinnassa kuva- ja äänitallenteelle antamaa kertomusta. Esimerkiksi kauppaliikkeiden anastusrikosten kohdalla vartijat pystyisivät kertomaan tapahtuman selkeästi jo esitutkinnassa taikka poliisi mitatun ylinopeuden. Syyttäjähdistys esittää tallenteiden käytön mahdollistamista myös muidenkin rikosnimikkeiden osalta, kuten ihmiskauppaan tai kiskonnantapaiseen työsyryntään liittyvissä asioissa, joissa asianomistajat ovat

muualta kuin Suomesta. Mahdollisuus siihen tulisi olla ainakin osapuolten suostumuksella.

Syyttäjälaitos toteaa, että esitutkintatallenteiden laajempaa käytettävyyttä edistäisi esitutkintaviranomaisen tietoisuus siitä, että kuulustelua saatetaan käyttää sellaiseenaan oikeudessa kuultavan kuulemisen sijaan. Tällaisissa tilanteissa kuulustelu voidaan tehdä jo esitutkinnassa nykyistä jäsentyneemmin, vaikka niin sanottuna koonti-kuulusteluna, minkä lisäksi asianosaisille voidaan turvata mahdollisuus esittää vastakysymyksiä kuultavalle jo esitutkinnan aikana. Tällaiset seikat voivat vaikuttaa siihen, että asianosaiset hyväksyvät esitutkintatallenteen oikeudessa käytettäväksi.

12.3 Litterointien hyödyntäminen kuva- ja äänitallenteiden sijaan

Vaasan hovioikeus katsoo, että litterointiin liittyvistä hyödyistä huolimatta kertomusten litterointi merkitsisi huomattavaa lisätyötä, johon ei käytännössä löydy resursseja.

Julkiset oikeusavustajat ry katsoo, että litteroinnin käyttäminen aiheuttaisi runsaasti työtä. Samaan päästään todistelun tallentamisella ehdotuksessa esitetyn mukaisesti. Muutoksenhakutuomioistuimen tulee saada nähdä sama todistelu kuin kärjäoikeudessa ei vain sen sisältöä. Julkiset oikeusavustajat ry ei pidä tätä vaihtoehtoa hyvänä.

Rovaniemen hovioikeus, Varsinais-Suomen kärjäoikeus ja Itä-Suomen yliopisto katsovat, että esityksessä mainituin perustein todistelun litterointi ei ole käyttökelpoinen vaihtoehto.

12.4 Äänitteiden hyödyntäminen

Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Kymenlaakson kärjäoikeus, Pirkanmaan kärjäoikeus, Pohjois-Savon kärjäoikeus ja Varsinais-Suomen kärjäoikeus esittävät pohdittavaksi sitä, voitaisiinko henkilötodistelu hovioikeuksissa ottaa vastaan pääsääntöisesti äänitteitä kuuntelemalla.

Pohjois-Savon kärjäoikeus ehdottaa yksinomaan äänitallenteisiin perustuvaa teknistä järjestelmää yhdistettynä joustaviin hovioikeusprosessia sääteleviin normeihin tai sitten tulisi kehittää tuomioistuinprosesseja niin, että todistelu terävöityy ja keskittyy olennaiseen ja että kuuleminen on entistä paremmin mahdollista etäyhteyksin.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto katsoo, että kuvan tallentamista ei välttämättä tarvitsisi tehdä, mikäli todistajaa tai asianosaista voidaan kuulla myös puhelimitse.

Oulun kärjäoikeus katsoo, että tilanteessa, jossa istuntopaikalla ei ole tarvittavaa laitteistoa (esim. maa-oikeuden istuntopaikat) tai tekninen ongelma rajautuu kuvaan, äänitallennetta voitaisiin hyödyntää eikä pöytäkirjaaminen olisi tarpeen.

Tukinainen ry katsoo, että seksuaalirikosten osalta olisi syytä pohtia pelkästään äänitallenteen käyttämistä tai asianomistajan kasvojen peittämistä kuvatallenteelta vastaajan pyytäessä tallenteeseen tutustumista kärjäoikeuden kansliassa.

Vaasan hovioikeus katsoo, että hovioikeuskuulemisen tallentaminen vain äänitallenteeksi voisi olla käytännön syistä ensisijainen vaihtoehto, mutta hovioikeus ei pidä tarkoituksenmukaisena kuvatallenteen tekemisen kieltämistä kategorisesti.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus ja *Pirkanmaan kärjäoikeus* katsovat, että nykyisen kaltainen äänitallennus ja niiden laajempi ja parempi hyödyntäminen hovioikeudessa tuottaisi samat edut kuin ehdotettu kuva- ja äänitallennusjärjestelmä (esim. suullisen todistelun paremmuus kärjäoikeudessa), jos kavalta nähtävillä tekijöillä ei ole ratkaisevaa merkitystä henkilötodistelun luotettavuuden arvioinnin kannalta (vrt. KKO 2021:5).

Eduskunnan oikeusasiamies kiinnittää huomiota siihen, että vaikka korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2013:96 ilmeiden ja eleiden vähäisestä merkityksestä perustuu tieteelliseen tietoon, puhelin- ja videokuulemisesta koskevat oikeudenkäymiskaaren säännökset perustuvat edelleen ajatukseen siitä, että todistajan välitön kohtaaminen istuntosalissa tuottaa lisäarvoa eikä todistajan uskottavuutta voida sen vuoksi arvioida pelkän äänen tai kuvan perusteella. Jos todistajan näkemisestä videokuvassa saadaan lisäarvoa verrattuna tilanteeseen, jossa kuullaan vain henkilön puhe tai luetaan puheesta tehty litterointi, sanottu lisäarvo tulisi määritellä tieteellisin viittauksin.

12.5 Tallenteiden tekeminen esitutkinnassa muussa tarkoituksessa kuin näyttönä käytettäväksi

Turun hovioikeus, *Oikeuspsykologian tutkimusryhmä* ja *OTM Anton von Schrowe* katsovat, että tallenteiden tekeminen oletettavasti vähentäisi väitteitä esitutkinnassa tapahtuneesta painostuksesta sekä väitteitä tulkkauksesta johtuvista väärinymmärryksistä.

Etelä-Karjalan kärjäoikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Psykologiliitto ja Oikeuspsykologian tutkimusryhmä katsovat, että esitutkintatallenteiden hyödyntämisellä olisi mahdollista tarkistaa kuulustelijan käyttämä kuulustelutekniikka ja sen vaikutus kuultavan henkilön kertomuksen sisältöön.

13 Toteuttamisaikataulu

Etelä-Karjalan käräjäoikeus ja *Kymenlaakson käräjäoikeus* katsovat, että mikäli uudistus toteutetaan ei sen kanssa ole syytä kiirehtiä. *Etelä-Karjalan käräjäoikeus* katsoo, että aikataulua on pidettävä liian kunnianhimoisena. Myös *ORK* katsoo, että mietinnössä esitetty aikataulu järjestelmän käyttöönotolle on kunnianhimoinen. Esitetystä aikataulusta pysymisen edellytyksenä on, että hankintaprosessi aloitetaan mahdollisena jo kevään 2021 aikana. *Tuomariliitto* suhtautuu tietyllä epäilyllä siihen, voidaanko järjestelmä ottaa käyttöön vielä vuonna 2022 huomioon ottaen AIPA-järjestelmän takkuilusta aiheutuneet vaikeudet ja ylimääräinen työ.

Rovaniemen hovioikeus, *Lakimiesliitto*, *Tuomioistuinvirasto* ja *ORK* katsovat, että toteuttamisen vaativuus, tuomioistuimissa vireillä olevien suurten muutosten tuomioistuimille aiheuttavan kuormituksen yhteisvaikutus sekä käyttöönottokoulutuksen toteuttamisen turvaaminen huomioon ottaen tulisi harkita käyttöönoton siirtämistä myöhäisempään ajankohtaan. *Tuomioistuinvirasto* kiinnittää huomiota siihen, että tuomioistuinten henkilöstä kouluttaminen ei ole mahdollista ennen kuin järjestelmää on rakennettu. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että luotavan järjestelmän ja salitekniikan tulisi olla käytettävissä jo kesällä 2022. Aikaisin ajateltu käyttöönottoajankohta voisi siten olla vuoden 2022 loppu.

Helsingin käräjäoikeus, *Lapin käräjäoikeus* ja *Syyttäjähdistys* katsovat, että uudistus tulisi saattaa voimaan niin pian kuin se on järkevästi mahdollista.

AIPA-hanketoimisto katsoo, että ehdotetun uudistuksen käyttöönoton aikataulun ja AIPA-hankkeessa rakennettavan tietojärjestelmän käyttöönottojen aikataulun keskinäiset riippuvuudet tulee selvittää.

13.1 Tarve pilotoida

Etelä-Karjalan käräjäoikeus ja *Pohjois-Karjalan käräjäoikeus* katsovat, että hankkeen laajuus ja merkittävyys huomioon ottaen sitä tulisi pilotoida ennen valtakunnallista käyttöönottoa. *Etelä-Savon käräjäoikeus* ja *Tuomariliitto* katsovat, että ennen valtakunnallista käyttöönottoa sen pilotoinnin mahdollisuus tulisi selvittää.

Etelä-Karjalan käräjäoikeus katsoo, että toteaa, että pilotoinnin mahdollisuuksien arvioinnissa ei pitäisi nojautua mietinnön mukaisesti jo hyvin vanhaan perustuslakivaliokunnan toisessa asiassa antamaan näkemykseen (PeVL 59/2001), vaan tarkistaa tuon näkemyksen ajantasaisuus käsillä olevaan asiaan liittyen.

Vaasan hovioikeus katsoo, että lain saattaminen voimaan maan eri osissa eri aikaan saattaa olla ongelmallista esityksessä todetuin tavoin, joskin saattaisi olla paikallaan selvittää, onko tällainen peruste aidosti ongelmallinen.

Turun hovioikeus katsoo, että tekniikan salliessa käräjäoikeudessa tulisi olla tarvittaessa harkinnanvaraisesti mahdollisuus käyttää uutta järjestelmää jo ennen kuin se on pakottavalla lainsäädännöllä otettu käyttöön valtakunnallisesti. Näin mahdollistettaisiin jopa miljoonaluokan kustannussäästöt liittyen yksittäiseen Turun hovioikeuspiirissä käsiteltävään oikeudenkäyntiin. Myös *Vaasan hovioikeus* katsoo, että voisi selvittää, olisiko mahdollista ottaa käyttöön menettely sitä myötä, kun laitteistot ovat käytössä. Tulisi voida harkita, onko tällainen käyttöönottopa aidosti kansalaiset eriarvoiseen asemaan asettava. Onhan lain mukaan myöhemminkin mahdollista, ettei menettelyyn turvauduta, jos siihen on este. Tähän nähden olisi johdonmukaista, että lain tultua voimaan sitä ei sovellettaisi, jos laitteistoja ei ole asennettu.

Turun hovioikeus katsoo, että perustuslain yhdenvertaisuusvaatimus ei ole esteenä edellä kuvatulle joustavalle siirtymiselle uuteen järjestelmään. Tilanne ei ole vertailukelpoinen esimerkiksi työryhmän mietinnössä käytettyyn nuorisorangaistukseen liittyvien lakien voimaansaattamiseen, koska esitetyt muutokset eivät anna minkään oikeudenkäynnin millekään osapuolelle lähtökohtaisesti parempaa asemaa kuin nykyinen laki. Ehdotetut muutokset ovat prosessuaalisia, eikä lainvalinta nykyisen ja ehdotetun uuden lain välillä ole omiaan heijastumaan asian lopputulokseen. Yhdenvertaisuuden kannalta huomionarvoista olisi myös, että ehdotettua joustavimmat säännökset voitaisiin säätää tulemaan voimaan valtakunnallisesti samaan aikaan. Näin toimitaessa myöskään mahdolliset laitehankintoihin ja laitteiden asennuksiin johtavat pulonkaulat yksittäisissä käräjäoikeuksissa eivät johtaisi järjestelmän valtakunnallisen käyttöönoton viivästykseen.

13.2 Käyttöönoton vaiheistusaika

Oulun käräjäoikeus ja *ORK* kannattavat mietinnössä esitettyä järjestelmän vaiheista käyttöönottoa siten, että videotallennusjärjestelmä otettaisiin ensin käyttöön riita- ja hakemusasioissa, ja rikosasioissa vasta esimerkiksi puolen vuoden siirtymäkauden jälkeen. *ORK* katsoo, että esitetty vaiheistus mahdollistaisi järjestelmän osittaisen käyttöönoton vuoden 2022 lopussa.

Turun hovioikeus ja *Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus* kannattavat esitetyn kaltaista vaiheistusta yleisesti, mutta eivät ota kantaa vaiheistuksen pituuteen.

Helsingin hovioikeus, Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus, Lakimiesliitto, Tuomariliitto ja Oikeuskansleri pitävät esitettyä siirtymäaikaa liian lyhyenä.

Vaasan hovioikeus katsoo, että lakia tulisi soveltaa kaikkiin juttuihin, joiden pääkäsittely aloitetaan lain tultua voimaan.

Kymenlaakson kärjäoikeus katsoo, että uudistus olisi hyvä vaiheistaa vaikka hovioikeuspiireittäin.

Tuomariliitto ja Oikeuskansleri kiinnittävät huomiota mietinnössä todettuun viiveeseen tallennusjärjestelmän valmistumisesta sen yleistymiseen riita- ja hakemusasioissa.

Tuomariliitto katsoo, että vaiheistuksessa tulee ottaa huomioon hovioikeuksien käsittelyajat sekä se, että säännöksiä sovellettaisiin vain voimaantulon jälkeen tulleisiin asioihin. Kärjäoikeuksissakaan puolen vuoden aikana ei välttämättä saataisi riittävästi käyttökokemusta, kun otetaan huomioon riita-asioiden vireilläoloajat.

Helsingin hovioikeus katsoo, että siirtymäkauden tulisi olla pidempi, jotta myös hovioikeuskäsittelyssä mahdollisesti ilmenevät ongelmat ehditään selvittää siirtymäkauden aikana.

Vaasan hovioikeus katsoo, että muutos vaikuttaa käytännössä vain vähän menettelyyn ennen pääkäsittelyä ja kaikkia aikaisemman vaiheen uusia säännöksiä voidaan ongelmitta soveltaa vanhoihinkin juttuihin prosessijohtomääräyksin.

14 Rikoslain ja pakkokeinolain muuttaminen

Syyttäjälaitos ja *Syyttäjähdistys* katsovat, että rikoslaissa tulisi säätää rangaistavaksi ääni ja/tai kuvatalteen jäljentäminen tai hankkiminen sekä hallussapito. *Pirkanmaan käräjäoikeus* ja *Lakimiesliitto* esittävät tallenteiden väärinkäytön kriminalisoinnin harkitsemista.

Kanta-Hämeen käräjäoikeus katsoo, että tallenteiden levittämisen kriminalisoiminen saattaisi jonkin verran vähentää haittavaikutuksia.

Syyttäjälaitos ja *Syyttäjähdistys* katsovat, että rikoslakia täydentävälle säännökselle on tarvetta riippumatta nyt esitettävän esityksen toteutumisesta. Yleistyneiden etäkuulemisten luvaton tallentaminen on helposti mahdollista, eikä tuomioistuimella ole useinkaan tosiasiallisia keinoja sen estämiseksi.

Syyttäjälaitos katsoo, että lisäksi tulisi kieltää tällaisen tallenteen hallussapito ja levittäminen silloinkin, kun tallenne ei sisällä salassa pidettävää tietoa. Kriminalisointi on tarpeen, jotta tällaiset tallenteet voidaan takavarikoida ja hävittää sellaisen henkilön hallusta, joka on ne luvattomasti hankkinut tai muutoin saanut haltuunsa.

Korkein oikeus katsoo, että mietinnössä esitettyä videoiden ja kuvien levittämisen estämistä voidaan lähtökohtaisesti pitää tehokkaampana keinona kuin Ruotsin lainsäädännössä käytettyä vaihtoehtoa, jossa kuvien levittäminen on kriminalisoitu.

Keski-Suomen käräjäoikeus katsoo, että olisi syytä pohtia, onko oikeudenkäytössä kuultavan uhkaamisen moitittavuutta korostettava poistamalla kyseisestä rikoslain 15 luvun 9 § rangaistusasteikosta sakkorangaistuksen mahdollisuus.

Keski-Suomen käräjäoikeus katsoo, että olisi syytä pohtia, pitäisikö pakkokeinolain 2 luvun 5 § 1 momentin 2 a kohtaa selventää siten, että säännöksen kuultavaan vaikuttamista koskeva kohta ilman tulkintaongelmia kattaisi myös syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin, ei pelkästään esitutkintaa.

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-1172 (PDF)
ISBN 978-952-259-853-0 (PDF)